

FLOTTNING  
I OXSJÖÅNS  
FLOTTLED

# LIDEN



AV INGEMAR ÅSLIN

## FÖRORD

Förutsättningarna för anläggande av vattensågar längs Indalsälven i Liden var idealiska.

Rikligt med tillflöden från det högland som omger den djupa älvfåran. Orörda skogar, mil efter mil, av en kvalitet som bedömdes kunna ersätta eken som skeppsbyggnadsmaterial (Sillre såg 1600-talet).

Sist men inte minst utgjorde själva älven en förnämlig transportled. Den var relativt strid, med få forsar, och behövde inte många timmar för att frakta det sågade virket ner till kust och utskeppningshamnar.

Att sågverkspatronerna tidigt riktade sina blickar mot Liden var föga märkligt.

Närskogarna -de som låg nära vattensågarna- utarmades naturligtvis efterhand. Bolagen fick söka sig allt längre bort för att nå den eftertraktade råvaran. De begynte också köpa upp skogshemman själva för att garantera sitt råvarubehov. På köpet fick man ofta en fast arbetarstam som var beroende av bolaget för sin försörjning. Av tillgänglig statistik kan man se att bolagens (ingående i nuvarande SCA) köp av skogshemman skedde tidigare i Liden än annorstädes. I Liden inköptes merparten mellan 1846-1871 medan den på övriga orter skedde 1882-1900.

Ångsågarna förändrade i ett slag hela sågverkshanteringen. Nu kunde man flotta osågat virke till kust och såg. Först via storflottarna med sina styrmän ("utågångare") och senare lösflotnings med sorterings längre ner i älven.

Flöttning av osägat virke innebar stora fördelar för bolagen. Man slapp onödiga hanteringar och de ständiga vattenskadorna som försämrade kvalitén på det färdiga virket.

En ny tid kom till Liden. Vattensågarna tystrnade. En efter en. Men bolagens behov av råvara ökade. Bolagens allt överskuggande problem blev hur man skulle få fram sitt virke från avsides liggande skogar. I Liden var det fram för allt Skönviks AB (1861) med sin välkända ågare P Bünsow som utvecklade transportleder för att möjliggöra detta.

Österströmsbanan var ett exempel på detta. Redan 1855 byggdes en hästbana från Österström till Glimmän. Härigenom kunde Skönvik exploatera sina väldiga skogsområden söder om Indalsälven. 1870 ersatte man hästbanan med järnväg till Värdhuset och därifrån och ner till älven (ca 800m) den omtalade och berömda Glimmärännan.

Oxsjööns Allmänna flottled som invigdes 1889 kunde sägas ha samma funktion för Skönviks skogar norr om Indalsälven som Österströmsbanan för den södra sidan. Bolaget var redan ägare till Norrnäs-, Skäldammets- och Nordansjö fjällhemman och hade således stort intresse av denna flottled som man för övrigt också själva byggde ut på 1880-talet.

Föreliggande skrift handlar om Oxsjööns allmänna flottled. Syftet har varit att enkelt och åskådligt belysa vad flottledsutbyggnaden innebar, vilka vatten som berördes, olika anläggningar och hjälpmedel, strömflotnings, sjöflotnings mm. Utterligare en del av vårt gamla Liden.

Förhoppningsvis skall den intresserade få en god inblick i flöttningens och flottarnas skiftande verksamhet.

Sundsvall i februari 1993  
Ingemar Åslin

## INNEHÅLL

SA BÖRJADE DET.....	5
Sillre såg	6
Oxsjö såg	8
Avtal om dammar och vatten från 1846	12
Vattensågar i Lidens socken	13
Slängsåg	14
Grovbladig såg	15
Finbladig såg	16

## ALLMANA FLOTTLED

Kungl. förordning om allmän flottled 1880	17
Flottningsstadga	17
Oxsjööns flöttningsförening/Reglemente	18

## SYNEFÖRÄXTNING AV FLOTTLED NÄCKSJÖN-INDALSAELVEN 1886

Bakgrund till syn	§ 1	19
En beskrivning av vattendraget	§ 2	20
Sammanträde i Sillre såg	§ 3	21
Kostnader för flottled	§ 4	22
Särskild skrivelse av Jägmästare	§ 5	40
A M Hellström, Sillre skogsskola	§ 5	
Förrätningsmännens utlåtande	§ 6	

## STRÖMFLOTTNING

Dammar	48
Flottningsrännor	57
Andra ledanordningar	63
Stagmoringar	70
Bomsmiden	71
Strömflotnings i Näckän	77

SJÖFLOTTNING	85
Spelflotten	89
Flottningsbåt	89
Speleka	89
Flottnings i Skälsjön	91

UR FLOTTNINGSFÖRENINGENS HANDLINGAR	
Vilka utnyttjade flottleden?	96
Röstlängder	97
Rapport till Kungl. Befallningshavande	98
Flottgods i resp. flottningsdistrikt och totalt	99
Största mängd flottgods i resp. flottningsdistrikt	99
Distrikt Nordän	99
Direkta flottningskostnader	100
Flottningsarbetets början och slut	101
Flottningskontrakt 1937	102
Oroligheter i Oxsjöåns flottled	103
Löner	106
PACKLIGA ORGANISATIONER	
Syndikalister	108
Skogs- och Flottningsarbetareförbundet	108
Arbetets frihet	109
FLOTTARNAS	
ORDLISTA	111
BILAGA TILL AVSNITT ALLMÄN FLOTTLED (sid. 17-18)	128
KALLOR / LITTERATUR	137
	145

SA BÜRJADE DET

Så länge behovet av sågat virke kretsade kring det lokala självhushållet skedde ingen närmvärd utveckling. Den lilla enbladiga blysägen tillgodosig behoven. Nven om det grova, smidda sågbladet inte gav mer än tre lurviga plank ur en stock.

Den var dock vida överlägsen den gamla kransågningen med en man över och en under stocken där den baxats upp i sin ställning.

Till blysägen släpades stockarna fram med hjälp av häst och släde.

I mitten av 1700-talet skedde en oerhörd utveckling av sågtexniken. Tunna, valsade sågblad hade utvecklats. En följd av detta blev också att sågramen nu försågs med flera sågblad samtidigt som ett sågverk utsrustades med flera sågmar.

Kapaciteten mångdubblades samtidigt som virkeskvalitén förbättrades. Borta var nu de lurviga plankorna!

Behovet av sågade trädvaror var stort och växte oavbrutet. England, Frankrike och Tyskland ja hela Europa ropade efter trävaror av olika slag. Bräder, plank, spiror, sparrar och bjälkar.

Statsmakten började favorisera anläggandet av finbladiga sågverk. Den som ville bygga erbjöds nyttja krono- och skatteskog på förmånliga villkor. En förmän som järnbruken tidigare haft men nu fördes över till den framväxande sågverksindustrin.

Nya sågverk växte upp som svampar ur jorden. När så ångmaskinen gjorde entré i mitten av 1850-talet förändrades förtätningen i ett slag. Sågverken blev nu oberoende av vatt-

-enkraften och kunde förläggas nära lastageplats och ut-skeppningshamn.

Efterhand tyvärrade inlandets många vattensågar.

Som en röd träd genom skeendet löpte det ständigt ökade behovet av råvara. Av skog. De nya sågverken tycktes omättliga. Närskogarna dvs. de som gränsade mot flottningsbara älvar räckte inte till. Avsides liggande, orörda skogar började köpas upp av de mäktiga bolagsherrarna. Eller också förvärvade de avverkningsrätten vilket betydde att bonden för en eller annan tusenlapp gav bolaget rätt att avverka vartenda träd på hans mark.

Sedan gällde det för bolaget att få fram sitt gröna guld till sina sågverk nära vid kusten.

Vattendrag och sjöar fanns där. Mittals in i Ödemarkerna. Lågbara och väntade. Väntade på att tas i anspråk av den expanderande sågverksindustrin. Att renas upp och förses med spar-dammar, flottningsrännor, bommar av skilda slag, spelflottar och annat som hörde en kraftigt ökande flottningsverksamhet till.

Med hjälp av Österströmsbanan och Glimårinnan hade man redan gjort skogsområdena på Indalsälvens södra sida åtkomliga. Nu handlade det om skogsområdena kring Gussjöhöjdens östsida, Näcksjön, Skälsjön, Vallsjön, Oxsjön, Hällsjön och ner mot Brudsjön. Det som skulle komma att bli Oxsjöåns flöttled.

Vi befinner oss i 1880-talet. En enorm utveckling skulle komma att ske. Vi skulle försöka speglia något av vad som skedde.

Men för tydighetens skull skall vi börja med en kort återblick på de båda sågar - Sillre och Oxsjö - som låg längs den flöttled vi skall beskriva.

Sillre såg anlades 1663 av Kronan. Dess uppgift var att leverera virke till Medelpads skeppsvarv som byggs upp på Skepps-

holmen (nuvarande Midlanda). Från Krono- och Skatteeskog erhöll man så kallad stockfängst vilket innebar rätt till ett visst antal träd per år.

Så småningom, man vet inte riktigt när, lades sågen ner men återuppstod igen 1756 då den fick privilegier som fin-bladig. Bland nya ägare märks grosshandlaren Petter Mützell från Sundsvall. Den nya sågen får stor betydelse som exportsåg.

1782 inträffade en katastrof som ödelade sågen. Enligt samtida referat brast dammen vid Brudsjöns utlopp. Väldiga vatt-enmassor störtade nerför den branta kvarnån och sopade bort Sillre såg. En annan version gör gällande att det var dammen vid Skälsjön som brast och att 18 personer omkom. Innan vatten-massorna nådde Sillre såg hade också 11 kvarnhus spolats bort. Händelsen beskrevs som en "hiskelig vattuskärning och jordbävning". De stora stenarna ute i Sillreforsen den sk. "Hammar'n" var rester från denna katastrof.

När Sillre såg fick sina privilegier som finbladig såg var den dimensionerad för 3.000 tolfter bräder och plank per år. Den sågs aldrig ha kommit upp i mer än hälften av detta. En tolft motsvarade i råvara cirka 3,5 sågtimmer.

Sågen återuppfördes 1793. En av ågarna var nu Per Hellzén, det blivande Vifsta varvs (1798) grundare. Under några korta år var driften igång vid den nya sågen. Då drabbades den av nästa svåra katastrof. Denna gång i form av Magnus Huss - merå känd som Wild Huss - och hans bravader med Storfors- en och Ragundasjön. För andra gången på kort tid försvinner Sillre såg. Bortsopad av den väldiga flodväg som blev resul-tatet av Ragundasjöns tömmning. Året var 1796.

Xn en gång byggdes sågen upp. Det exakta årtalet är oklart men vi vet att spardammen för sågen uppfördes omkring 1807.

Bland ägarna nämns Grosshandlaren Mitzell men även P F Heffner var senare ägare innan den slutgiltigt övertogs av Vifsta varv 1827.

1842 fick Sillre såg en rejäl ansiktslyftning. Den höll nu 4 sågramar varav 2 för sågning och 2 för kantning. I de första ramarna kunde man använda 12 resp. 13 sågblad och i de senare 6 resp. 8. Produktionsmässigt hade Sillre såg aldrig varit större och effektivare än nu. Som mest var 65 personer bosatta vid sågstället. Sägen läggs ner 1870. På nästa sida visas en "plan över Sillre såg och därvarande åbyggnader från 1862".

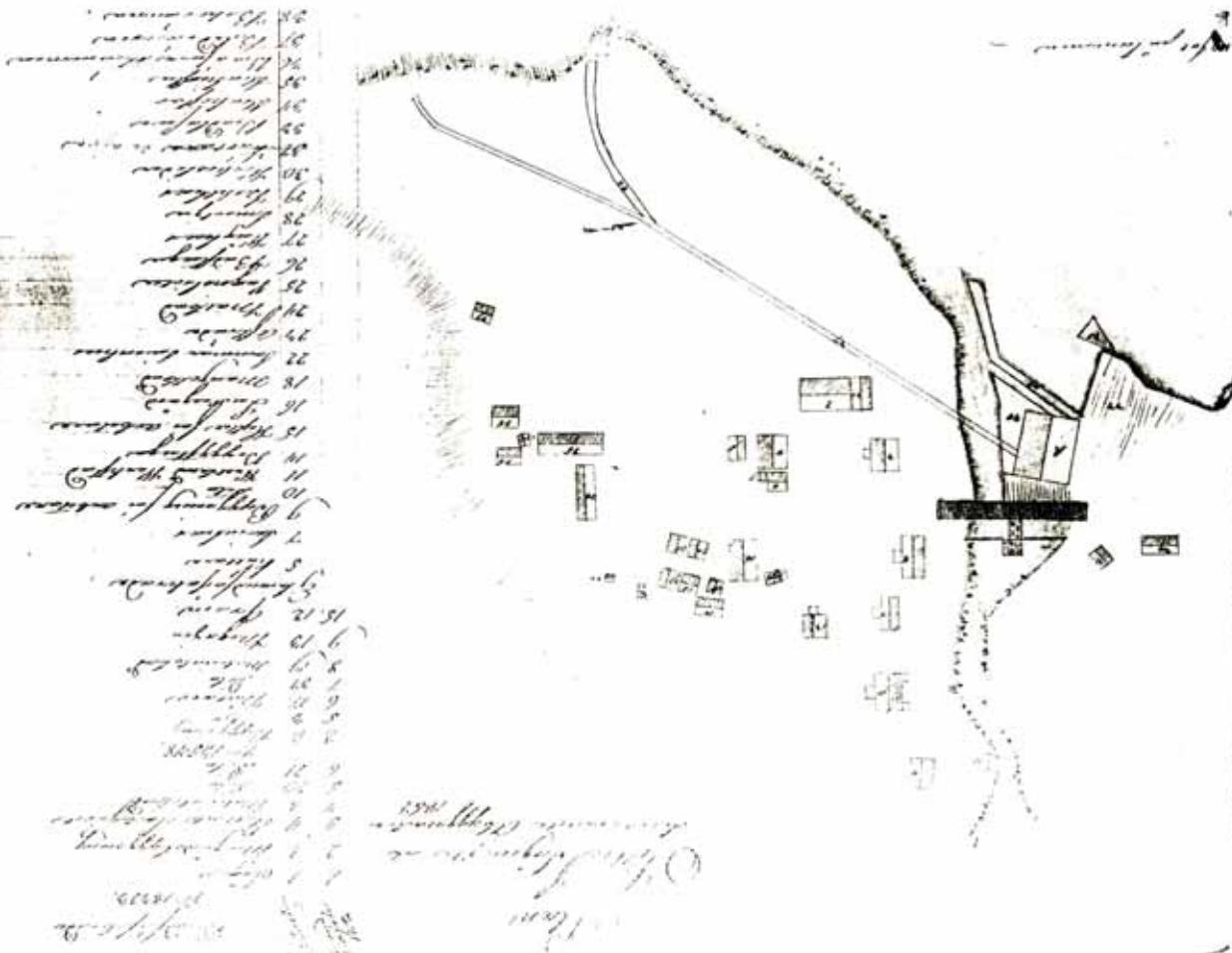
Oxsjö finbladiga sågverk fick sina privilegier 1789-90. I stockfångst disponerade man 200 träd från Oxjsjö allmänning samt 100 från Skatteskog. Bland initiativtagna till sågen finns Per Hellizén. I början av 1830-talet förvärvar den engelska firmans Rew Prescott et Comp. sågen. De levererar sågat virke till egen lastageplats vid kusten för export fram för allt till England.

Det sågade virket flottades från sågen längs Oxjsjön till Brudsjön. Där lades det upp innan vidare transport. En tid bars virke på axeln ner till Sillre såg där det buntades i stora flottar för vidare transport. En tid kördes det med häst ner till Sillre by och förbi Skogsskolan. När mot näpporna där en liten torrhåna (samma idé som Glimmårannan) tog hand om virket ner till älven. För buntning och transport.

Engelsmännen sålde 1856 företaget till grosshandlaren P Bünsw från Sundsvall som 1861 skulle komma att grunda Skönviks AB. Detta bolag övertog samtliga verk och skogsegendomar som Bünsw förvärvat.

Som mest var 23 personer bosatta vid sågstället. Sägen nämns till och med 1890 som vattensåg även om verksamheten avsevärt minskats. Sägen användes dock fram till 1930 främst för bolagets egna behov av reparation och underhåll av Oxjsjöans flottled.

Efter plan över Sillre såg ovan visas en situationsplan över Oxjsjö sågverk.



Sämjan var inte alltid så god mellan de båda sågverken. Dels konkurrerade de om försäljning och export av sågat virke dels var båda beroende av samma vatten. Oxsjö såg hade härvidlag ett övertag all den stund det var beläget längre upp i vattendraget. Att de i första hand såg till egna intressen när vatten tillgången var knapp kan man förmoda.

1. 1807 fick Patron Olof Thelinning, Sillre såg, rätt av Sillre byamän att uppföra en damm i Brudsjön. Belägen strax ovan förra landsvägsbron. Avsikten var att härigenom kunna spara nattvatten och sågs i handlingen att luckan "sist på dagen igenslås". I dammlega fick Patronen årligen betala en tunna salt.

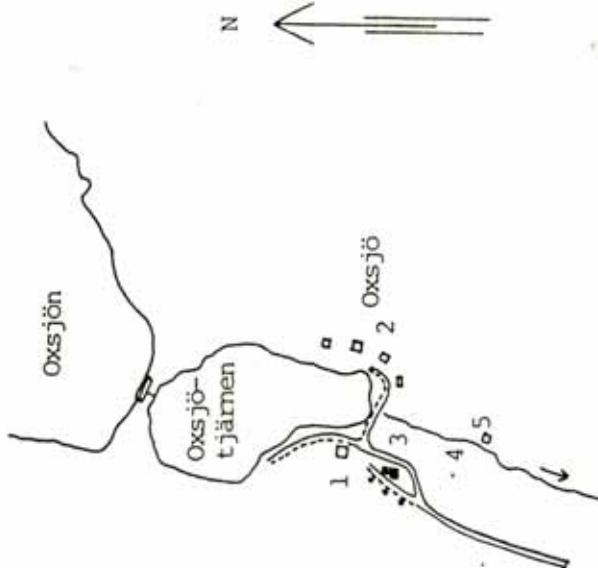
Hur viktig frågan om dammar och vatten var framgår av att Vifsta varv genom sin chef F O Bergström, som ägde Sillre såg, med förvaltaren Dan Campbell för Oxsjö såg, som ägdes av den engelska firman Rew Prescott et Comp., träffade ett skriftligt avtal 1846 som reglerade deras mellanhavanden.

I slutet av 1850-talet tycks de båda sågverken ha rikat i luven på varandra ordentligt. Sillre såg beskyllde Oxsjö såg för att inte släppa i genom mer vatten än vad de själva behövde. De krävde därför hos Kungl. Befallningshavande att denne skulle uppdra åt Cronolänsmannen C Bosström att på ort och ställa besiktta och se till att vatten släpps på. P Bünsow hävdade att 1846 års avtal inte var giltigt då det träffats med Oxsjö såg och inte med den engelske ägaren. Slutet på bråket blev att Cronolänsmannen med biträdande infann sig vid Oxsjö såg och öppnade dammen.

Avtalet från 1846 är intressant och Återges här i korthet

### Oxsjö Sågverk

1. Förvaltarbostad
2. Arbetarbostad
3. Sägplatsen
4. Kolarkoja
5. Smedja



Skala 1:10000

AVTAL 1846 mellan Vifstavarf (P O Bergström) och Oxsjö sågverk (Dan Cambell) som tillhör Rew Prescott et Comp. England.

1. Skälsjö-, Vallsjö- och Oxsjö dammar disponeras gemensamt.

2. Dammluckorna skall vara stängda på vintern. Endast vatten som oundgängligen behövs för kvarnar släpps på.

3. Så fort sågning kan påbörjas -oavsett vilken såg- pådras vatten.

4. Sägverksägare må icke -utan den andres tillståelse- hålla dammluckorna tillslutna.

5. Om vattenbrist uppstår så att sågning inte kan ske varken i Sillre eller Oxsjö såg stängs Oxsjödammen. Skälsjö- och Vallsjödammar står öppna och fyller Oxsjön.

6. Vid överskottsvatten dvs. mer än vad som behövs för två sågramar skall så mycket pådras att Sillre sågs 4 ramar kan nyttjas.  
Timmerlossningar (flottning - min ann.) för Oxsjö såg bör då ske.

7. Kvarnar bör byggas nerom Oxsjö såg och begagna det vatten som sågen nyttjar.

8. Stannar sågverk på grund av reparation/lagning skall inspektören därställes kontakta sin kollega ofördröjlingen så att samordning kan ske och vatten sparas.

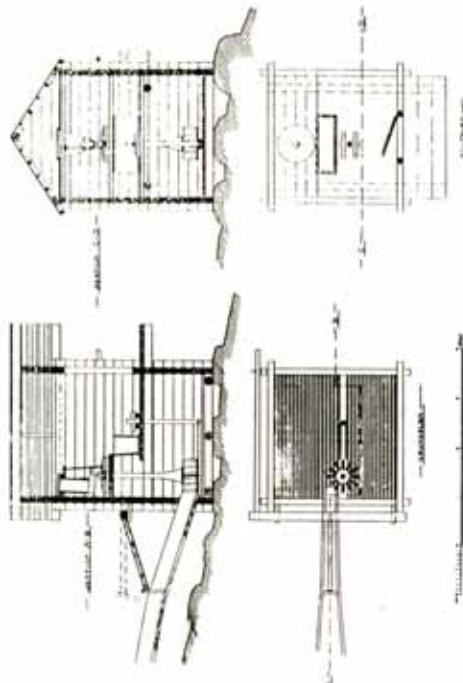
9. Upphör något sågverk äger det kvarvarande översta de rättigheter det nedlägda sågverket haft.

10. Inspektören vid Oxsjö sågverk som har daglig kontakt med aktuella dammar skall hålla ett vaksamt öga också på dammvaktarna. I synnerhet under timmerlossningen. Om olycka av något slag inträffar skall bud härom genast sändas till Sillre såg.

Sillre och Oxsjö vattensågar är mest kända. Men det fanns flera. Innan vi går över till flottning känns det angeläget att presentera övriga vattensågar i Liden och helt kort något om principerna för olika typer av sågar.

Såg	Uppförd	Bolagat vid vattendrag
Sillre	1663	Kvarnån
Järkvissle	1770	Först vid Stordalsbäcken och sedan flyttad till Jätkvisslebäcken
Backens	1770	Backbäcken/Dackesjön
Glimå	1770	Kvarnån/Uneåsen
Boda	1788	Oxsjöån
Oxsjö	1790	Asbobäcken/Uneisen
Backebäckss	omkr. 1800	Bodackbäcken
Bodacke	" 1800	Norän/Lill Vallsjön
Norets	" 1800	Fäbodbäcken(?)
Västanå	" 1860	
Asens	1910	Kvarnån

Flera är belägna vid en Kvarnån. Det är ingen tillfällighet. Skvaltkvarnarna fanns före sågarna som ofta byggdes i samma vattendrag och plats. Man talade om sågvarnar. Nedan en fig. som visar hur skvaltkvarnen var utformad.



Bland äldre till Lidens vattensågar möter många kända namn, Müzeli, Heilzen, Heffner, Prescott, Bünsell mfl.

De flesta sågarna tyckade i slutet av 1800-talet. Någon enskaka levde kvar för att tillgodose behovet av husbehovsvirke.

Bortsett från Oxsjö uppfördes samtliga som grov- och enbladiga vattensågar. Oxsjö däremot som fin- och flerbladig vilket också gällde Åsens såg (1910).

SLANGSAGEN tycks ha varit mer vanlig i Ångermanland och Östra Jämtland men obekräftade rykten gör gällande att de också funnits i Liden och Ljustorp. Därför tar vi med den här.



Till höger ser vi vattenhjulet mellan två stenkistor. Som hjulstock används en granstock med rotdel (revstaken). I denna är sågstängen fästad. Den är ledad såväl horisontellt som vertikalt och tredelad. En del går genom en stenkista för stagning av stängen. Till vänster upplagd på två stockar en stock färdig för sågning.

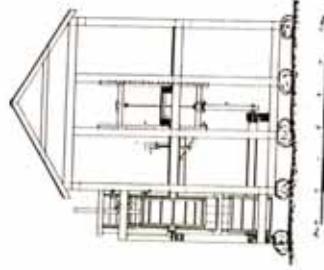


Längst ut på sågstängen sitter sågbladet på undersidan. (S) Ställningen med en stor sten utgör själva frammatningen av stocken.

#### GROVBLADIG VATTENSÅG FRAN 1700-TALET SÅGJÄN

Dessa sågar utvecklades ur sling-sågarna. Fig. visar en gavelfasad av såghuset. Vi ser hur de båda vattenhjulen är förlagda utan såghuset. Drivhjulets axel var försedd med en revstake som gav sågstängen och den därifrån fästade sågarmen (mitt i såghuset) en upp och nedgående rörelse.

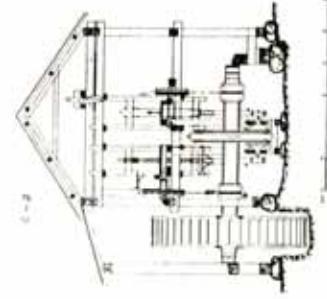
Vi ser också att det finns endast ett sågblad i ramen. Dessa var grova och smilda. Man sågade kanske 15-20 stockar per dag i en sådan såg



På längdfasaden kan vi se sågsumpen med sin (streckade) dammlucka mitt på och till vänster på fig. Från sumpen får (det undre) drivhjulet vatten via rännan som har en reglerbar läm i sig. Vattnet kan därigenom styras över till (det övre) bakkallishjulet som ombesörde frammatningen av sågstocken.

Nu började också flottning, lät vara under primitiva former och i örensade vattendrag, framstäl som ett alternativt transportsätt.

#### PINBLADIG VATTENSÄG FRÅN MITTEN AV 1700-TALET



Tekniken utvecklades. Ett stort framsteg gjordes när finbladiga, valsade blad ersatte de grova, smidda. Dessutom kunde man nu sätta flera blad i sågrämen. Produktionen mångdubblas och fram för allt blev kvalitén en helt annan.

Fig. Visar en såg med 6 blad i två ramar (4+2). Säghusen blev nu också mer industriella till sin utformning. Även om teknik och kraft i allt väsentligt var de samma som förr.

På längdfasaden kan vi se hur också uppfordringen av stockar nu mekaniseras. Vid den tidigare (grövbladiga) sågen släpade man upp stocken på några ställnor. Den nya finbladiga sågen kantskar två sidor åt gången. Ur "Fyrkantingen" skar hon sedan ut 4 bräder åt gången (eller plank).

Oxsjö såg byggdes direkt som ett finbladigt sågverk. Åven Sillre såg hade byggs om till finbladig 1756. Sillre sågframstod efter detta som stor exportsåg. Den saddes ha större betydelse än alla Medelpads grovbladiga sågar tillsammans.

Med denna lilla översikt av vattensågarnas utveckling går vi nu över till att tala om flottning. Flottning i allmän flottled. I det vattendrag där både Sillre och Oxsjö såg är belägna. Ser hur skogsbolagen gör de gamla fjällskogarna åtkomliga för kustens ångsågar som nu helt tagit över.

#### ALLMÄN FLOTTLED

1865 års Vattenrättskommitté formulerade regler för flottningsrättigheter. De innebar att i flottleder som av Kungl. Befallningshavande (länsstyrelsen) förklaras som "allmänna" kunde flottningsrätt medgivs under högst 20 år. För ändamålet skulle bolag bildas där skogsgäare och industrimän skulle ingå.

I Indalsälven hade dock flottningsbolag "Indals Elfs Flottnings Compagni" bildats redan 1858. Omkring sekelskiftet ombildat till Indals Älfs Flottningsförening.

Först i och med 1880-års "Kungl. förordning om allmän flottled" med tillhörande "Flottningsstadsガ" fick vi ett direkt regelssystem för flottning. Begreppet allmän flottled förklaras i förordningens första paragraf:

I allmän flottled ständes en hvor öppet att, efter ty här nedan skils, låta flottgods löst framflyta.

Efter länsstyrelsens tillstånd fick man nu använda flottleden för lösfloftning. Administration och underhåll skulle skötas av en särskild flottningsförening bestående av dem som anmält sig viljan nyttja flottleden. Verksamheten finansierades genom en avgift för flottgodset enligt särskilda normer fastställda av länsstyrelsen.

Även om lösfloftning förekom i biflöden flottades fortfarande så kallad fastflottnings i Indalsälven och skulle komma att så ske under lång tid framåt. Närmare bestämt till 1920, då en ny lag om flottning i allmän flottled kom. Först då kunde man ordna stora, gemensamma sorteringsanläggningar och timmermagasin även om de sistnämnda funnits i ex. Sunnäs även under fastflottningsstiden (tidvis)

Som fram gått redan i Förordet hade Skönviks AB förvarvat stora skogsrealer kring Nordansjö, Skäldammen och Norrnäs under 1800-talets mitt. Nu började det bli dags att komma åt dessa reserver.

I och med att Förordning och Flottningsstadga kom igångsatte Skönviks AB de omfattande arbetena för en allmän flottled.  
Hur många tusen dagsverken som utfördes har vi ingen siffra på. Men gör man ett grovt överslag och tar med avverkning skog för rännor, dammar, boomar mm. samt framtransport, uppförande av olika anläggningar, hus, båthus mm samt strömrörningar etc. etc. är nog inte siffran 10-15.000 dagsverken för hög.

Skogen var i sanning värd sin vikt i guld!

1886 var Skönviks AB redo att dels begära syn av flottled och dels hemställa om bildande av Flottningsförening. Året innan den första flottningen (1889) slutfördes de omfattande anläggningsarbetena och Oxsjöjöns Flottningsförening blev ett faktum. Beslutet fattades i båda fallen av Kungl. Befallningshavande dvs. Länsstyrelsen.

Flottningsföreningen var ett kooperativt företag det för året framflottade virket. Föreningen leddes av en flottningschef och skulle sammanträda två gånger per år i sk. flottningsstämmor. Stämmans viktigaste uppgift var fastställande av flottningskostnad. Delägarna hade röstet i förhållande till beräknad flottning. Länsstyrelsen fastställde också reglemente för flottningsförening där fanns angivet bland annat hur flottningskostnaden skulle beräknas.

Tyvärr har inte föreningens ursprungliga reglemente återfunnits. Däremot har vi lyckats få tag i Indahls-Elfs första reglemente från 1858 och återger det avslutningsvis som särskild bilaga för att åskådliggöra reglementes innehåll.

Xyen om Skönviks AB var den dominerande ägaren av skogsfastigheter bland bolagen fanns också Kronan och bondeskogar inom de skogsområden som öppnades genom Oxsjöjöns flottled. Om Skönviks nedlagda kostnader framstår som stora var man säkert medveten att kanske hälften av flottgodset skulle tillhöra andra bolag. Andra bolag som fick vara med att betala investeringarna.

Men nu är det dags för oss att följa med på syneförrättnings av Oxsjöjöns flottled.....

#### SYNEFÖRRÄTTNING AV FLOTTLED NÄCKSJÖN - INDALSKYVEN 1886

Hur många tusen dagsverken som utfördes har vi ingen siffra på. Men gör man ett grovt överslag och tar med avverkning skog för rännor, dammar, boomar mm. samt framtransport, uppförande av olika anläggningar, hus, båthus mm samt strömrörningar etc. etc. är nog inte siffran 10-15.000 dagsverken för hög.

Skogen var i sanning värd sin vikt i guld!  
Flottningsstadga.

Då dessa mäns syneförrättning (protokoll) utgör en mycket viktig handling i denna skrift är det på sin plats med en presentation av dem:

Riddaren och Kaptenen vid Kongl. Väg- och Vattenbyggnads-kåren J P Cornell, Ingenjören L Wessling, Kronolänsman H F Sjödin samtliga förordnade av Kungl. Befallningshavande (KB) på förslag av Skönviks AB. Dessutom deltog Jägmästaren i Medelpads norra revir A M Hellström i egenskap av Jägeri- och Kronoombud (Hellström var därtill chef för Sillre Skogsskola)

Bakomliggande formalia var att Skönviks AB den 2 mars ansökt om "insynande av flottled snarast möjligt i Oxsjö vattendrag". KB tillstyrkte och bekantjordes bolagets ansökan dels i särskild Kungörelse den 15 juni och dels från predikstolen i Lidens kyrka den 24 och 27 juni. Ansikten med bekantsjörandet var att de som på något sätt hade intressen att bevara skulle ges möjlighet att föra fram eventuella krav. Dagen efter bolagets ansökan om syn av flottled dvs. den 3 mars begärde man också att Oxsjöjöns Flottningsförening skulle bildas. Protokollet från förrättningen rymmer sex paragrafer:

- § 1 Bakgrund till dagens syn (I princip vad som sägs ovan)
- § 2 En beskrivning av vattendraget
- § 3 Sammanräde i Sillre såg
- § 4 Anläggningskostnad och utförande av flottled
- § 5 Särskild skrivelse från Jägmästaren A M Hollström
- § 6 Förrättningsmannens utlätande

Innan vi övergår till protokollets § 2 visar vi hur Kungörelsen (15 juni) var utformad.

## Rungbrelse.

År 1866 författningshavande i Resterortslandområdet länne bestämdes.  
 Vå enidjan af Störnviöts åttieholag under den 2 juli 1866. Varde upp.  
 brägit dt underordnade att med birta det af Jugenheten & Brölloping  
 och Grenolänsmannen & & Sjöboden källa sju och underordnade till  
 beredande af allmänna flottile i Djäjö vattenbrog från ej med vid  
 sjön till utloppet i Andalsöfjärden inom Sjöens lösden, så har dena  
 försträttning blifvit utjänt att börja vid Mjödöfjärden den 9 Juli kl. 4  
 f. m. samt att somma dag följande efter vattenbrogget ut till Djäjö,  
 följande dag den 10 Juli kl. 8 f. m. från Skälsjön till nygådannade  
 sjö och beträder forsläta utefter hufvudan ner till Andalsöfjärden,  
 somarferier sommarströde hälles å Sjöre låg flöndannade dägl. 6 t. m.;  
 och varda strandbeobliget eller bef om busud samband, förd, bort, vatten  
 värte, o. s. s. föregårt, som af flottningen och derför nödigte vatten-  
 beobjoder och flottningssätt tanna tida anten, härmed fallade alt  
 med försträttningen tillflödeområde och fin rätt behovs, med påförsjö  
 att bredd utvistflövande åtta hinder försträttningssätt förfogande:  
 Gifte förordnande:  
**3. g. Cornell.**  
 Sundsvall den 16 Juni 1866.

### §2 En beskrivning av vattendraget

Näckån rinner upp vid Gussjöhöjden och ger upp-  
 how till två mindre sjöar -Annersjön och Översjön-  
 innan den når Näcksjön efter 1,5 kilometer över  
 myrmarker.

Vid Näcksjöns utlopp finns en gammal "sqvalter-  
 qvarn" som tillhör Nordansjö byamän. An som icke är  
 så ringa framgår med omväxlande mindre ström som  
 spakå utan anmärkningsvärdä egendomligheter genom  
 dels fast och kuperad skogsmark dels stenbundet låg-  
 och slätterland ner till Skälsjön, vattendragets  
 största sjö, en naturlig vattenbehållare för regel-  
 bunden flottning.

Sedan gammalt finns en ansenlig damm av sten upp-  
 förd vid dess utlopp vilket benämns Skaldammet.

Härifrån är ån (Skälän) redan flottbargjord av bo-  
 laget med förträffliga och ändamålsenliga byggnader  
 ner till Oxsjö. An bildar en del strömmar av mer  
 och mindre svår beskaffenhet förbi vilka rännor  
 blifvit anlagda.

Vid Oxsjö södra ände ligger Oxsjö sätmark som till-  
 hör Sillre byamän medan verket tillhör bolaget. Skön-  
 -vik. Likaledes är bolaget ägare till hela trakten  
 ovan Oxsjö (Näcksjö-, Skälsjö- och Norrnäs hemman)  
 uti Oxsjö infaller från östra sidan Vallsjöbäcken.

Helt obetydlig och endast något över 1 kilometer  
 lång. Vid bäckens utlopp ur Vallsjön finns en gammal  
 damm som med reparation ännu är användbar och  
 ursprungligen anlagts för flottning i bäcken. I bäck-  
 ens nedre, branta del finns ruiner av en ränna.

Vid Oxsjö utlopp (såg med tillhörande damm) befanns  
 en ränna vara under byggnad. Förbi sågen och ner i  
 än varjämte erforderliga bomledningar, kanal med ki-  
 stor blivit utförda ner till Brudsjön  
 med flera.

Här antager ån en synnerligen vild karaktär och fram-  
 går genom fullständigt alplandskap på sin återstående  
 korta sträcka av 2 kilometer ner till utlopet. Fall-  
 höjden är ej mindre än 170 meter. Vilda forsar och fall-  
 ning till kusten. I och med instädlandet av driften  
 vid Oxsjö såg för ett drygt decennium sedan har detta  
 upphört.

Flottning från Skälsjö till Oxsjö sågverk har skett  
 sedan gammalt. Sannolikt mer än femtio år. Plank och  
 bräder flottades från sågen ner till Brudsjön och  
 bars på åxel ner till älven för buntning och flott-  
 ning till kusten. I och med instädlandet av driften  
 vid Oxsjö såg för ett drygt decennium sedan har detta  
 upphört.

Fisket i berörda åar är ringa. Planerad flottning in-  
 kräktar icke på detta.

**§3 Sammanträdet i Sillre såg**  
 Utöver förrättningsmännen, Skönviks ombud N. Welin  
 och faktor vid Oxsjö, O. Berg hade också ispektor p  
 O. Dahlin Vifsta varf (Sillre såg) samt några byamän  
 från Dacke och Sillre kommit.  
Dahlin krävde att rännybyggnaden från Brudsjön icke  
 fick hindra sågen eller beröva den vatten. Detsamma  
 gällde för Dacke tulkkvarn. Faktor Berg föreslog en

flottningstid av 9 veckor räknat från islossningen. Svårt och tidsödande att flotta i vattendraget. A.M Hellström föreslog till medium av juli. På fråga återkom Berg med uppgift att islossningen i Näcksjön ibland ägde rum i slutet av maj och föreslog därför 10 augusti som sluttid.

Flottningsleden föreslogs få följande distriktsindelning

Distrikt 1 Näcksjön till Nückans inflöde i Skälssjön  
vid Nackasundet

- " 2 Skälssjön
- " 3 Skälssjödammen till Oxsjön
- " 4 Vallsjön till Oxsjön
- " 5 Oxsjön till Brudsjön
- " 6 Brudsjön till Indalsälven

Från bolagets sida framförde Berg önskemål om 16 2/3 år som amorteringstid för flottledsanläggningen. A.M Hellström föreslog 20 År då utförda byggnader är av utmärkt beskaffenhet och den svåraste delen -från Brudsjön ner till Sillre såg- innan återstår.

Virkessmängden uppgavs av bolaget till 200.000 timmer om den kortare amorteringstiden fastställdes och 240.000 om den längre tillämpas.

Ifråga om virkessorter -och därmed flottningskostnad hemstälde bolaget att sägtimmer intill 27 fot matte räknas som s.k., enkeltimmer. Över 27 till 45 fots längd ett dubbeltimmer och timmer över 45 fots längd som spiror samt att en bjälke matte anses som trenne enkla timmer.

#### §4 Anläggningskostnad och utförande av flottled

Distrikt 1

Ny damm anläggs vid Näcksjöns utlopp.  
Längd 30 m. Bredd 2.40 m. 8 varv i medelhöjd.  
2 grundluckor om till sammans 2.40 m. Dessutom  
öppning för ränna samt att den också kan för-  
sörja skvaltkvarnen.

Dämningshöjden utgörs av vanlig värflood som gen-  
om inhuggning utmärks i passande sten. Ovan dam-  
men dubbla inleddingsbommar om 40 m. med 1.20 m  
bredd.

Från dammen ränna 106 m. lång. Bottenbredd 0.6 m  
vid inläget samt 0.3 vid rännans ytterre ända. Sidol-  
lutning 45 grader. Vid intaget anbringas sättar.

Vid rännans slut utlägges enkla parallella ledbom-  
mar med stöd på var tredje stocklängd i 750 meter

Efter dessa ledbommar anläggs en damm. Längd 26 m.  
Bredd 2.10. 7 varv hög med ett utskov om 2.0 m och  
2 grundluckor samt öppning till höger för ränna

Från dammen 980 meter lång ränna med 0.8 m botten-  
bredd vid intag. I övrigt samma utförande som före-  
gående. Rännan förses med nytt vattenintag på halva  
sin längd.

Vid rännans slut utlägges enkla parallella ledbommar  
med stöd i 180 meter  
I lilla strömmen nedanför avskärs högra udden cirka  
0.3 ar schakt. Dessutom krävs extra sprängning i  
strömmen.  
Nerom strömmen görs ett genomstick av 60 m. längd,  
4.0 m. bredd och 1.0 m djup.

Ledbommarna ovan strömmen fortsättes nu genom denna  
och följande strömmar till spakan i 440 meter.

I spakan fortsättes parallella ledbommar med enkla  
pålstöd till LANGTJÄRN 230 meter.  
Vissa sprängningar krävs på denna sträcka och i Långtjärn.  
Ledbommarna ovan fortsätter över hela tjärnen samt  
ett stycke ner i än efter. Tillsammans 180 meter.

60 meter nerom Långtjärn görs ett genomstick som  
avskär såväl vänster som höger udda. Längre ner i  
spakan görs ytterligare 2 genomstick på vardera 40 m.  
parallella ledbommar från Långtjärn och längs hela  
spakan 540 meter.

Nerom spakän sprängs och rensas. En damm anläggs.  
Längd 42 m. Bredd 2.1 m. 7 varv hög med utskov om  
2.1 m och 2 grundluckor. Öppning på vänstra sidan  
för ränna.

Från dammen 400 m lång ränna till nästa spakå. Ränna  
ges en bottenbredd om 0.7 m vid intag i övrigt  
lika som tidigare rännor.

Vid rännaens slut parallella ledbommar i 135 m. I  
strömmen nerom sprängs varefter ledbommarna fort-  
sättes genom ström och spakå nedanför i 370 meter.  
100 m före spakåns slut utfaller Funnelän från närliggande FUNNELSJÖN.

I strömmen nerom anläggs en damm. Längd 33 m. Bredd  
2.1 m. 7 varv hög med ett utskov om 2.0 m och två  
grundluckor. Öppning på högra sidan för ränna.

Från dammen 582 meter lång ränna. Bottenbredd vid in-  
tag 0.8 m i övrigt lika som tidigare rännor.

Vid rännaens slut, till vänster, görs ett genomstick  
75 m långt. Genomsticket förses med parallella led-  
bommar.

Ägrenen strax nerom till höger avstånges med ledvägg  
24 m lång och 5 varv hög.  
Parallella ledbommar genom spakan i 650 meter.

Vid spakåns slut finns en fors. Där anläggs en damm.  
Längd 48 m. Bredd 2.1 m. 7 varv hög med utskov om  
2.1 m och 2 grundluckor samt öppning för ränning.  
På båda sidor av dammen utförs 30 m långa ledarmer  
med enkla väggar 5 varv hög

Från dammen 82 m lång ränna. Bottenbredd vid intag  
0.6 m i övrigt lika som tidigare rännor.

Från rännaens slut parallella ledbommar 300 m. Två  
genomsticket om vardera 60 m utförs.

I strömmen nerom dessa bommar anläges en damm.  
Längd 16 m. Bredd 2.1 m. 7 varv hög med utskov om  
2.1 m och 2 grundluckor samt ränning. På sidorna  
av dammen ledarmar med enkla väggar.

Från dammen 120 m lång ränna. Bottenbredd vid intag  
0.6 m i övrigt lika som tidigare rännor.

Vid rännaens slut fortsättes med parallella ledbommar  
140 meter.

I forsens strax ovan Skälsjön och den gamla kvarn-  
dammens damm anläggs en damm. Längd 36 m. Bredd 2.1  
m. 8 varv hög med utskov om 2.1 m och 2 grundluckor  
samt intag för ränna Skälsjö skvaltkvarn.

Från dammen 70 m lång ränna. Bottenbredd vid intag  
0.6 m i övrigt lika som tidigare rännor

Från rännaens utlopp lägges parallella ledbommar om  
900 m längd ut i Nackåsundet.

Skärskilda byggnader inom distrikt 1

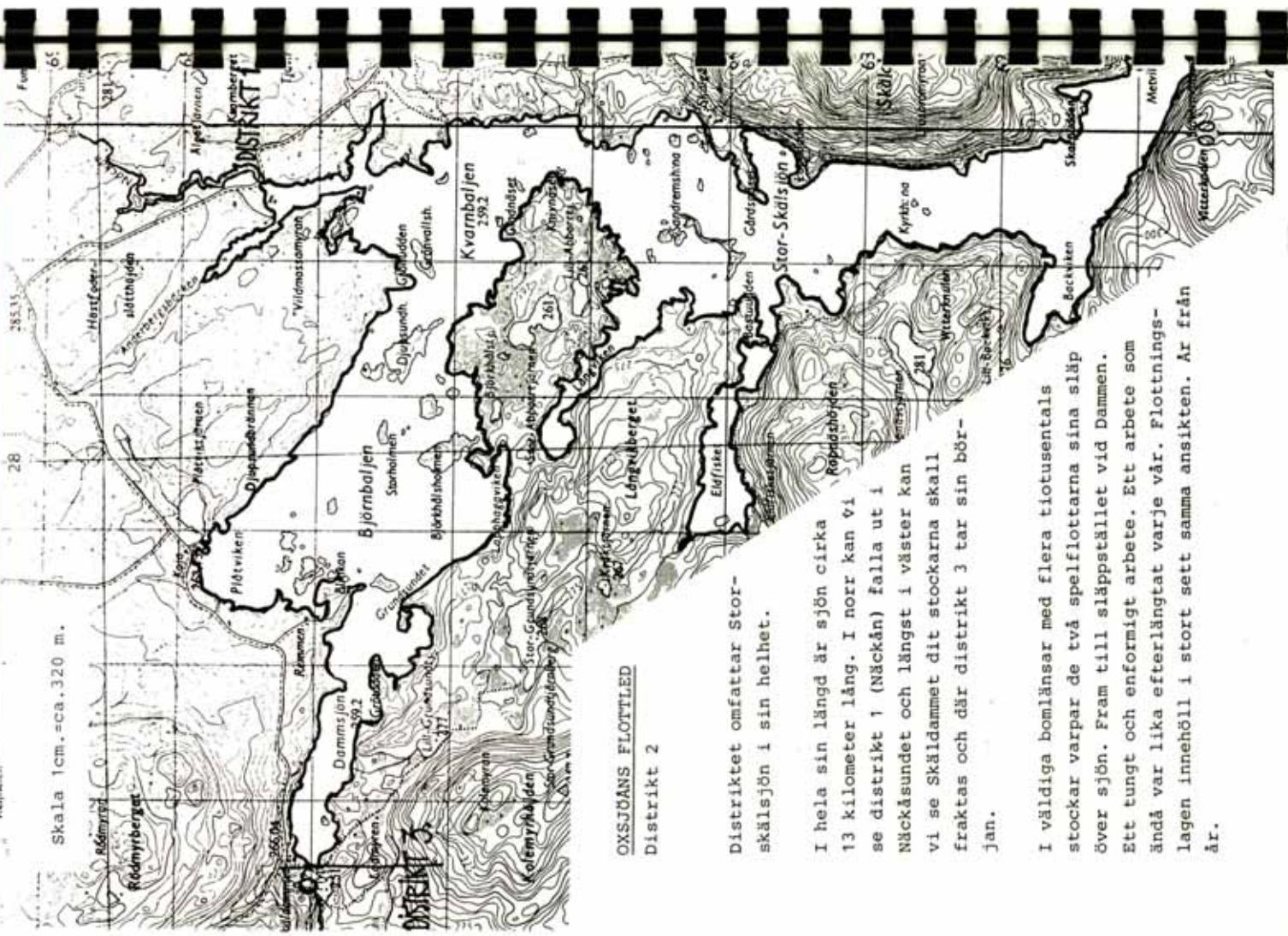
Mellan Nacksjön-Långtjärn uppförs en flottarkoja  
Nerom Långtjärn uppförs en flottarkoja  
Strax ovan Skälsjön uppförs en flottarkoja  
Vid Nacksjön uppförs ett båthus.

Totalkostnad för Distrikt 1

30.846:- kr

Flertalet siffror ur kostnadstillslaget kan vara in-  
tressanta:

-per meter färdig dammbyggnad	16 kronor
-per meter färdig ränna	6,50 kronor
-per meter ledbo om pålstöd	0,90 kronor
-per ar i jordlösen	1-2 kronor
-flottningskoja	150 kronor
-båthus	250 kronor
Synekostnad distrikt 1	150 kronor
Avsyningskostnad	30 kronor

Distrikt 3

Skäldammen är byggd av sten. 54 m. lång med 5,50 m. utskov och 4 luckor. Dammens bredd är 4,20 m. och dess höjd 2,50 m. På dammen finns dessutom en öppning till höger på 2,40 m. för flötning. Dämningshöjden bestäms till 1,50 m. under dammens krön.

(Egna kommentarer; Ständamnen uppfördes 1844 av sågverksägarna. Det sägs att grunden undersöktes allt för dåligt med påförljd att slussen skar ut och dryga återställningsarbeten krävdes.

Ständamnen ersatte en gammal trädamm. Om dess syfte finns olika uppfattningar. Den uppfördes för att reglera sågarånas vattenflöde. En annan uppfattning är att den tillkom för att möjliggöra flötning.

Personligen känner jag mig övertygad om att det senare alternativet är det rätta och att dammen har att göra med tillkomsten av Oxsjö å sig 1789-90. En reglering av vattentillförselet enbart vid Skäldammet ter sig inte särskilt meningsfyld med tanke på övrig avvattnning inom de väldiga områden som leder mot Oxsjön.)

Distrikts 2

Distriktet omfattar Storskälsjön i sin helhet. I hela sin längd är sjön cirka 13 kilometer lång. I norr kan vi se distrikt 1 (Näckån) falla ut i Näckasundet och längst i väster kan vi se Skäldammet dit stockarna skall frakta och där distrikt 3 tar sin början.

I väldiga bomlänsar med flera tiotusentals stockar varpar de två spelflottarna sina släp över sjön. Fram till släppstället vid Dammen. Ett tungt och enformigt arbete. Ett arbete som ändå var lika efterlängtat varje vår. Flötningsslagen innehöll i stort sett samma ansikten. Ar från år.

Distrikt 3

Skäldammen är byggd av sten. 54 m. lång med 5,50 m. utskov och 4 luckor. Dammens bredd är 4,20 m. och dess höjd 2,50 m. På dammen finns dessutom en öppning till höger på 2,40 m. för flötning. Dämningshöjden bestäms till 1,50 m. under dammens krön.

(Egna kommentarer; Ständamnen uppfördes 1844 av sågverksägarna. Det sägs att grunden undersöktes allt för dåligt med påförljd att slussen skar ut och dryga återställningsarbeten krävdes.

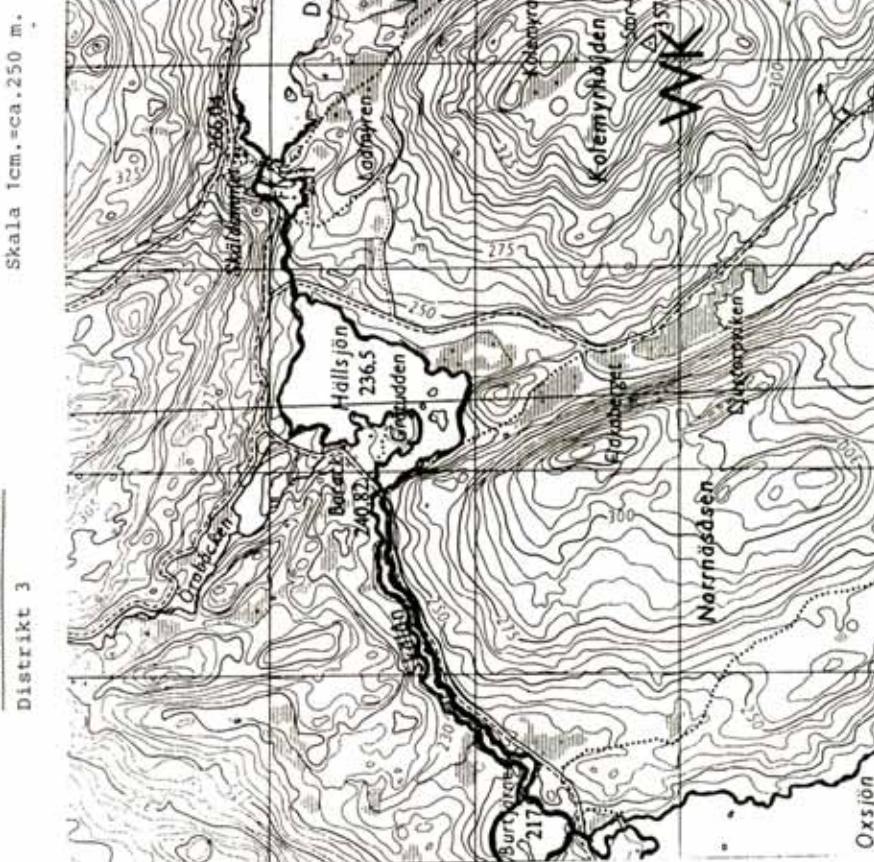
Ständamnen ersatte en gammal trädamm. Om dess syfte finns olika uppfattningar. Den uppfördes för att reglera sågarånas vattenflöde. En annan uppfattning är att den tillkom för att möjliggöra flötning.

Personligen känner jag mig övertygad om att det senare alternativet är det rätta och att dammen har att göra med tillkomsten av Oxsjö å sig 1789-90. En reglering av vattentillförselet enbart vid Skäldammet ter sig inte särskilt meningsfyld med tanke på övrig avvattnning inom de väldiga områden som leder mot Oxsjön.)

Från dammen går en 17 m. lång styrkista som är 1,50 m. bred och 6 varv hög. Vid styrkistans slut är intag till en 106 m. lång ränna ner till FLYN. Bottenbredd vid intag 0,75 m. med sidolutning 45 grader och sättar i Flyn anbringas parallella ledbommar 184 m. med pålstöd.

Vid bommarnas slut damm. 34 m. lång, 2 m. bred och 8 varv hög. Utskov 4,20 m. med 4 luckor. Från dammen ränna 410 m. ner till HÄLLSJÖN.

Genom Hällsjösundet parallella bomleddingar 659 m. med pålstöd. Likaledes finns anbragta sådana ledningar i sundet mot utloppet.



Vid Hällsjöströmmen (utloppet) är en kanal upptagen vari finns ledkistor anbragta. 80 m. i längd och 5 vary höga. Dessa ledkistor är förlängda uppåt med landarmar

Nedanför strömmen - i lugnån- finns parallella ledbor- mar 225 m.

I den fors som där efter följer finns damm. 43 m. lång, 2,40 m. bred, 8 varv hög och utskov 4,50 m. med 4 luckor.

Från dammen ränna med 0,8 m bottenbredd vid intag och 220 m. längd.

Nerom rännan lugnå med parallella ledborrar 297 m.

I där på följande ström damm. 53 m. lång, 2,40 m. bred, 8 varv hög och utskov 4,50 m. med 4 luckor.

Från dammen ränna 686 m. med 0,90 m. bottenbredd vid intag.

I lugnån nerom rännan parallella ledborrar 247 m.

I NORRNÄSSTRÖMMEN, på dess östra sida, ledvägg 8 m. långd i 5 varv. Ovan strömmen anläggs en 24 m. lång bro.

I Norrnäsflynn parallella ledborrar 214 m.

Damm vid NORRNÄS. 45 m. lång, 2,0 m. bred, 7 vary hög och utskov 4,50 m. med 4 luckor

Från dammen ränna med 0,75 m. bottenbredd vid intag 235 m. ner till OXSJÖN.

#### Totalkostnad för distrikt 3

- per meter färdig dammbyggnad	18.848:- kronor
- per meter färdig kanal/ledkistor	16 kronor
- per meter färdig bro	10,25 kronor
- per meter färdig ledvägg	3,33 kronor
- Syre-och avsyningsskostnad	4 kronor
	300 kronor
	250/50

Distriktet börjar vid Skäldammet 259,2 m.ö.h. Ner till Flynn, en sträcka på drygt hundra meter, faller rännan mer än 15 meter! Strömmarna mellan Flynn och Hällsjön kallades före rännans tillkomst Helvetesströmmarna då brötbildning hörde till vanligheten vid flötning.

Efter Hällsjöns utlopp finns tre spardammar på den knappt 1500 m. långa sträckan ner till Burtjärn.

Via Norrnässtömmen mynnar distriktet 3 så småningom ut i Oxsjön 213 m.ö.h. Den totala fallhöjden på denna sträcka (ca. 3.500 m.) är 46 meter.

Hällsjöns is kunde ofta rymma mer än 40 000 stockar från skogsområdena uppefter Örabäcken och Krokmyrbäcken.

Distrikt 4

Vid (Stor-) Vallsjöns utlopp finns stendamm tillhörande Skönviks AB.

Dammen är 70 m. lång, 4 m. bred med 4 luckor om till-sammans 4 m. med 2 flödbord.

Dämningshöjden bestäms till dammens krön. Nyttjanderätten till dammen bör av de flottande ertsättas med en årlig gäld om 15:- kronor. Dammen kräver vissa reparationer.

Ovan dammen avskärs 2 uddar till vänster varje gång, en mindre rensning på högra sidan. Här anordnas också dubbla inledningsbommar på vardera sidan till 60 m. längd

Ovan dammen anordnas också ett båthus och en flottningskoja.

Nedanför dammen ordnas en 60 m ledvägg, 4 varv hög, på den högra sidan. På motsatt sida anbringas led-bom på samma sträcka.

I strömmen nerom anbringas ett parallellverk 36 m och 4 varv högt.

Efter strömmen är spåkå som bentäms Vallsjöholjan. Här anbringas 570 m parallella ledbommar.

Vid höljans slut finns en gammal ränna ner till Ox-sjön. Den är helt upprutten och måste nybyggas samt förses med intagsarmar. Den högra 40 m och den västra 30 m. Dessa göras till övre delen av enkel vägg och till 12 m längd å den nedre delen av dubbel kista och 6 varv hög.

Rännan, 720 m lång, ges en bottenbredd vid intaget om 1.70 m som på en längd av 50 m sammändrages till 1.00 m varefter bottenbredden jämnt avsmalnar till ytter 0.30 m. Rännan förses vid intaget med sättar och dess sidor lägges överallt i 45 graders lutning.

Totalkostnad för distrikt 4

7978:- kronor	- båthus	200 kronor
	- flottningskoja	250 kronor
	- reparation av damm	150 kronor
	- per meter färdig ledvägg	3 kronor
	- per meter färdigt parallellverk	6 kronor
	- per meter färdig ränna	6 kronor
	- per meter planering för ränna	0.50 kronor
	Synekostnad distrikt 5	100 kronor
	Avsynningskostnad	20 kronor

Kommentarer

Storvallsjön är belägen 237 m.ö.h. Via Norän är den förbunden med Lillvallsjön (241 m.ö.h.)

Omkring 1800 fanns en grovbladig vattensåg vid Noret i Norän. En såg som köptes, och lades ner, av den engelska firman New Prescott et Comp. som då ägde Oxsjö såg.

Norän återupptog som -allmän- flottled 1911

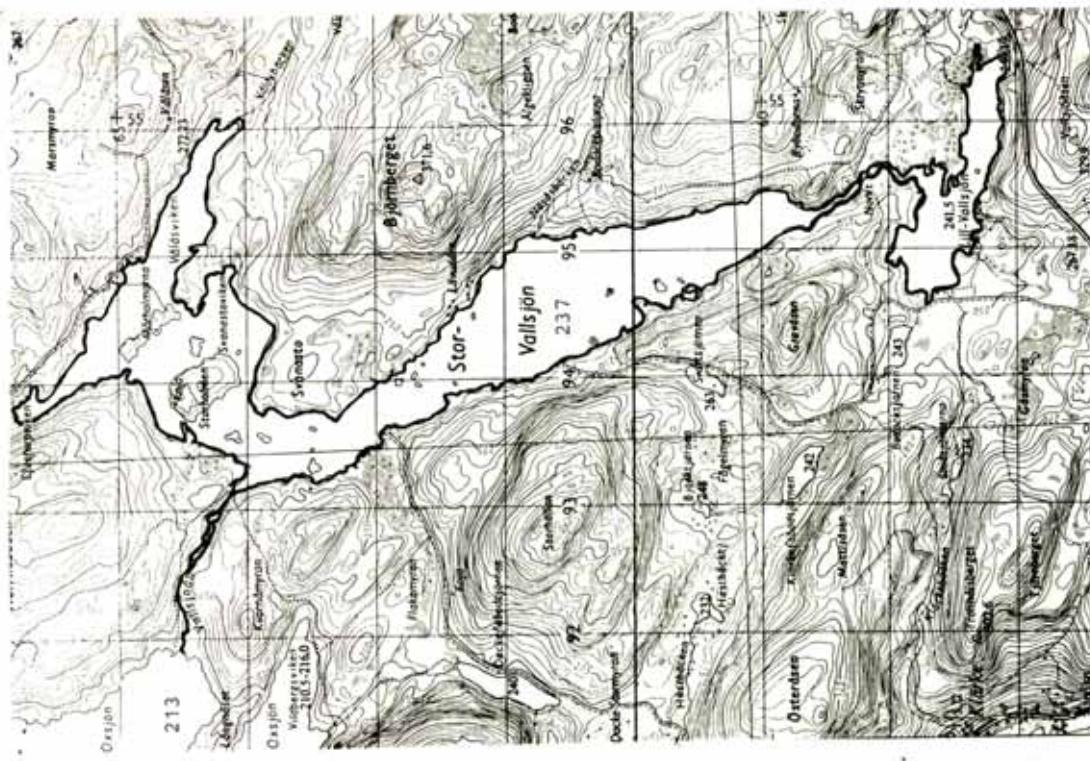
Från Noråns utlopp i Storvallsjön till Vallsjödammet är sträckan ungefär 5.5 kilometer. Från Välsväiken till dammen är sträckan ungefär 3 kilometer.

1.70 m som på en längd av 50 m sammändrages till 1.00 m varefter bottenbredden jämnt avsmalnar till ytter

0.30 m. Rännan förses vid intaget med sättar och dess

OXSJÖANS FLOTTLED  
Distrikt 4 (och 4a -Norän/Lillvallsjön)

Skala 1 cm.=ca.400m.



Distrikt 5

Omfattar sträckan från och med Oxsjön (213 m.ö.h.) till och med Brudsjöns utlopp vid landsvägsbron (190 m.ö.h.)

I tjärn ovan Oxsjödammen utläggs 5 moringar

Ner till dammen anbringas dubbla inledningsbommar  
120 m. för släppningens underlättande.

Ett magasin med materialbod anläggs intill Oxsjö sågverk.

Dammen vid Oxsjö sågverk är byggd av sten. 73 m. lång, 2,80 m. hög med utskrov 4,80 m. och 4 luckor. Dessutom finns ett intag till stågsumpen om 5,70 m. med 4 luckor. Till vänster upptages å dammen öppning för rännan. Ovan rännintaget ligger till höger en intagningskista 13 m. lång, 1,30 m. bred och 6 varv hög.

Nödig reparation av befintliga grundluckor skall ske.  
Dämningshöjden bestäms till 0,15 m. under dammens krön.

Nyttjanderätten till dammen ersätts årligen med 25 kronor  
Från dammen utgående ränna 780 m. är i sin nedre del grundlagd på pälar (150 m:s längd)  
En bro anläggs över rännan.

För försvårad brukning och bärning av jord tillerkänns Maria Lidholm och Jonas Norman viss ersättning. Vid Maria Lidholms byggs bro.

I spakan nerom rännan parallella ledbommar med pålstöd 510 m.

Norän/Lill-Vallsjön upptogs till allmän flottled 1911.  
I Norän fanns damm och ränna ner till Stor-Vallsjön.  
Över denna användes spelflotte

Förbi strömmen ovan Brudsjön är en kanal upptagen där  
ett parallellverk är anbragt med 85 m. längd. På vänstra  
sidan är parallellverket avbrutit och fortsätter med  
dubbel ledbomm 25 m.

OXSJÖJANS FLOTTLÄD

Distrikt 5

Från Åns utlopp i Brudsjön anbringas parallella led-  
bommar med pålstöd över hela sjön till landsvägsbron  
900 m. Bomledningarna förses med 2 roddöppningar på  
vardera sidan

Totalkostnad för distrikt 5

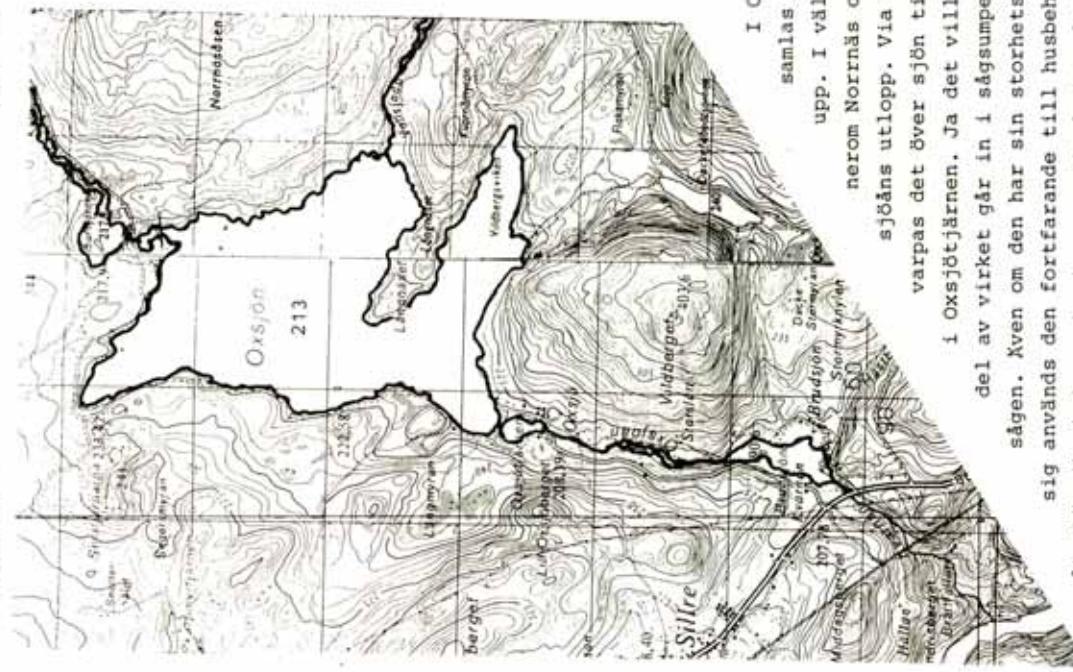
- moringar	10.402 kronor
- per meter dubbelt inledningsbom	150 kronor
- Magasin med materialbod	1,20 kronor
- nödig reparation av grundluckor	500 kronor
- inledningskista ovan rännintag	130 kronor
- per meter färdig ränna	100 kronor
- bro över ränna	6,80 kronor
- per meter parallella ledbommar med pålstöd	20 kronor
- kanal och deri anlagt parallellverk med pålstöd	1 krona
- 85 m.	680 kronor
Synekostnad	300 kronor
Avsynningskostnad	60 kronor

(Egna kommentarer: Distrikt 5 det vill säga Oxsjön är själva navet i Oxsjöjans flottled. I norr, vid Norrnäs, mynnar Skålån med virket från distrikten 1-3. I öster mynnar Vallsjöån med virket från distrikt 4 resp. 4a. Oxsjön är cirka 3 kilometer i nord/sydlig riktning och 2 kilometer i väst/östlig.

Som mest passerade över 500.000 stockar Oxsjön på drygt två månader.

Distrikt 5 från Norrnäs ner till landsvägsbron i Brudsjön har en längd av cirka 6 kilometer.)

Skala 1 cm. = ca. 400 m



I Oxsjön samlas allt virke upp. I väldiga länssar nerom Norrnäs och vid Vallsjöåns utlopp. Via speflotte varpas det över sjön till utsläppet i Oxsjötjärnen. Ja det vill säga att en del av virket går in i sågspullen vid Oxsjö sägen. Kven om den har sin storhetstid bakom sig används den fortfarande till husbehovssägning åt Skönviks bolag och viss arrendesägning åt Silire bymän. Färden ner till Brudsjön tar inte många minuter för en stock. Sträckan är knappt 1.500 m. med en fallhöjd på cirka 20 meter. Över hela Brudsjön är anbringat ledbommar fram till dammen nerom landsvägsbron.

## Distrikt 6

Sträcker sig från landsvägsbron vid Brudsjön ner till Indalsälven.

Från bron parallella ledbommar, båda dubbla, ner till kvarndammen 60 m. Dammen tillhör Dacke byamän, Vifsta varv m.fl. Den är i dåligt skick och måste byggas om.

Ny damm. 20 m. lång, 2,80 m. bred, 9 varv hög på mitten, utskov 5,60 m med 4 luckor. Dessutom en öppning för kvarnsumpen till vänster och en för rännan till höger invid landet.

Från dammen ränna ner till Indalsälven efter särskild verkställd utstakning och avvägning.

Rännan fördrar ytterst dyrbar och solid underbyggnad i den här utsöndertaligt svåra terrängen och beräknas på följande sätt

760 m. ränna med mindre underbyggnad

a 9 kronor per m

Sprängning och schaktning

460 m ränna med 1-3 m. underbyggd delvis bestående av kistor a 13 kronor per m.

Sprängning och schaktning

360 m ränna med 3-6' m underbyggd a  
• 25 kronor per m.

Sprängning

100 m ränna intimrad i kistor

1700:-  
Tvenne mindre hjälprännor jämte sprängning

430:-

Bortrensning av en mindre grund till vänster vid rännans utlopp

50:-

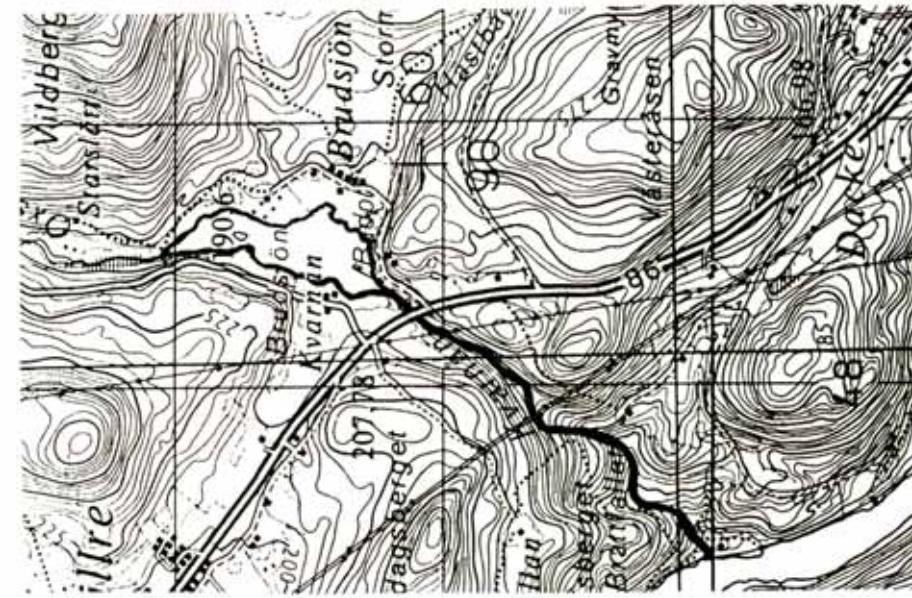
Totalkostnad för distrikt 6

32.841:- kronor

## OXSJÖANS FLOTTLÉD

## Distrikt 6

Skala 1 cm.=ca. 250 m.



Från dammen vid Brudsjöns utlopp och ner till älven är avståndet mindre än 2 kilometer. Fallhöjden på sträckan är inte mindre än 170 m!

Hela rännan är uppbyggd med 1-6 meter och innebar ett tungt och tekniskt krävande arbete. Här gällde att ha väl grepp och kunnande om hastighet och vattenflöde så att stockarna inte för över ränkanterna. Väl nere i älven fängades de upp av länsar. Buntades i väldiga flottar innan de senare började lösförts.

§5 Särskild skriveise från Jägmästaren AM Hellström

I ett särskilt yttrande hade jägmästaren beräknat virkestillgången till vattendraget fr.o.m Näcksjön till och med Indalsälven (inklusive Vallsjöån):

Distrikts 1	205.000 stockar	UTLATANDE
2	180.000	
3	140.000	
4	25.000	
5	20.000	
	<u>570.000</u>	

vilket skulle vara den totala mängd som går från Brudsjön till Indalsälven.

Kommentar

Vi skall stanna till ett ögonblick vid frågan om framtida virkesuttag.

Vi har sett Skönviks faktor vid Oxsjö såg, O Berg, uppte 240.000 timmer under den första 20-års perioden (sid 22).

Härovan kan vi se A M Hellströms uppskattning som innebär 570.000.

Förätningsmännens Cornell, Wessling och Sjödin stannar för 615.000.

DEN VERKLIGA SIFFRAN BLEV NÅRA 2.500.000!

Det intressanta är inte vem som kom närmast. Det intressanta är att ingen -med sina nära kontakter till den direkta sädverkstoppen- kunde förutse den fortsatta utvecklingen. I vart fall gäller detta Berg, Hellström, Cornell och Wessling. Sjödin, i sin egenskap av Kronoljünsman, må vara förlaten.

§6 Förätningsmännes utlätande

Efter vad sälunda blivit utrett och än vidare kunnat utrönas hava förätningsmännen enat sig om nedanstående

För mer än ett decennium diskuterades en reglering av ifrågavarande vattendrag utan att komma till stånd. Stora svårigheter att övervinna. Som nederdelens av vattendraget. Landsvägsbron - Indalsälven. Höga kostnader på grund av svårigheterna. Enbart på denna senare del, 1,7 kilometer, komme också inte mindre än 32,841:- kronor av utbyggnadskostnaderna att villa.

De betydande skogstrakter som dock finns efter detta ganska vidstrakta vattendrag kunna emellertid icke efter anläggandet av Oxsjö såg på något annat sätt tillgodogöras än genom en fullständig reglering av hela vattendraget med hänsyn till förefintliga rika skogstillskånen låter detta även verkställa sig utan en alltför betungande amortering.

Varför även förätningsmännen böra tillstyrka allmän flottleds inrättande i vattendraget med hänsyn till den såväl allmänna som enskilda nyttा som därigenom vinnes.

För denna reglerings fullständiga genomförande förfas att, utan redan utförda, av de nya byggnader som kostnadsförslagets §4 upptager noggrant utfördes, varför förätningsmännen anse nödvändigt, att nämnda förslag till noggrant efterföljande fastställes. Vid byggnadernas utförande iakttages att alla led- och skyddslänsar så förläggas att de skydda de föremål som de skall freda och förtys förbliva även vid lågt vattenstånd liggande på flottvatten eller i vattendragets bädd.

Till byggnadernas utförande erfordras endast ett år och böra de därfor vara fullbordade och till avsyn-

ing anmälas snarast inom ett år efter det Konungens Befallningshavandes utslag i målet fallit.

Lösen för den jord, som för byggnaderna erfordras, finns uti förslaget (§4) på sina respektive ställen intagen ävensom storleken av denna areal angiven, som bör lössas. Dessa jordköp böra behörigen lagfaras och handlingarna vid avsynningen företes.

För den skada och intrång som i övrigt av byggnaderna och givna flottningen förorsakar bör årlig ersättning utgå enligt skiljemåns värdering och denna ersättning tillställas ersättningssägarna i hans hemort innan sex veckor efter avslutad flottning.

För flottningens verkställande är dämning nödvändig i Näcksjön, Skälssjön och Oxsjön samt Vallsjön till de höjder som i förslaget omnämnes och vilka till fastställande föresläs med skyldighet dock för de flottande att med försiktighet passläppa det uppdämda vattnet och ej till större mängd än att vattenförrådet till vanlig vårflood fyllas. Här jämté må det åliga flottningsföreningen att efter slutad flottning hålla alla dammluckor öppna.

Flottningen bedrives uti sjöarna med ringbommar men i övrigt löst och alltid med så tillräcklig arbetsstyrka att densamma icke onödigt fördryjes, ingrundningar och brötbildningar förekommas samt minsta möjliga skada tillagas jord- och verksägaren.

För den händelse att den vid utloppet i Indalsälven belägna Sillre såg skulde köras igång skall det ålliga Sökandebolaget att meddelst uppsprängning under härvarende ränna bereda nödigt inlopp för vatten till sågen.

Med hänsyn till vattendräget längd torde en tid av sju veckor vara under alla förhållanden tillräcklig för flottningens genomförande och vilja flottningsmännen förtyskta medgivande av denna flottningstid som må räknas från islossningen i Näcksjön.

Några skäl till annan avvikelse från Föreskrifterna

i §20 Flottningsstadgan är vad Kungl. Förordning-  
en av 2 oktober 1885 föreskriver hava icke förekommit.

Den under förrätteningen allmänt föreslagna distriktsindelningen förordas så som fullt ändamålsenlig med distrikter Nr 1 Fr.o.m Näcksjön till Nückåsundet, utlopp 1 Skälssjön vid Nückåsundet.

2 Skälssjön

3 Från Skäldammen till Oxsjön

4 Vallsjöbäcken

5 Fr.o.m Oxsjön till Brudsjöns utlopp  
vid landsvägsbron och

6 Från landsvägsbron till Indalsälven

Amorteringstiden torde med hänsyn till regleringens kostsamma utförande böra utsträckas till sitt maximum och bestämmas till tjugo år varjämte räntan å egentdera kapitalet föresläs till 8 % därav 2 % förlagsprovision.

I avseende på den efter vattendräget påräkneliga virkesmängden under en tid av 20 år sluta sig förrättningsmännen till den av herr Jägmästaren Å M Hellström i §5 intagna uppgiften med undantag dock för Vallsjöbäcken där vi uppskatta virkesmängden till 70.000. Den årliga virkesmängden för hela vattendräget blir med denna tillökning 30.750 enkla timmer

Den avgift, som i enlighet med förestående grunder bör Sökandebolaget tillkomma för flottledens byggande framgår av följande

Tabell över amorteringsavgifter i Oxsjö vatten-

Distrikt	Byggkostnad	8% ränta	Totalt
1	30.846	25.910	56.756
2	1.025	861	1.886
3	18.848	15.832	34.680
4	7.978	6.701	14.679
5	10.402	8.737	19.139
6	32.841	27.586	60.427

(Egen anmärkning: Ränta 8 % räknad på ogluted kapital under 20 års tid)  
 Dessa avgifter föreslås att gälla intill dess full amortering skett, antingen detta inträffar före eller efter den beständna tidsgränsen och fört med skyldighet hos den blivande flottningsföreningen att föra och årligen till Kungl. Befallningshavande avgiva fullständiga räkenskaper över amorteringens fortskrivande för att därmed sätta Kungl. Befallningshavande i tillfälle att vidta de ändringar i den fortsatta befallningstiden eller andra jämkningar som jämlikt §3 Flottningsstädgan kunna finnas skäliga.

Såsom enhet för virkesberäkningen eller enkelt timmer föreslås att:

Sägtimmer av 8 m/27 fot och därunder räknas som enkelt timmer.  
 För bestämmandet av värdet å övriga virkessorter anse förrättningsmännan, vad först dubbeltimmer och spiror vidkommer bekväma och däröver mera praktiskt, att ensamt längden lägges till grund för skillnaden mellan dessa båda virkesslag och att på grund därav såsom dubbeltimmer må räknas sägtimmer över 8 m och intill en längd av 13 m (44 fot) samt att virke över denna längd må betraktas som spiror.

Att göra någon skillnad mellan sparrar och bjälkar har hittills icke varit vanligt, av det skälet att sparrarna ärö besvärligare att flotta. Jämfört med enkelt timmer kunna sparrarna som ofta åga timrets dubbla längd och däröver icke skattas högre än trenne, om man vill uppställa en billig jämförelse emellan det arbete, som dessa olika virkesslag i flottning förorsaka. Om därfor en skillnad bör göras på grund av bjälkens större kubikinnehåll och alltså större förmåga att bärta omkostnaden, så syns viktigast vara att höja bjälken till värde av fyra enkla timmer.  
 Då emellertid bjälken alltid representerar fullmogen skog, men sparren oftast omogen, syns det

orimligt att genom ökad kostnad av den färre och minskad för den senare underlätta avverkning av omogen skog som väl snarare borde förhindras.  
 Förrättningsmännan anser därfor att då sparren icke med för något mindre besvär i flottningen än bjälken, dessa båda virkesslag böra draga samma avgift och räknas lika med tre enkla timmer.

Uti den beriknade avgiften ingår icke flottledens underhåll vilket i stället bör läggas på varje års flottning och ålliga de flottande att noggrant fullgöra.

Slutligen vilja förrättningsmännan föreskriva, att vid flottning av husbehovsvirke det må alliga virkesägaren att hos flottningsföreningens styrelse eller deras ombud eller flottchefen därom göra anmälan samt att vid sådan flottning ansvara för all skada som därav möjiligen kan byggnaderna tillskyndas

Sundsvall 22 april 1887

J Westling

J F Cornell

M Sjödin

Förätningsmännens protokoll och utlåtande överlämnas nu till Landshövdingeämbetet som uppdrar åt Kronofogden i Medelpads Östra fögderi att på utsatt tid och ort höra vederbörande strand-, bro-, fisker- och vattenverksägare samt andra vilkas rätt kan vara av frågan beroende.

I särskild Kungörelse meddelas att Skönviks AB gjort ansökan om insynning av allmän flottled av Oxsjö vattendrag. Sammanträde utlyses till Sillre gästgivargård lördag 30 juli 1887.

Kungörelsen läses upp från predikstolen i Lidens kyrka lördag 19 juli.

#### Sammanträde i Sillre gästgivargård

Ett tiotal personer infann sig; Jägmästaren A M Hellström, Inspektör P O Dahlin Vifsta varv, Faktor O Berg Skönviks AB, Hemmansägarna Nils Jonsson, Mats Jonsson, Nils Persson, J Sillerström och D Persson samtliga Sillre, Handlanden J Andersson som ombud för torparna Maria Lidholm och Jonas Norman också Sillre.

Protokollet från 9-10 juli 1886 med förätningsmännens utlåtande genomgicks:

- J Andersson hade några smärre krav om ersättning
- A M Hellström kunde icke acceptera att sparre och bjälke skulle kostा lika mycket att flotta.
- O Berg ansåg den beräknade virkeställningen allt för hög icke förvärvat Vifsta varv tillhörig mark för projektet.
- P O Dahlin bestred bifall till ansökan. Skönviks AB hade föreslagna och verkställda byggnader omöjliggjorde fortsatt användning av Sillre såg. Visserligen hade den icke använts under senare år man var icke nedlagd. Vad skulle flottningsräknan ner mot Sillre såg innehåra? Dessutom komme flottningen att kräva så mycket vatten att Dacke tullmjölkvarn -där Vifsta varv var delägare- icke skulle kunna användas fram deles.

Förätningsmännens protokoll och utlåtande överlämnas nu till Landshövdingeämbetet som uppdrar åt Kronofogden i Medelpads Östra fögderi att på utsatt tid och ort höra vederbörande strand-, bro-, fisker- och vattenverksägare samt andra vilkas rätt kan vara av frågan beroende.

Som framgått av förrättningsmännens utlåtande (föregående Synerprotokolls § 6) återstod dock vissa arbeten innan flottleden kunde tas i bruk. Dessa skulle vara fullbordade och avsynade inom ett år efter utslaget ovan.

Den första flottningen skulle därför komma att ske 1889.

För mig har det känds rätt och naturligt att ge det gamla Synerprotokollet från den 9-10 juli 1886 stort utrymme i bakgrunds- materialet. Skälen härför är flera;

- dels ger det, utöver rent historiska aspekter, en mycket klar bild av de omfattande arbeten Skönviks AB påbörjade under tidigt 1880-tal i Oxsjön.
- dels ger det oss -107 år senare- känslan och upplevelsen att själva få delta i syneförrätteningen. Lära känna den blivande flottleden och dess sex flottningsdistrikt.

dels kan vi genom flottningen -som var ett kortvarigt sångsarbete- bredda och fördjupa våra kunskaper om det mer omfattande arbete som föregick flottningen. Skogsskabet.

Protokollet berättar för oss vilka enorma mängder av timmer som togs i anspråk enbart för olika anläggningar som dammar, rännor, bommar etc. Att det handlar om storleksordningen mer än 35.000 stockar är troligt!

Förhoppningsvis skall det gamla Synerprotokollet underlätta och öka förståelsen för nästa avsnitt. Avsnittet som beskriver anläggningar och tekniker.

De stora flottledsutbyggnader som skedde under 1800-talet innebar i och för sig ingenting nytt eller okänt för allmogen. Att leda och dämma vatten var gammal, nedårvd kunskap.

Det nya var i så fall omfattning, dimension och "brådskan".

De nya bolagsherrarna skydde inga hinder eller svårigheter för att komma åt den begärliga råvaran. Österströmsbanan, Glimåkranan och Kvarnrännan (från Brudsjön till Indalsälven) är bra exempel på detta.

Nyckeln till mindre å- och bäckflötningar var dammarna.

Spardammmarna. Nu kunde man antingen hushålla med det dyrbara vattnet och därigenom förlänga flötningsperioden.

Där man i stort sett bara hade tillgång till våra närs smältvatten dvs. det överskott som de utgjorde var detta av oskattbart värde. Eftersom mera vatten medgav ett större uttag av mer avsides liggande skogar kan man förstå att flottledsutbyggnader av olika slag lockade. Som vi skall finna av det följande anlades många dammar längs Oxsjöåns allmänna flottled.

De allra enklaste dammarna hade bara till uppgift att magasinera reservvatten som man vid behov kunde fylla upp flottleden med. Man flottade inte ens bakom dessa dammar. Exempel på en sådan damm fanns i Andersson vid dess utlopp mot Näcksjön. Här fångade man in reservvatten från såvälv Översjön som Anderssjön.

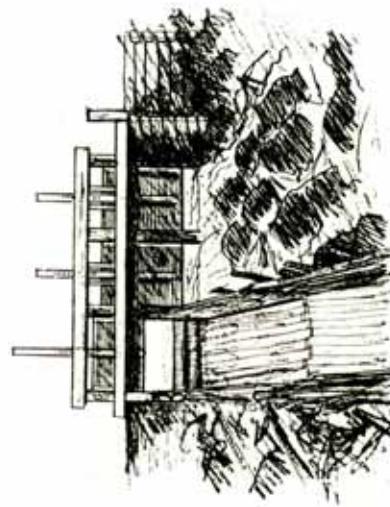
Den första spardammen som också var uppförd med tanke på flötning möter vi vid Näcksjön. Då den till sin konstruk-

tion låg till grund också för övriga dammar längs distrikt 1 (Näcksjön - Näckåsundet i Skälsjön) skulle vi stanna till och se på dammen.

Med hjälp av det tidigare syneprotokollets §4 (Anläggningskostnad och utförande av flottled) vet vi redan en del om Näcksjödammen.

Den hade en längd om 30 m. Bredden var 2,40 m och höjden var 8 stockvarv. Den hade två grundluckor (dammluckor) om till sammans 2,40 m bred. Den skulle dessutom förse den där belägna skvaltkvarnen som tillhörde Nordansjö bymän med erforderligt vatten. Dessutom hade den öppning för timmerränna med en bottenbredd av 0,60 m. Vid rännans intag skulle finnas sättar.

Näcksjödammen skulle kunna se ut som teckningen nedan vill visa



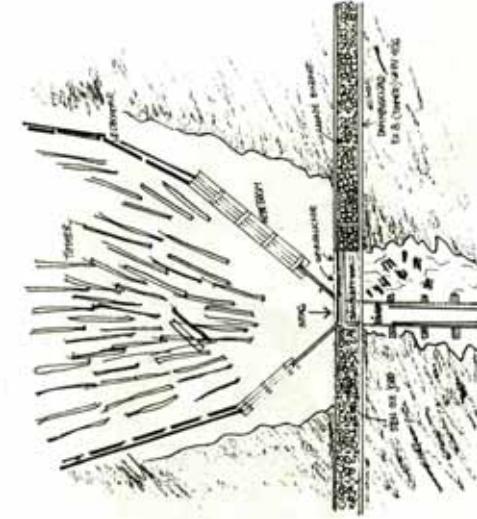
på teckningen kan vi se öppningen för timmerrännan till vänster. Lägg märke till att dess lucka är betydligt mindre än de två grundluckorna till höger. Likaså att två stockar finns under denna lucka. Det är sättarna som nämns inledningsvis. Vid högvatten när man skall flotta öppnas luckan. När vattenståndet ovan dammen sjunkit är det dags att kanske ta bort en sätt. En stock.

Ned sättar -som man plockar bort efterhand- sparar man vatten mot att ha en grundlucka helt uppragen.

Det gamla protokollet från den 9-10 juli 1886 kan ge oss ytterligare några upplysningar om Näcksjödammet

- Planering för damm värdet till 50 kronor
- Dammen beräknas kosta 16 kronor/m.
- Jordlösen för dammfästen 0,6 ar x 3 kronor/ar (1 ar=100 kvadratm.)
- Ovan dammen 40 m inleddingsbommar x 1,20 kronor/m
- Från dammen anläggs ränna ner till spakän 106 m med 0,60 m bottenbredd vid intaget samt 0,30 m vid ytterändan. Sidorna lutar överallt 45 grader och vid intaget anbringas sätt. Kostnad 6 kronor/m.
- 636 kronor

I plan kan vi se Näcksjödammen på följande sätt



Dammväggar byggda av timmer. Med givna avstånd laxade bindare som höll samman de båda väggarna. Stenvägg och jordfyld i 30 meters längd och 8 stockvarv hög. Ovan dammens luckor/senare sättar, arbets- och inledningsbommar längs vilka flottarna kunde mata in timret i den efterföljande rännan.

Kostnaden (16:- kr/m) avsåg nog i stort sett bara arbetet. Virket bara stod ju där.

En damm anlades inte var som helst. Så långt som möjligt utnyttjade man naturens naturliga förutsättningar när man valde plats. Själva utförandet var nära kopplat med tillgången på lämpligt material. Då skogen stod tät och nära och dessutom var billig blev valet inte svårt. Dammväggar av stockar med jord- och stenfyllning mellan.

- Det var bastanta byggnadsverk! Men så skulle de också motstå is, vatten och tiotusentals timmerstockar.

Utöver att dammarna hade vattenbesparande funktioner kunde de stora områden ovan dammen -myrar, flacka stränder etc.- sättas under vatten och bli flottningsbara. Från Näcksjödammen löpte en 3-4 meters uthuggen linje över flottleden. Emellånt lyfte flottaren som matade in stockarna i rännan sitt huvud och såg neråt. Såg han då en vit flagg innebar det brötbildning nägonstans. Dammluckan stängdes då kvickt och någon fick ge sig ivrig för att ta reda på vad som hänt. Detta signalsystem fanns längs hela flottleden. Till ränn- eller dammvaktar anlitades vanligen några barn eller någon äldre från de boställen som fanns i närheten.

7 dammar fanns från Näcksjön till Näckåsundet 1887. Efterhand tillkom flera.

- Näcksjödammen 1887
- Brändamnen 1887
- Långjärnsdammen 1887
- Lillbäverslättdamnen
- Sägdammen
- Funnelsjödammen 1887
- Storbäverslättsdammen 1887
- Algtjärnsdammen 1887
- Kvarnhålsdammen 1887

30 meter lång, 8 varv hög  
26 " " " 7 " "  
42 " " " 7 " "  
" " " " " "  
33 " " " 7 " "  
48 " " " 7 " "  
16 " " " 7 " "  
36 " " " 8 " "

Samtliga dammar (1887) hade samma konstruktion som Näcksjödammen. Det är därför sannolikt att de övriga var av samma typ.

Utöver dessa dammar fanns på sina håll extra vattenintag till särskilt långa, mer flacka rännor. Även om rännorna var välbyggda försvann mycket vatten ur dem.

Aterstår de tre större dammarna. Skäldammen, Oxsjödammen och Vallsjödammen.

Från Skäljön och ner till Skälåns utlopp i Oxsjön fanns 1887 5 dammar

- Skäldammen 1887 (byggd tidigare; se särskilda kommentarer)
- Flytdammen 1887 34 meter lång, 8 varv hög
- Hällsjödammen
- Bodadammen 1887 43 " " 8 " "
- Stödedammen 1887 53 " " 8 " "
- Bjurfjärnsdammen
- Norrnässdammen 1887 48 " " , 7 " "

Dessa 5 dammar hade samma konstruktion som tidigare dammar (se teckning av Näcksjödammen) med en viktig skillnad. De hade 4 grundluckor i stället för två. Förläringen var naturligtvis de större vattenmängder som via reservoaren Skäljön en vattenrik vår rusade nerför Skälän.

Det fanns en flottningsdamm till av samma konstruktion som de ovan nämlijen

- Kvarndamnen vid Brudsjöns utlopp 1887 20 meter lång, 9 varv hög

Flera av dammarna ovan var byggda före angivet årtal (1887) men hade nu genomgått reparationer och utbyggnader. I samband med inledande ord om Sillre och Oxsjö såg ser vi att patron Thelning vid Sillre såg redan 1807 fick lov av Sillre bygman att anlägga spårdamm vid Brudsjöns utlopp. I ett PW (Merlo arkiv) kritiseras Skönviks AB av Vivsta varv att man anlagt damm i Örabäcken vid Krokmynen (omkring 1830)

Skäldammen uppfördes av Sillre såg troligen i mitten av 1700-talet (se katastrofen 1782 sid.7). 1820 uppförde Sillre- och Oxsjö-sågverk gemensamt en ny damm. 1844 uppfördes en damm av sten. Vi vet också att Sillre såg 1807 uppförde en spårdamm vid Brudsjöns utlopp (föreg. sida).

Oxsjödammen uppfördes i samband med Oxsjö såg under 1790-talet medan Vallsjödammen antas ha uppförts i mitten av 1800-talet av F Bünsow/Skönviks AB.

De tidigare konstruktionerna överensstämde sannolikt med de dammar vi presenterat i det föregående.

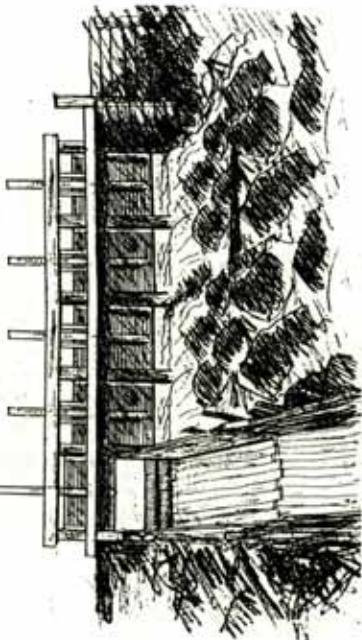
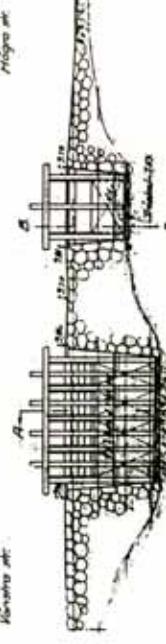
Vi återvänder till det gamla syneprotokollets §4 och ser på resp. stendamm ovan

SKÄLDAMMEN. Byggd av sten. 54 m lång med 5,5 m utskov och 4 luckor. Dammens bredd är 4,2 m och dess höjd 2,5 m. Till höger finns en öppning 2,4 m för flottning. Dämningshöjden bestäms till 1,5 m under dammens krön. Från dammen går en 17 m lång styrkista 1,5 m bred och 6 varv hög. Vid dess slut är intag till ränna

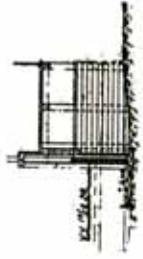
( Ritningen nedan är utförd något senare. Kistan är borta och rännan ansluter direkt dammen)

Elevon av dammen (Uppmärks)

Flottningsdamm



Produktions  
Sekt. A-B



Flottningsdamm  
Sekt. B-C

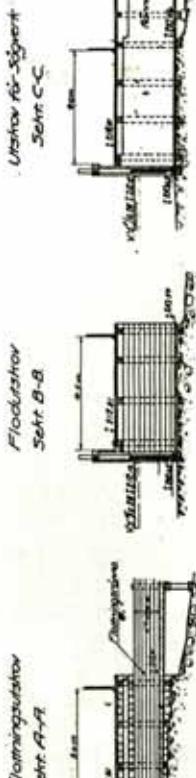
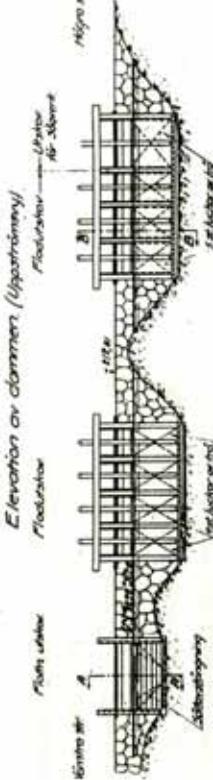
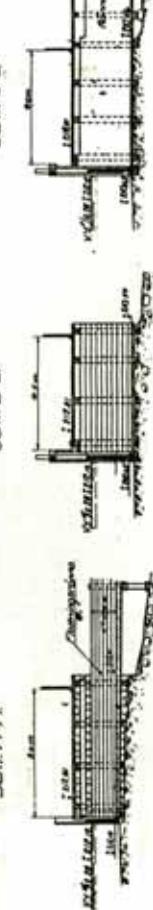
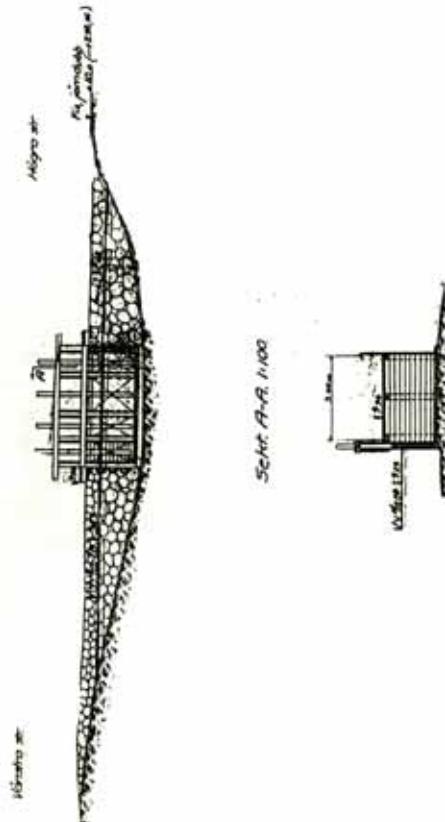


OXSJÖDAMMEN. Byggd av sten. 73 m lång med 4,8 m utskov och 4 luckor. Dessutom intag för sågsumpen med 5,7 m utskov med 4 luckor. Till vänster uttagas öppning för rinnan. Nödiga reparationer av grundluckorna 130 kronor. Dämningshöjden bestäms till 0,15 m under dammens krön. Dammen är 2,8 m hög och 4,2 m bred. Ett magasin med materialbod anläggs intill Oxsjö slägverk. Ovan dammen i tjärnen utläggas 5 moringar. Ner till dammen anbringas dubbla inledningsbommar å en längd av 120 m för släppningens underlåtande. Nerom dammen utgår en 780 m lång ränna.

Ett magasin med materialbod anläggs intill Oxsjö slägverk. Ovan dammen i tjärnen utläggas 5 moringar. Ner till dammen anbringas dubbla inledningsbommar å en längd av 120 m för släppningens underlåtande. Nerom dammen utgår en 780 m lång ränna.

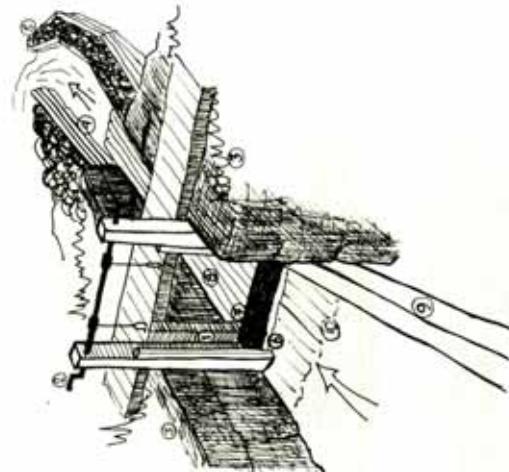
VALLSTÖDDAMMEN. Byggd av sten. Tillhörande Skööviks AB. 70 m lång med 4 m utskov och 4 luckor. Dammens bredd är 4 m och dess höjd 2,4 m. Dämningshöjden bestäms till dammens krön. Nödiga reparationer av dammen 150 kronor. Ovan dammen anbringas dubbla inledningsbommar på vardera sidan till 60 m längd. Därjämte utförtes ett båthus och en flottningskoja på höger sida. Nerom dammen på höger sida anläggs en ledvägg 60 m gånger 4 varv och på den vänstra en ledgom. I strömmen nedanför anbringas ett parallellverk 36 m gånger 4 varv.

Elevation av dammen (Uppströmssida)/



I Noret -vid Norrån som förbindet de båda Vallsjöarna-fanns också rester av en gammal damm och rännor ner till Storvallsjön.  
Rester sedan den gamla grovbladiga sågen anlades i 1800-talets början. Sågen som lades ner på 1840-talet av firman Prescott et Con.  
Det berättas att flottleden sattes i stand under tiden 1900-tal innan den blev allmän flottled 1911

Det förekom också andra typer av flottningsdammar än de som presenterats tidigare. Dammar som i kombination med olika slags ledarmar och boommor användes för att flotta fram små mängder virke kortare sträckor till flottleder typ Oxsjöän. Det är dock tveksamt om denna typ förekommit inom Oxsjöåns flottled där Skönviks AB sysslade med stor-skalig driving. Den förtjänar dock att presenteras.



- Förklaringar: 1. Sättfals 2. Spel för lyft av sättar  
 3. Landfisten (vanligens träkistor med stenfyllning)  
 4. Enkel ledarm 5. Styrkista med dubbel vägg  
 6. Dammröske (u.sätt) 7. Sätt (svart) 8. Stöt-botten  
 9. Enkel gångbom. 10. Skibotten

Till en början tycks samtliga dammar i stort sett ha varit försedda med intagsluckor för de efterföljande rännorna.

Ett stycke in i 1900-talet kom man på att flottningsutskoven skulle göras breda och grunda i intaget. Detta för att kunna flotta igennom mer virke på kortare tid. Samtidigt innanför sättar - som man kunde plocka bort en och en uppifrån - att dyrbart vatten kunde sparas.

#### FLOTTNINGSRÄNNOR

Det var tillgången på vatten som avgjorde möjligheten att flotta virke. Tidigt lärde man sig därför att spara vatten. Det gällde att ta sig förbi strömmar, forsar, spaka mm. I vissa fall bygde man spardammar som man undan för undan nyttjade allt efter timrets gång. Men ofta tillgrep man billigare metoder.

Anläggandet av flottningsrännna kunde vara en sådan

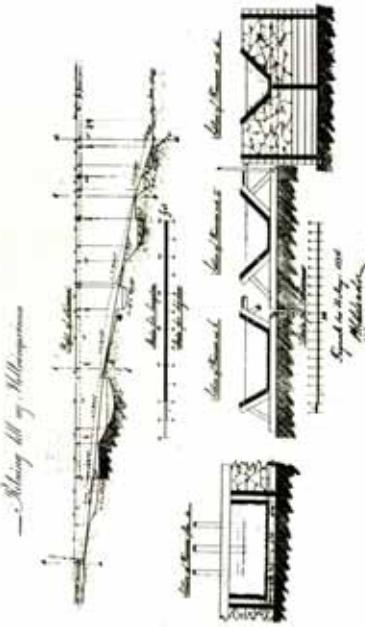
så långt det handlade om blygsamma virkesmängder och korta sträckor byggde man mera på känsla och erfarenhet. Ofta med förbluffande goda resultat. Men efterhand som sågverksindustrin krävde mer råvara förfinades också sättet att bygga.

Utifrån diversa fakta och former beräknades rännans kapacitet, utseende etc. Vattenhastighet och vattenmängd liksom antal transporterat virke blev nya honnörsord tillsammans med andra fakta:

- markens (rännans) lutning ex. 1:64
- rännväggarnas sidolutning 45 grader
- rännans vattendjup 0,7 m
- stockens utrymme i tvärsektionen 0,4 m
- antal stockar i tvärsektionen 5 st.
- stockarnas medellängd 8 m

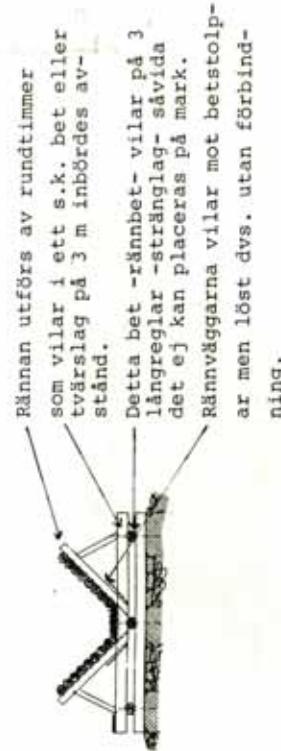
Via dessa och andra uppgifter kan man räkna fram rännans flottningskapacitet och transportförmåga (ex. 500 stockar per tim)

Nedanstående ritning från 1884 kan illustrera den vikt man lade vid konstruktion och byggande av rännor



Hur bar man sig åt när man byggde rännan?

Innan vi går in mer i detalj på detta finns skäl att berätta oss med några ord och uttryck som vi kommer att möta. Vi går ut ifrån en tvärsektion av rännan



Den mark där rännan skall gå fram måste beredas. Schaktas, eventuellt utföra sprängningar och planeras. Underlagets beskaffenhet avgör om rännbetet kan placeras direkt på mark (på stenar) eller om det måste byggas upp på pall eller hockar.

Placering på stenar är för att förebygga rötskador.

När underlaget (eventuell underbyggnad) är klar läggs rännbeten in på sin plats och justeras väl. Den ena sidans betstolpar sätts på plats och rännbotten läggs in i jämna längder om 9 meter. Stockändarna spikas fast medan stocken dymlas på de två mellanliggande beten.

Därefter timras rännväggar av 9-10 m långa stockar i 1,5-2 m förband. Stockändar läggs stumt mot varandra och dyms fast 0,5 m från ändarna i underliggande varv. Därutöver placeras en dymling mitt i skarven.

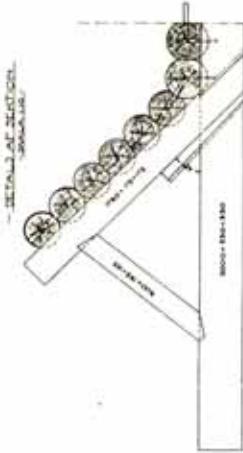
Stockarna vilar mot betstolparna utan förbindning med dessa. Samtliga stockar, i såväl botten som väggar, "drigas" och hoptälijas omsorgsfullt samt dyms i varandra mellan varje bet.

Strängiagen dyms i pallar och bockar. Beten endast i mellersta strängiagen. Betändarna plankläggs för gångbana.

Rännans nedre ände förankras i stenfyld trädkista i vilken rännväggarna timras in. Kistan däckas med smäckert rundtimmer eller plank och med ca. 5 cm mellanrum så att däcket ej kan lyfta kistan vid högvatten.



Att det handlade om rejala virkesdimensioner framgår av vidstående detalj av sektion.



För att ge timret en horisontell riktning när det lämnar rännan minskas ränndans lutning de sista 8-10 metrarna.



Från Näcksjön till Sillre såg vid Indalsälven byggdes i denna första systematiska utbyggnad av Oxsjöjäns flottled inte mindre än 7.177 meter flottningssträckor!

Om man fördelar de dryga sju kilometrarna flottningsrännor, på de olika distrikten ser det ut på följande sätt

Distrikt 1 Nacksjön-Näckåsundet, Skälssjön	2.340 m
" 2 Skälssjön	
" 3 Skälådammets- Skälåns utflöde i Oxssjön	1.657 m
" 4 Vallssjön-Vallsjöbäns utflöde i Oxssjön	720 m
" 5 Oxssjön-Brudsjöns utlopp	780 m
" 6 Brudsjöns utlopp-Sillre såg	<u>1.680 m</u>
	7.177 m

För att få en uppfattning om virkesätet till dessa rännor gör vi ett litet räkneexempel:

- Antag botten 3 stockar bred och 9 m lång
- Antag sidorna (2 gånger) 8 stockar 6 m lång
- Antag 3 m mellan varje bet som är 5 m lång

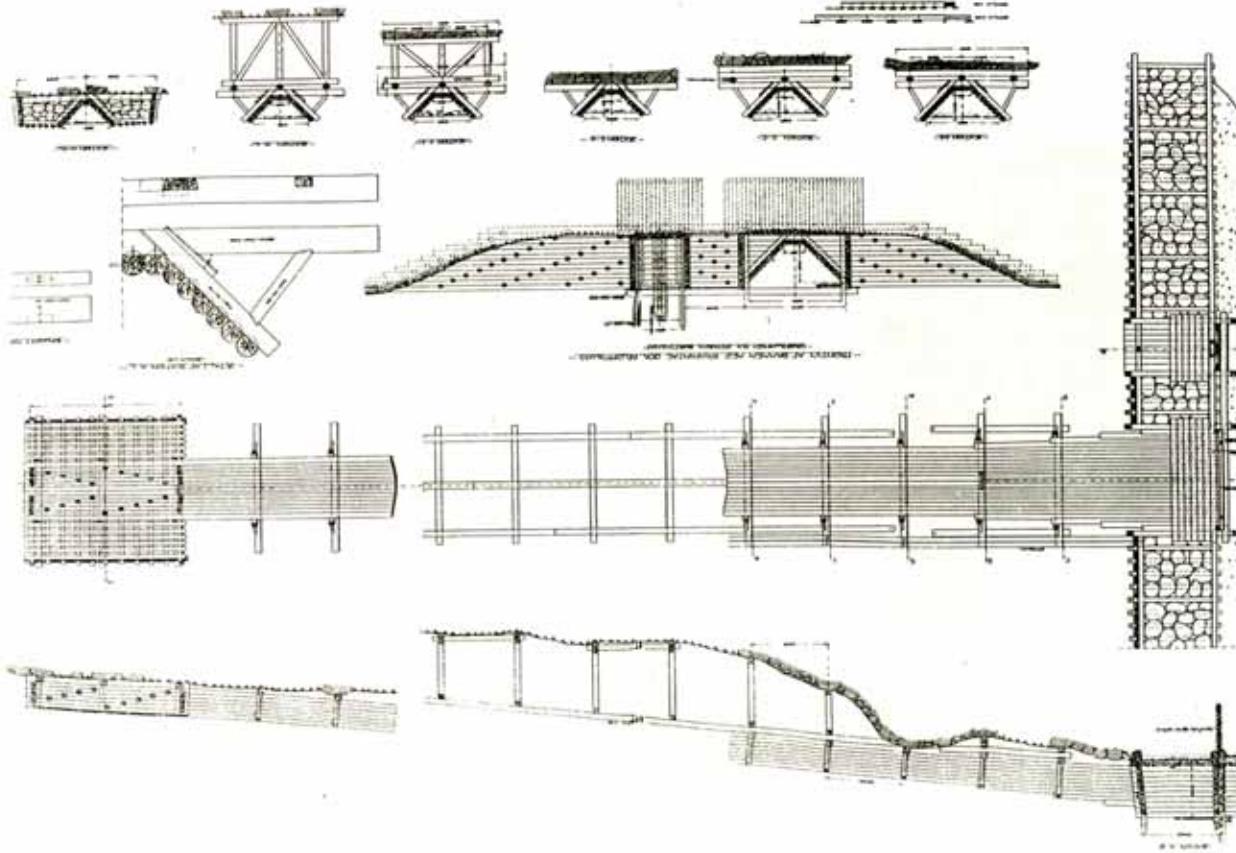
som ger oss följande virkesätting

$$\begin{aligned}
 & 9 \text{ m stockar} = 2.391 \text{ stockar} \\
 & 6 \text{ m } " = 19.136 \text{ "} \\
 & 5 \text{ m } " = 2.392 \text{ "} \\
 & \underline{23.919 \text{ "}}
 \end{aligned}$$

enbart för att bygga dessa dryga sju kilometer flottningsrännor!

på följande sida visas i sektion, plan och detaljer skiss "FLOTTNINGSRÄNNA AF TRÄ FÖR BÄCKAR OCH MINDRE VATTENDRAG" utförd av O J NÄSLUND i början av 1900-talet. Den ingår i hans bok Flottningsteknik. Näslund arbetade under en följd av år som flottningschef.

Intressant är att se olika rännumunderbyggander i detaljerna. Likaså ser man i frontyn av dammen väl ändarna på de binadare som håller samman dammväggarna.

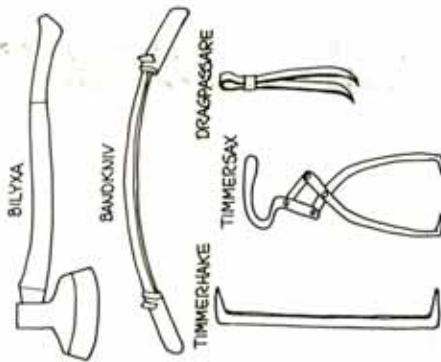


Rännbyggaren var en helt vanlig timmerman. Van att timra kojor, ställar, träkistor för stenfyllning och annat.

Utbyggnaden av Oxsjöns flottled innebar att närbryarnas timmermän inte räckte till. Flera rännbyggare måste anskaffas. Och de kom. Bland annat från Boda och Stöde. Begreppen Bodaränna respektive Stöderänna berättar att de uppförts av rännbyggare från dessa byar.

Båda rännorna belägna på sträckan Hällesjön-Oxsjön verktygen var de gängse och där yxa och sågsvars spelade framträdande roller.

Träkistornas hörn och bindningar liksom trädammarnas bindare (de som höll samman stockväggarna) var små tekniska mästerverk som kompletterat med dymlingarborgade för hållfasthet.



En liten paus i det tunga arbetet var nog behövligt. Ersättningen runt 6 kronor per meter färdig ränna medgav dock ingen spiltid. Som regel hade rännyggarna hantlangning. Deras skicklighet var fördyrbar att slösa bort på transporter mm.

#### ANDRA LEDANORDNINGAR

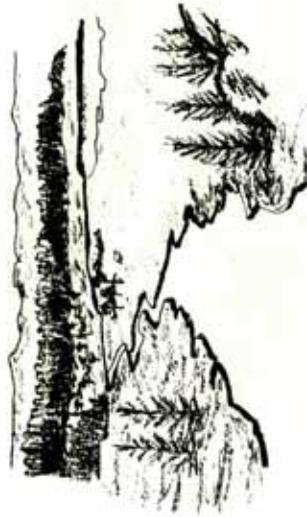
Flottningen bygger på att det strömmande vattnet skall fräcka stockarna. Men detta kan inte ske förrän flottningsleden i ordningställts.

Det är lätt att föreställa sig vilket kaos som skulle uppstå om stockarna fick flyta helt fritt. Om de skulle ha direkt strandkontakt. De skulle fastna, haka i varandra och orsaka ständiga brötbildningar. Det skulle krävas mer tid att lösa upp brötar än att flotta.

I föregående avsnitt har vi behandlat dammar och rännor. Vi sat har de förra möjliggjorde hushållning med vattnet och därmed längre flottningsperiod och de senare transporterade stockar förbi svåra passager där flottning inte var möjligt. Men det fanns många andra ledanordningar än rännor och det är dessa vi skall behandla nu.

Sjöarna, Skälsjön, Vallsjön och Oxsjön, återkommer vi till i ett särskilt avsnitt.

Många sträckor utgjordes av så kallad "spakå". Här flöt vatten fram lugnt strömande.



Så var fallet fram för allt nedom Näcksjön, före och efter Langtjärn, vid Funneforsjön och från Storbäverslätten och ner till Näckåsundet.

Här var det på långa sträckor tillfyllest med ledommars längs åns båda sidor. Ledommarna som förankrades i botten med pålstöd på varannan eller var tredje bomlängd. Ibland tvingades man till "genomstick" dvs. man skar av utskjutande uddar så att ledommarna kunde läggas så raka som möjligt.



Över låga, vattensjuka myrar -som vid Funnelsjön- anlades senare så kallade "släploer". Man lade ut underslag (betar) direkt i myren och ovanpå längsgående virke till erforderlig bredd. Avslutning på båda sidor blev 1-2 stockar på varandra som "rännväggar". Med hjälp av sidointag från Funnelsjön kunde man tillföra extra vatten och flotta över myr.

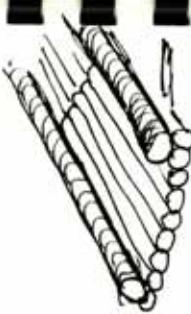
Om det inte gick på annat sätt fick man bygga damm och ränna. På första distriktet (Näcksjön-Näckåsundet) fanns redan 1887 sju dammar varav fyra från Funnelsjön och ner till Näckåsundet. Det gällde att ta vara på varje vattendroppe.



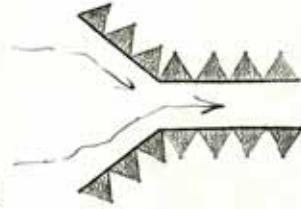
Men det fanns andra sätt att leda stockarna. På fram för allt sträckan Skäldammet-Oxsjön hade man på sina håll rensat Skålån från både sten och andra hinder. Med enkla stensaxar och häystänger hade man gjort en strandkonung av dessa stenar. Man hade "kanaliserat" Ån en viss sträcka. Men fortfarande krävdes ledommars av något slag.



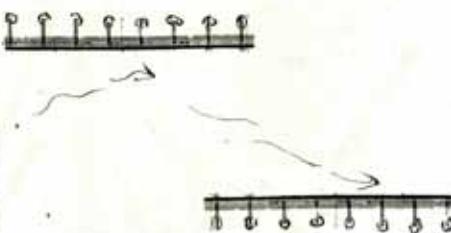
På andra ställen hade man byggt ledarmar med två eller flera stockar ovanpå varandra och stenstöd bakom. Vi får komma ihåg att det var stora krafter på gång när vårfloden drog ner genom åarna



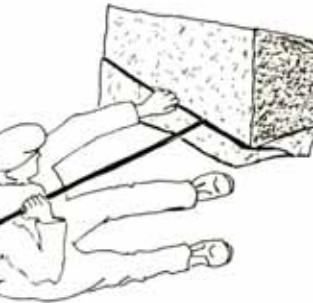
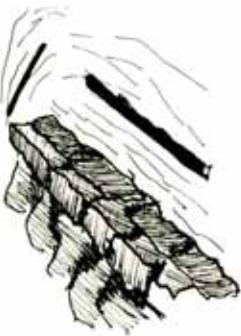
I grunda strömmar -som ex. i Vallsjöan strax nerom dammen och Brudsjöströmmen innan Oxsjöans utlopp i Brudsjön - kunde man behöva tränga ihop vattnet för att göra sträckan flottningsbar.  
Genom att anbringa ex. trekantiga stenkistor av trä bakom tätta kistväggar av stockar (i Vallsjön 4 varv hög) åstadkom man flottbarhet.



Aven enkla styrskärmar förekom där man inte via bommar kunde hindra stockarna att fastna på grund och stenörar och där det inte var möjligt -eller stälde sig för kostsamt- med typ täta kistväggar ovan.  
På enkla bockar/stöd fästes smidkra, längsglende spiror med så små mellanrum sinn emellan att inte flottgodset kunde gå igenom eller fastna.



På riktigt utsatta ställen byggdes ledarmar av sten. Så kallade stenkistor. Här handlade det ofta inte bara om att leda vatten utan också att tvinga strömmen att ta viss väg. Hela tiden med utgångspunkt från bästa linje för stockarna dvs. att minska risken för brötbildning.

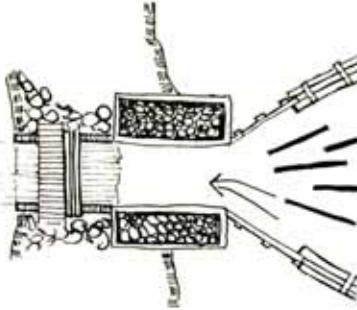


Någon stenarbetare fick i uppdrag att ur närbilägna stenar spräcka och kila lämpliga stenar för stenkistans yta mot flottgodset.  
Med hjälp av någon enkel stendrög och stockar baxades blocken fram och på plats.

Stenkistor av trä och fyllda med sten förekom litet varstans där det ställdes krav på hållfasthet.

Den mäktiga vårfoden liksom tusen och åter tusen av stockar gnagde enträget på byggnadsverken som med återkommande intervaller krävde reparationer och underhåll.

Tyvärr förstördes allt som hade att göra med flottningsepoken i samband med de återställningsarbeten som utfördes på 1960-70 talen av AMS



Frågar man en gammal flottare vilket som var det mest förekommande hjälpmidlet blir svaret tveklöst:

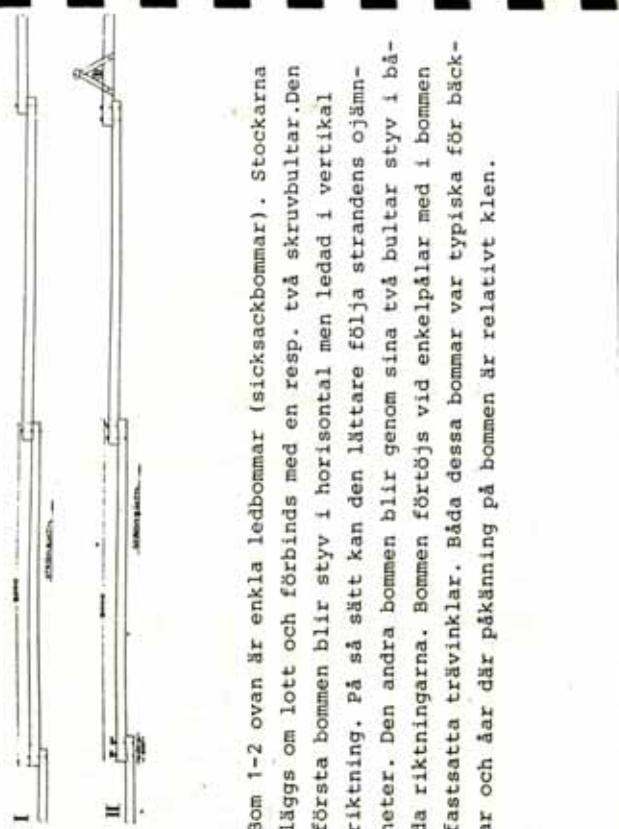
BOMMAR

De användes på Näcksjöns is för att ringa in det framkörda timmret. De användes längs Nackån för att leda timmret. De användes som "grimma" (ringbom) vid varpningen över Skäl-sjön med spelflottarna. De användes till timmermagasin på de stora sjöarna. De användes för inmatningen vid dammarna. Rort sagt överallt.

Lika viktiga i strömmarnas löfslottning som sjöarnas fastflottning.

I det följande skall vi beskriva några olika bommar som kom till användning längs hela Oxsjöåns flottled. Innan vi ger oss i kast med detta finns skäl erinra om det hårdta, tunga arbete det innebar att varje vår och höst baxa i och upp bomarna. Att byta ut skadade stockar, smide etc.

Så till bommarnas utförande:



Bom 1-2 ovan är enkla ledbommar (sicksackbommar). Stockarna läggs om lott och förbinds med en resp. två skruvbultar. Den första bommen blir styv i horisontal men ledad i vertikal riktning. På så sätt kan den lätta följa strandens ojämnheter. Den andra bommen blir genom sina två bultar styv i både riktningsarna. Bommen förtöjs vid enkelpälar med i bommen fastsatta trävinklar. Båda dessa bommar var typiska för bäckar och åar där bommen är relativt klen.

III

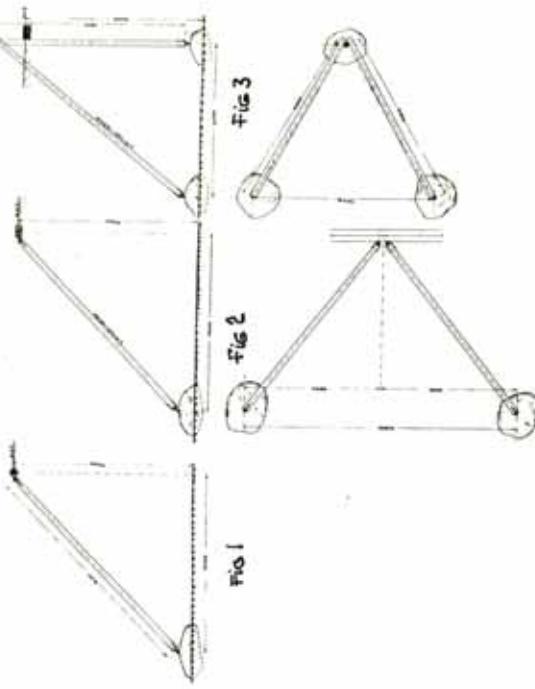
De användes på Näcksjöns is för att ringa in det framkörda timmret. De användes längs Nackån för att leda timmret. De användes som "grimma" (ringbom) vid varpningen över Skäl-sjön med spelflottarna. De användes till timmretet att bomin- och förstyras och dels genom att deras undar ligga stumt mot varandra hindrar de timmret att fastna i skarvarna.

Användes mest i smala, raka passager där man behövde en stark, lätt bom som samtidigt utgjorde gångbom. Detta var den utan konkurrens vanligaste bommen längs Oxsjöån.

IV

Bom 3 ovan är en fraktbom. Klavarna som omsluter resp. bom-lände är förbundna med två ringar och fastsatta i stockarna med saxbultar. Det bör framhållas att stockarna i det här fallet är smäckra.

Vi var femte smide kan bommen öppnas och stängas. Där är ena klaven försedd med ring och länk den andra endast med länk. Koppling sker så att den ena länken träds över den andra och läses som ett "skakeltrå" som säkras med spik, bult eller dyligt.



Som stöd för ledbommar (ex. bom 3 ovan) vid stora djup eller olämplig botten -där inte pålstöd kunde göras fast- användes ofta så kallade moringar. De bestod av en eller flera stenar på botten i vilka slanor fastgjorts. Slanornas övre del bultas fast i den bom se skall stödja, hålla på plats.

Enkel stagmorning består av två botten liggande sten ca. 1 m<sup>3</sup> storlek (fig 1 ovan). En stenbult med ring är fastduddad. I denna sitter moringsslanans nedre del fäststad och ledad. Slanans övre del är fäststad vid bommen. Slanans längd anpassas så att den vid högvatten lutar 45 grader. Avsedd främst för enkelbom.

Dubbel stagmorning består av två ringar parallellt med bommens längdrichtning. Används där påkänningen är större och där man vill låsa bommen fast i längdrichtningen. (fig 2)

Trestagig morning består av tre ringar där stenarna läggs i hörnen av en liksidig triangel. Används där bommens läge måste vara konstant (fig 3).

Vi inleder en liten översikt av bomsmidén med att visa hur stagmoran till den enkla stagmorningen på föregående sida (fig 1) var fästad i bottenstenen resp. ledbommen.

#### Enkelbommar

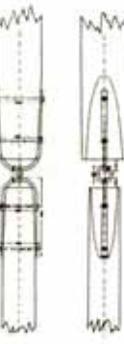
Sinkkoppen består av fyrmalig länk med två sinkor som förbindar två stockar. Denna typ av bommar används vanligen för att bomma in virket som kördes ut på sjöarna värifar. Genom att bomma in virket slapp man fånga in stockarna där vind och strömmar drivit dem.



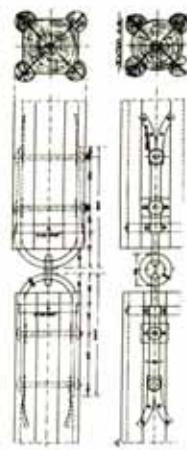
Spannkoppel. Kortlänkad kätting med ett spänne eller läs. Kättingen träs genom i stockänden borrade hål och hopknäppling. Användes för såväl led- som fraktbommar då det anstogs mer ekonomiskt än Sinkkopplet som dessuton ansågs skada virket mer.



På smäckra bommar vid läglinta stränder med "spakvatten" (lugnvatten) användes denna typ av smide som var relativt prisbilligt. Förenade av en mellanring fästes två klavar i vardera bommändan med skruvbultar.

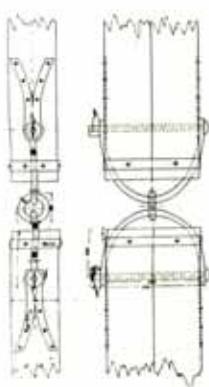


För grövre bommar användes ett liknande smide. Dessa bommar med pärspikade granslanor i hören var effektiva som magasinsbommar eller fraktbomm över de större sjöarna då de förhindrade att virket kröp under bommen. När den användes som fraktbomm var klavarna förbundna med två ringar.

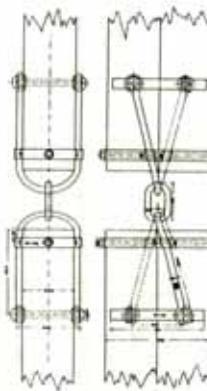


Dubbelbommar

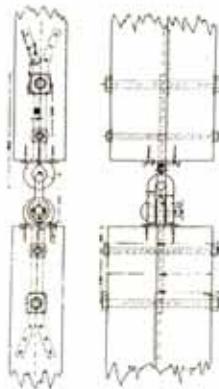
Nedan visas ett klavsmide för dubbel bom. Klavarna, förbundna med ring omsluter båda bomstockarna och är fästade med saxbult. Bomändarna förses med band.



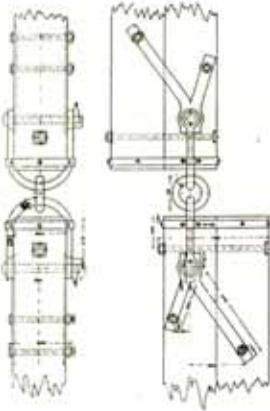
Här ser vi ett annat utförande av smide för dubbel bom. Klavens skänklar är böjda så att de kan fästas i vardera bomstocken. Ett band över båda bomändarna bidrar till att hålla klaven i läge.



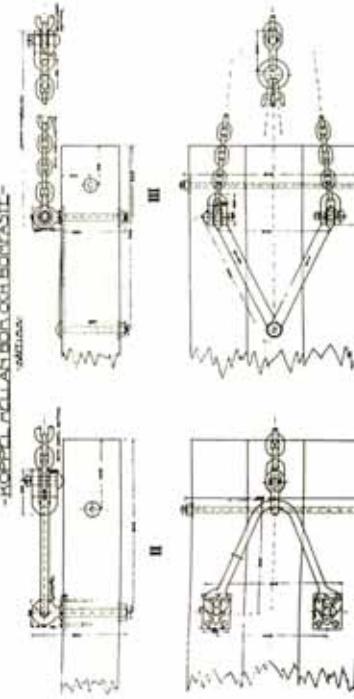
Smidet består här av två schackel förbundna med mellan stolpen i arna infällda byggar. Bygeln är fästad med två genomgående skruvbultar som samtidigt håller samman bomstockarna.



Detta smide användes för dubbel ledgom. De två klavarna är förenade med en ring och omsluter vardera endast en av bomstockarna. Denna bomtyp användes i strömmar där kraftiga ledbommar krävdes.



För koppel mellan bom och bomfiste (ex. sten eller kista) användes vanligen endera av nedanstående två smiden



"Suggbindslet" (fig) tarvar en förklaring. Det hände att man flottade i någon liten å eller över en myr som saknade ledboommars eller annan utrustning. Då byggde man helt sörna en flotte av stockar sammansuggade av naror och suggbindslen. Naturligt nog kallades flotten för "sugga".

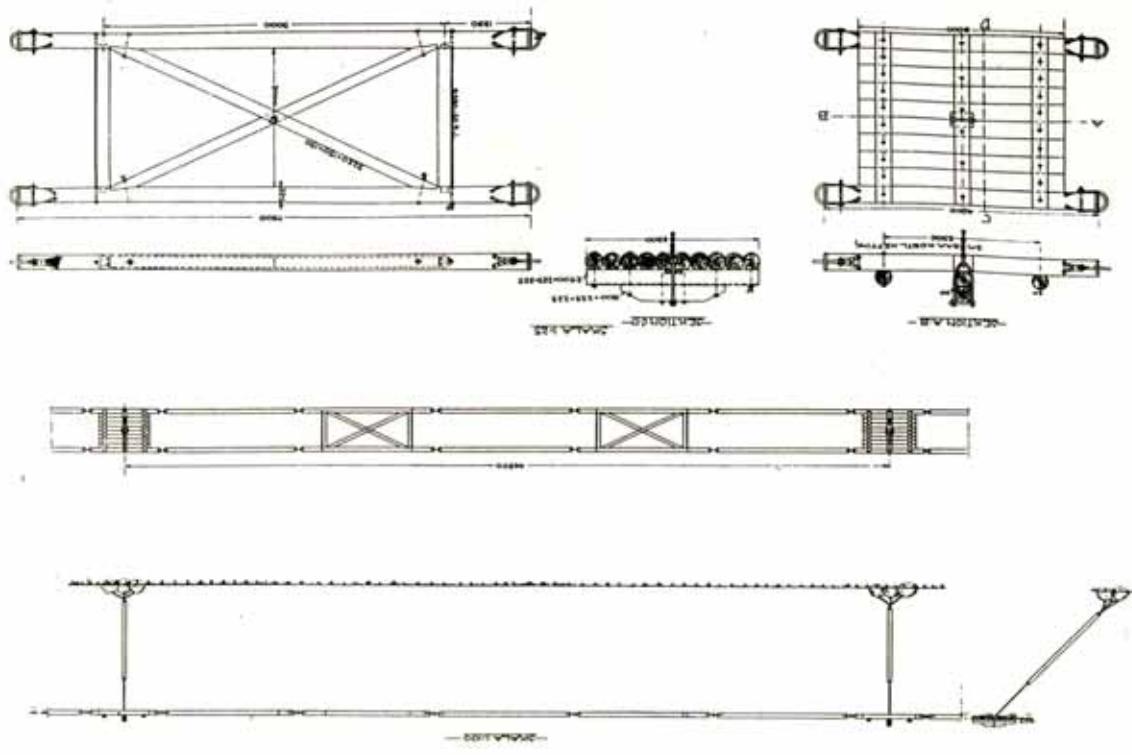
Nu fångade man in några stockar som gjordes fast längs suggans sida och lätt dessa fungera som bommar. En enkel bom som kunde flyttas allt efter behov.



På följande sida kan vi se exempel på en bom för timmermagasin. Den användes huvudsakligen i stora sjöar varvid den yttre bommen tjänar dels som enkel vägbrytare och dels håller kvar det virke som inifrån bommen kastas ut. De två parallellabommarna hålls i bestämt läge till varandra genom tvärslag, dragbultar och kryssträvning. Var sjätte bollsängd är utförd som en flotte som en flotte i vilken moringskättningar görs fast. Vid större djup byts kättningen ut mot slanor för att minska tyngden (kättningen). Fig. visar just det förhållandet.

Vi kan också se att resp. moring består av tre stenar

I Skälön och Oxsjön fanns tidvis behov av magasin. I Sunnäs, en dryg mil norrströms Sillre såg, fanns ett stort timmermagasin där man fångade in allt virke som kom med Indalsälven.



Under avsnitt Flottningsrännor gjorde vi en uppskattningsvirkesätgång för de dryga sju kilometer rännor som ingick i Oxsjödans flottled 1887.

Innan vi går över till att beskriva hjälpmedlen för sjöflottning skall vi beräkna virkesätgång också till dammar och bommar. Det gör vi för att visa vilket gigantiskt arbete som pågick för iordningställande av Oxsjödans allmänna flottled.

1. Flottningsrännorna krävde cirka 24.000 stockar
2. Det fanns 12 trädammar i flottningsleden. De hade en medellängd om 32 m och var 7 stockvarv höga. Inklusive binedare handlar det om ett 100 tal stockar per damm dvs. totalt cirka 1.200 stockar.
3. Bommar fanns utlagda i närmare nio kilometers längd enligt följande

Distrikt 1	Näcksjön-Näckasundet, Skälssjön	4.040 m
" 2	Skälssjön	900 m
" 3	Skälldammet-Skälåns utflöde i Oxsjön	1.828 m
" 4	Vallsjön-Vallsjöåns utflöde i Oxsjön	570 m
" 5	Oxsjön-Brudsjöns utlopp	1.555 m
		8.921 m

Om vi antar att hälften av dessa bommar utgjordes av dubbla (gång-)bommar i 6 m medellängd får vi cirka 2.000 stockar totalt

Flottningsrännor, Dammar och Bommar krävde cirka 27.000 stockar! Därutöver byggdes ledarna, båthus, flottningskojor, träkistor av olika slag för stenfyllning och mycket annat.

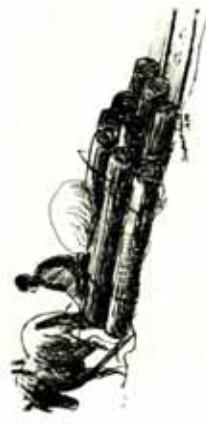
I Flottningsrännor och Dammar skall virkesdelarna noggrant passas samman och "skräddas" (behuggas). Dessutom dymtas stockarna. Även bommarna behuggs

Ett ofattbart stort arbete. Det pågick i flera år. Den enda kraftkälla som stod till buds var i stort sett armar och rygg. Och ett yrkeskunnande som man känner beundran inför.

## STRÖMFLOTTNING I NÄCKAN

Strömfloppningen rymmer många skilda tekniker. Beroende på förekomsten av dammar, rännor och andra ledanordningar. Avslutningsvis känns det angeläget att beskriva hur strömfloppningen kunde gå till. Vi väljer att visa detta för ett stycke av flottningsdistrikts 1 i Oxsjöån. Den första sträckan från Näcksjön till Långtjärn.

Låt oss därör i tanken flytta oss 70-80 år bakåt i tiden. Försöka återkalla gamla syner.....

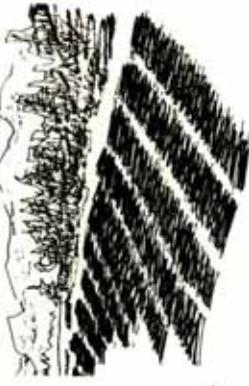


Under vintern har inte mindre än nio hästar gått med timmerlast till Näcksjön. Från Gussjöhöjd och Vackerhöjden. Två huggare per häst innebär att närmare trettiohundra män haft sin utkomst här.

I prydliga rader ligger 60.000 stockar på Näcksjöns is. I enkla lag ovanpå underslag av tvärgående stockar. Is ja, snarare då sörja. Vårsonen och våren har gjort sitt. En del av stockarna är omsluta av en enkel frakthom (ringhom/"grimma") och väntar bara på att med den lilla spelflotten varpas till Näcksjödammen i sjöns sydända.

På samma sätt ligger stockar på Skälssjön, Hällsjön, Oxsjön, Vallsjön och Brudsjön.

Sägarna vid kusten är omättliga!



I de tre flottningskojorna nerom Näcksjön, vid Långtjärn och Näckasundet har närmare trettio flottare trängt ihop sig.  
Seniga, väderbitna karlar som möts för ännu en flottning. För många ett kärkomet avbrott från en grå vardag. Kaffepetttern är ständigt varm. En och annan kask hinner man också med. Biudsusset går runt.

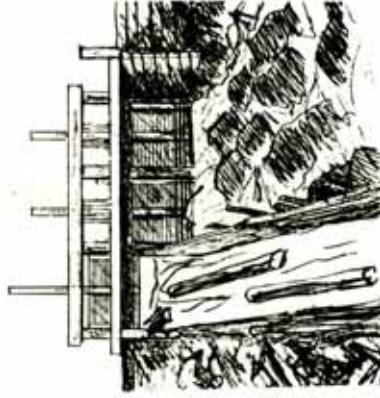
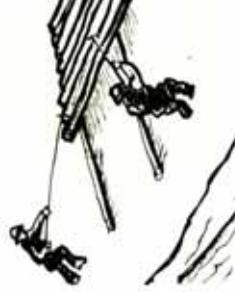


Men flottarna har inte kommit hit för att lata sig. Sedan ett par dagar pågår förberedelserna för årets flottning. De inspekterar dammar, rännor, baxar ut bommar som legat upplagda under vintern, ser över kojan med ved, granris i britarna och mycket annat.  
Sedan, som en gammal flottare uttryckte det, väntar vi på Vår Herrre. Han avgör när flottningen börjar.

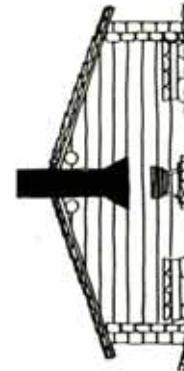
Längre ner efter än finns några mindre virkespartier. Upplagda på sedvanligt sätt i vätor. I samband med bomläggningen rullas de ut i ån. Två man med varsin flottarhake rullar ut stockarna över de utlagda underlagen.

Näcksjön är öppen och grimman har varpats fram bakom den stängda dammen.

Alla förberedelser är klara. Det är alltid lika spänande när sättarna till timmerrännan tas bort och den första stocken ger sig iväg ner mot kusten. Snötiliggången har varit riklig denna vinter. Näcksjön -liksom reservmagasinet Andersjön - är välfyllda. Om inget oförutsett inträffar skall allt gå programmigt.



Ovan dammluckan -vid timmerintaget- står två släppare. En på vardera sidan. Deras uppgift är att mata in stockarna i den efterföljande rännan. Se till att de inte kilar i varandra och orsakar stopp.  
En av släpparna är också dammvakt. Det gäller att hushålla med vattnet. På denna första sträcka har man bara smältvattnet i princip att tillgå. Vattenflödet måste därför utnyttjas maximalt.



Inte minst viktigt är att se över flottarhaken. Flottarens viktigaste arbetsredskap.  
Haken fick inte vara så vass att den fastnade i stocken. Skafet fick inte vara för tunt (mjukt) eller tjockt (stumt). Fel skafet gav till resultat "klohand". Det skulle vara av gran. Tangran som vuxit långsamt. Starkt och samtidigt lätt.

Antalet flottare på ett visst distrikt var beroende av flottledens utformning. Det fanns vissa givna "stationer". Vi skall kortfattat beskriva dessa för flottningsdistrikts 1 men samtidigt påpeka att vissa variationer kunde ske i antalet flottare från ett år till ett annat. Bland annat beroende på förbättringar i flottleden.

Samtliga dammar följdes direkt av en flottningsrännan av varierande längd. Vi har redan sett att vid varje damm fanns två släppare (7 dammar=14 man). Vid rännsluten "under rännan" som flottarna sade skulle en man posta. Risken var stor för brötbildning när stockarna lämnade rännan (7 man). Mellan dammarna fanns långa sträckor "spåkå" dvs. lugnt, strömmande vatten där stockarna flöt inom dubbla ledboommars. Dessutom krävde Näcksjön extra flottare för att varpa stockarna över sjön. (Inalles ca 9 man).

Till detta kom några rannvakter som hade i uppgift att svara för signalerandet om brötbildning uppstod. Dessa var som regel barn från något närbeläget boställe.

Aktuella dammar vid den här tiden var

Näcksjödammen med efterföljande 106 m ränna	"	
Bränddammen	"	980
Långjärnssjödammen	"	400
Funnelsjödammen	"	582
Storbäverdammen	"	82
Xlgtjärnssjödammen	"	120
Kvarndammen	"	70
		(Xlgtjärnshölja)
		(Kvarnhölja)

Till en början utgjordes flottarlaget på den här sträckan av folk från Slättmon och Bredsjön. Så smäningsom krävde Lidens styrande att flottarna skulle rekryteras från den egna befolkningen. Det gällde redan vid den här tiden att minimera utgifterna för det allmänna. Fattigvården var dyr nog tyckte man.

Efterhand som flottningen var slutförd vandrade flottarna ner från Näcksjön. Sköt ut kvarblivet virke. Baxade upp bommar som skulle upp och många andra avlutningsarbeten.

Men låt oss återvända till flottningen



Rännsflottningen var som regel lått. Stockarna skötte sig själva. För längre rännor fanns ofta ett extra vattenintag. Även om rännorna var skickligt utförda och efterhand utvidgades -svälde upp- av vattnet läckte de naturligtvis och behövde ständig påfyllning

BRÖT! Det räcker med att någon stock ställer sig på tvären. Fastnar. Ofta efter rännslutet. "Under rännan". Nya stockar kommer till. Kilar fast. Nu handlar det om sekunder!

Flottaren måste snabbt besluta sig. Klarar jag detta själv? Måste stoppflaggan upp?

En van flottare vet vad som skall göras. Och gör det. Något "Djävulens plockepinn" vill han inte veta av

Det iskalla smältvattnet avskräcker inte. Bara i med kläderna på. Flottaren har redan sett stockarna som läser. Några tunga stick med flottahakens pik. Några hugg med haken. Stockarna glider isär och faran är över för den här gången. Det hela har endast tagit några minuter.

Kläderna får självtorka på kroppen. Mängen flottare har dyrt fått betala isvändet i form av "värken" på gamla dagar. Att gå ifrån och torka sig var otänkbart.

Långa sträckor flöt Nackån som späck. Dubbla ledbommar hindrade stockarna att fastna i strandvegetationen. De mindre erfarna fliotarna placeras på dessa ställen. Här fanns gott om tid om det ända skulle bröta sig.  
Här kunde en ensam flottare bevakta en lång sträcka.



Bränndammen låg en knapp kilometer nerom Näcksjödammen och med nära 800 meter späck ovan sig.

Dammen var av samma typ som Näcksjödammen vilket för övrigt samtliga dammar var i detta distrikts.

Två man postade också vid Bränndammen som följdes av en inte mindre än 980 meter lång ränna.

Efter rännan, "under ränna" fanns 1-2 flottare. Stockarna kom med god fart här. En brötbildning kunde ske på några ögonblick. När "släpp" pågick som mest uppe i Bränndammen krävdes hundraprocentig vaksamhet härrere. I annat fall var BRÖT ett faktum.



Från rännans slut fanns dubbla ledbommar ner till Långtjärn. Över den och späckan ner till Långtjärnsdammen. Strickan var mer än en kilometer lång. Bortsett från en liten ström i början handlade det om späck.



Bränndammen låg en knapp kilometer nerom Näcksjödammen och med nära 800 meter späck ovan sig.

Damnen var av samma typ som Näcksjödammen vilket för övrigt samtliga dammar var i detta distrikts.

Två man postade också vid Bränndammen som följdes av en inte mindre än 980 meter lång ränna.

Och därmed har vi nått vårt mål. Långtjärnsdammen. Fortsättningvis upprepas det vi beskrivit ovan i övriga flottningsdistrikt där strömfloppning förekommer.

Långtjärnsdammen var viktig. Deis låg den på ungefär halva strickan och dels kunde den genom tjärnen och dess flacka kringpartier ovan sig magasiner betydande vattenmassor. Det ansågs också att dammvakten/släpparen här måste vara duktik att "vaka" (hålla sig vaken) om nättorna. Den tid när dammarna fylldes upp.

Efterhand som flottningen fortskred vandrade flottarna neröver Näckån. Rensade än från kvarblivet virke. En del var redan i gång på Skälssjön eller vid Skälldammet. Annu återstod mycket att göra innan man nådde slutmålet nere vid Indalsälven.

Vi inleddde avsnittet Strömfloppning med att beskriva dammarnas roll i sammanhanget. Att det var de som möjliggjorde en planerad floppning. Utgjorde regulatorn i systemet. Schematiskt såg Näckåns ut på följande sätt:

FIGURENOMNÄRTE I ÖNSJÖANS FLOTTNING (ELEKTR 6 KILOMETER)



Fig 1

Vårens snösmältning har fyllt upp alla vattenmagasin i Nackån. Från reservmagasinet Andersjön (inkl. Översjön) till Kvarndammen strax innan Skäljsjön.

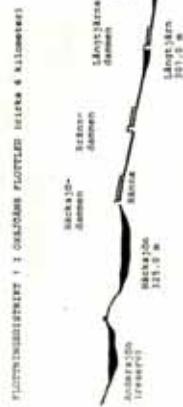


Fig 2

Vattnet i Andersjön och Näcksjön har förbrukats. Finns något virke kvar i Näcksjön är katastrofen ett faktum. Längre ner kan möjliga dammarna ännu fyllas upp och göra tjänst några gånger till.

Att fylla upp en damm efter en floppningsdag tog vid flöppningens början ex. 6-7 timmar för att i ett senare skede ta dubbla tiden och mer där till om vattnet börjat sina. Nattetid fyldes dammarna upp när så behövdes.



Spellet och spelflotten  
kallades ibland också  
Bruden ("Bru'a") . . .

## SJÖFLOTTNING

Till skillnad från strömfloppning där vattnet -strömmen- bestod kraften handlade sjöfloppning om ett hårt och tungt arbete. I vart fall innan motoriserade floppningsbåtar togs i bruk vilket i Önsjöans floppning skedde 1935.

Före detta är skedde floppning över Skäljsjön, Vallsjön och Öxsjön med hjälp av spelflottar. I Näcksjön användes en enklare typ av spelflotte med arbetssätt likt spelekan. Ett annat viktigt hjälpmittel var naturligtvis bommar av skilda slag vilka presenterats under föregående avsnitt Strömfloppning (Andra ledanordningar)

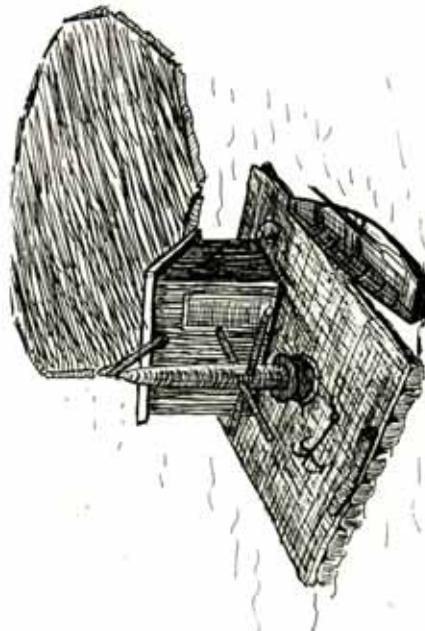
Spelflotten -eller Dragspelet som den också kallas- var en otymplig och ful tingest. Liksom allt annat våra förfäder använde sig av var den dock praktisk för sitt ändamål. Om man hade gott om arbetskraft, och billig sådan.

Floppen tillverkades av kraftiga bjälkar. Storleken varierade men ca. 14 alnars längd och 8 alnars bredd tycks ha varit en vanlig storlek. Floppen dominerades av "spelet". En vridbar, upprätstående bult som i låg brösthöjd var försedd med två, korslagda, genomgående dragarmar. Det innebar plats för fyra män vid "spelet".

Arbetsprincipen var enkel. En lång tross eller vajer var fastgjord i den vridbara bulten. Denna roddes ut i hela sin längd i den riktning timret skulle frakta. En stor dragg gjordes fast. Efter spelflotten förankrades en stor ringbom, "grimma", som kunde innehålla uppåt 20.000 stockar. De fyra männen intog sina platser. En lång, mōdosam vandring vidtog. När man spelat fram flotten med "grimman" till dragg-en upprepades det hela. Och igen och igen . . . .

Beroende på avstånd kunde spelflottarna ha olika utsände. En del var försedda med ett litet hus där flottarna kunde vila ut, lagga mat och torka kläder. I Skäl-sjön fanns 2 flottar av denna typ och i Vallsjön 1.

Det lilla huset och "dragspelet" dominerade helt flottens ytterre.

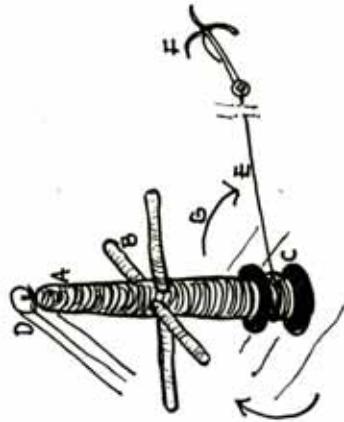


Där avstånden var kortare dvs. inte krävde möjligheter till vila och matlagning ombord användes mindre spelflottar. I Oxsjön fanns 1 sådan.

Alla typer av spelflottar var försedda med långa aror och roddställning för återfärden dvs. när man levererat stockarna.

Oavsett användning -och utseende- hade spelflottarna samma arbetsätt och konstruktion:

- A. Vridbar, upprättstående bult ("Spelet-Dockan-Bruden")
- B. Två korslagda dragarmar i låg brösthöjd med plats för fyra män.
- C. Trumma för tross (senare vajer)
- D. Stag för Spelets huvud
- E. Tross
- F. Dragg
- G. De fyra spelarnas gångriktning



Varje gång tross/dragg roddes ut handlade det om ett "dragslag". Avståndet från "tapstället" dvs. där stockarna flöt ut i sjön (ex. Näckån i Nackåsundet) till "släppstället" (ex. Skäldammet) angavs i antal dragslag.

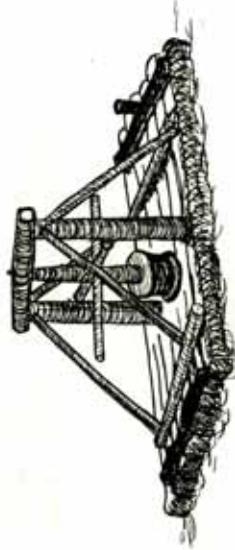
Efter sig släpade spelflotten en "grimma" (ringbom/fraktbom) som kunde rymma mer än 20.000 stockar. Vid minsta motvind hade de fyra männen ett tungt jobb. Fot om fot. Med bröstet tryckt mot dragarmen. Runt, runt, runt.....

Vid medvind kunde man ha goda dagar. Låta grimma och flotte flyta fritt!

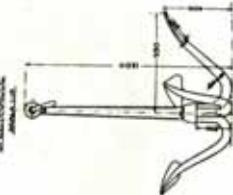
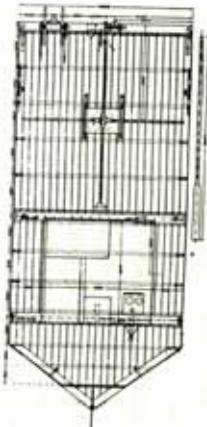
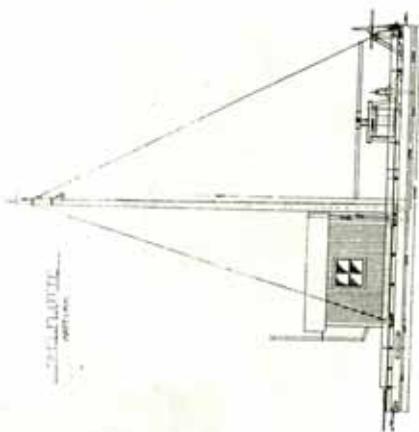
Låt oss betrakta spelarnas arbete. Vi antar att trumman (C) har en diameter av 30 cm samt att dragarmen (B) har en längd av 150 cm för varje dragare.

Det betyder att för varje helt varv som trumman gör spelas ca 1 m tross in. Mennen tillryggalägger ca 7-8 m per varv.

Då avståndet från Näckån till Skäldammet är ca 6 kilometer innebär det att varje man går 40-50 kilometer. Vi förutsätter standig gång kring spelet.

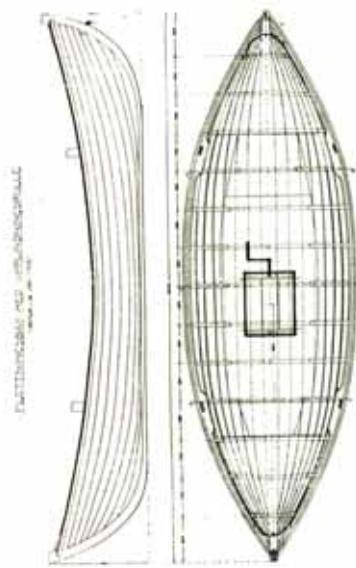


Förre flottningschefen O. J. Nisslund har i sin bok "Flottningsteknik" mätt upp och ritat av en spelflotte från tiden kring sekelskiftet. Som frångår har speldraggen anslagna dimensioner



#### FLOTNINGSBAT

Dessa båtar byggdes med kraftigare bordläggning och tätare spant. De gjordes också bredare. Mer bäriga. I båten fanns ett linspel uppställt. På detta spelade man över spelflotterns tross/vajer och rodde ut den i sin fulla längd. Gjorde fast speldraggen och låt den gå till bottsen.



#### SPELEKA

Användes i mindre sibar. Vanligen flatbottnad och med en rulle -ett kuggspel- med vev på båda sidor eller annan ordning. Till skillnad från spelkatten gjordes spelkan fast vid land och spelade "grimman" till sig. Därefter bytte man plats och upprepade proceduren



## FLOTTNING PÅ SKÄLSJÖN



I Näcksjön användes en enklare typ av spel-flotte för att spela fram stockarna till dammen vid Näckåns ut-lopp. Denna spelfflotte användes på samma sätt som spelekan dvs. att flotten låg still och drog "grimman" till sig.

Arbetet på spelffottarna i Skälsjön, Vallsjön och Oxsjön var tungt. Var dessutom motvinden alltför hård kunde det hända att man fick ligga stilla och avvänta bättre väder. Till glädje för flottarna men med gnäll från Bolaget.

Att vädret var av avgörande betydelse förstår man när en gammal flottare som Henning Persson på Skäldammet anger 3-8 dygn med spelffotten från Näckåsundet till Skäldammet och med kommentaren "Det var Vår Herre som bestämde tiden!".

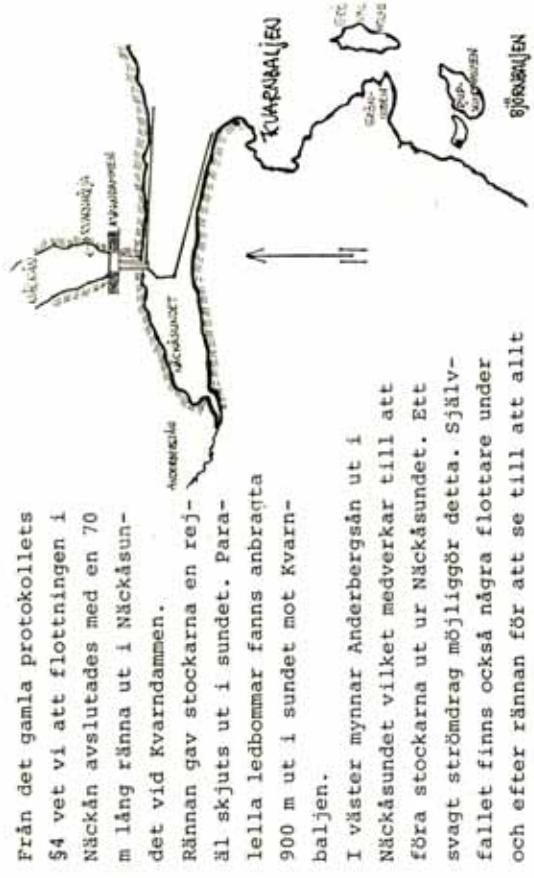
Annu in i 1940-talet användes spelffotte i Vallsjön. Den motorvarpbåt som inköptes för 3.900 kronor 1935 underlättade naturligtvis sjöflottningen. Den flyttades till Oxsjön när Skälsjön var färdigflottad.

Från Näckåsundet till Skäldammet behövdes med en 200 meters tross ca. 30-35 draggslag dvs. flyttningar av lina/dragg. Med smäckrare stålvastrar -som var dubbelt så långa som den tidigare trossen- halverades antalet draggslag.

Sjöfottningen var i och för sig mindre händelserik än strömfottningen. Rymde inte lika många olika moment. Känd var det sjöfottningen som avgjorde hur kort -eller lång- flottningstiden totalt skulle bli.

På föregående sida kunde vi läsa att färden från Näckåsundet till Skäldammet kunde variera från ca 3-8 dygn beroende på just vinden. Om man antar att varje grimma rymde 20-25.000 stockar och Skälsjön totalt (inklusive distrikt 1) vissa år 300-400.000 stockar förstår man att flottarna var måna om bra relationer med vår Herre.

På några sidor framåt skall vi nu visa principerna för sjöfottning. Vi har valt att följa stockarna från distrikt 1 från Näckåsundet till Skäldammet. Dels i form av några översiktsskisser och dels i form av några teckningar

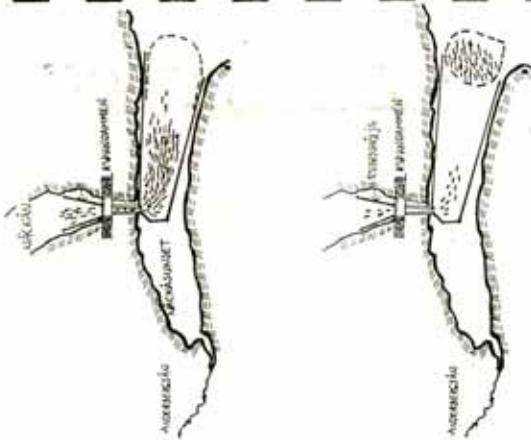


Från det gamla protokollets §4 vet vi att flottningen i Näckånsundet avslutades med en 70 m lång ränna ut i Näckåsundet vid Kvarndammen.

Rännan gav stockarna en rejäl skjuts ut i sundet. Parallella ledboommars fanns anbranta 900 m ut i sundet mot kvarnbäcken.

I väster mynnar Anderbergsån ut i Näckåsundet vilket medverkar till att föra stockarna ut ur Näckåsundet. Ett svagt strömsdrag möjliggör detta. Självfallet finns också några flottare under och efter rännan för att se till att allt flyter som det skall.

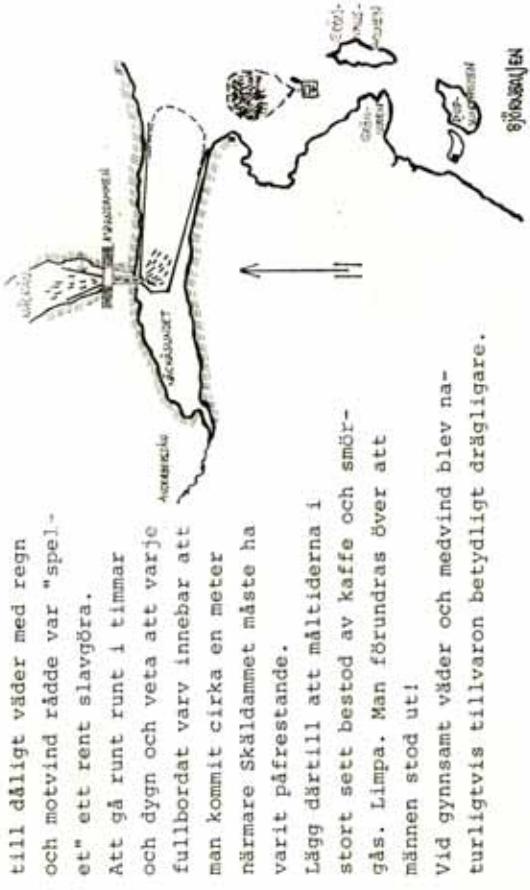
Inom de fasta ledbommarna finns grimmman. Man har skapat ett magasin som längsamt fylls med stockar som kommer längs Näckån och från Näcksjön.



När man fått tillräckligt med stockar i grimmman stänger man den. Kanske rymmer den 20-25.000 stockar.

Spelflotte och grimma kopplas samman. Männen kontrollerar att allt är i ordning. Dragg och tross ros ut. I hela trossens längd. Draggen görs fast och får sjunka till botten. Trossens andra ände är fastgjord i Spelet. Mänen går runt några varv. Drar fast draggen. Riktningen är klar. Upp mot sundet mellan Grönvallsholmen och Grönudden. Man är beredd för första dragglaget.

Inom de fasta ledbommarna finns en ny grimma som undan för undan fylls. Så börjas det. Den eviga rundgången. Runt, runt, runt,.....



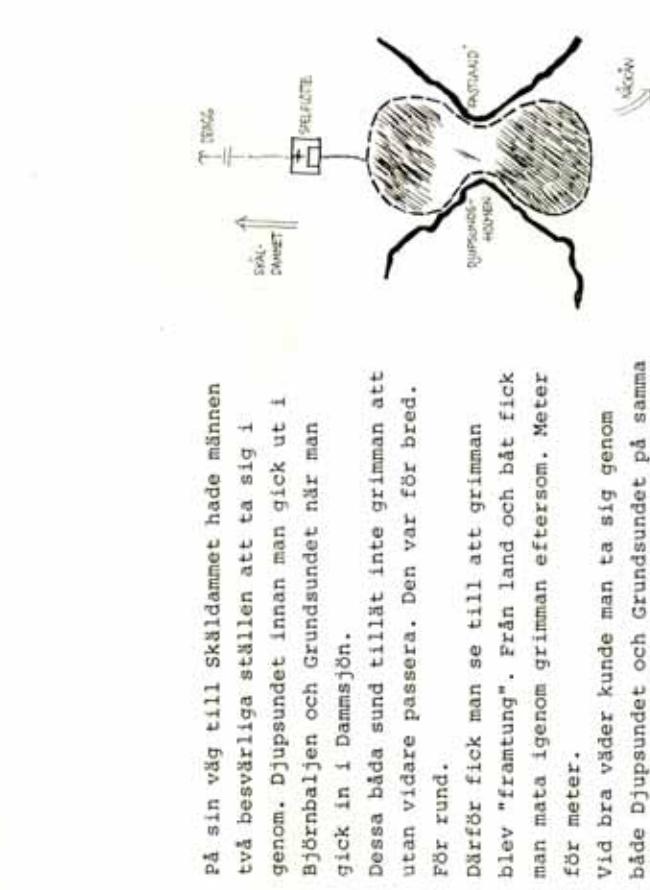
Arbetet på spelflotten var tungt och monoton. Om därtill dåligt väder med regn och motvind rädde var "spellet" ett rent slavgöra.

Att gå runt runt i timmar och dygn och veta att varje fullbordat varv innebar att man kommit cirka en meter närmare Skäldammet måste ha varit påfrestande.

Lägg därtill att mätterna i stort sett bestod av kaffe och smör-gås. Limpa. Man förundras över att männen stod ut!

Vid gynnsamt väder och medvind blev naturligtvis tillvaron betydligt drägligare.

### GJÖRBJÖRNEN



på sin väg till Skäldammet hade männen två besvärliga ställen att ta sig i genom. Djupsundet innan man gick ut i Björnbäcken och Grundsundet när man gick in i Damsjön.

Dessa båda sund tillät inte grimman utan vidare passera. Den var för bred. För rund.

Därför fick man se till att grimman blev "framtrum". Från land och båt fick man mata igenom grimman eftersom. Meter för meter. Vid bra väder kunde man ta sig genom både Djupsundet och Grundsundet på samma dygn!

Mot Skäldammet var anbringat dubbla inledningsbommar. De var fastgjorda i de möringar som lagts ut. Grimman skulle nu tömmas på sitt innehåll.

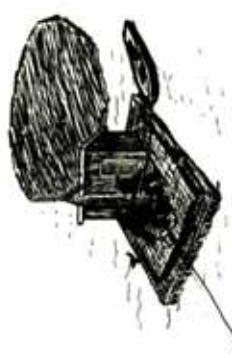
Stock efter stock försvann genom dammen och ut i rännan för en kort hissande färd ner till Flyn.....

Kanske blev det en kopp kaffe innan återfärd med flotten. Kaffe med fast mark under fötterna. Säkert fick också flottens män del av nyheter från bygd och flottning.

Aterfärden över Dammsjön, Björnbaljen och Kvärnbaljen till Näckåsundet skedde med hjälp av de långa Åror flotten var utrustad med. Nu fanns tid till vila och avkoppling.

Kanske kunde man vittja nätt som var utlagda. Få lite färsk fisk 'som omväxling till all torrskaffning.

Arbetet med spelflotten kan också illustreras med några skisser.....



Grimman i Näckåsundet har dragits samman kring ca 15.000 stockar. Männien är sysselsatta med att koppla samman spelflotte och grimma

Två man ror ut tross och dragg i färdriktningen. Det första dragslaget på väg mot Grönvallssundet och vidare mot Skäldammet.

Männien börjar sin vandring kring dockan. Varje fullt varv innebär att man spelar in ca. en meter av trossen.

Till Skäldammet har man ca. 30-35 dragslag. Vid medvind kan man vara framme på 3 dygn.

Vid Skäldammet har andra tagit över. Med hjälp av långa Åror ros flotten till baka till Näckåsundet eller någon annan plats i sjön. På sin tid fanns det två spelflottar i Skälsjön

## UR FLOTTNINGSFÖRENINGENS HANDLINGAR

## RÖSTLÄNGDER

Ur styrelse- och revisionsberättelser, rapporter, brev mm. kan vi få en hel del information om flottningen. Information som hjälper oss att få en hygglig helhetsbild.

Att i en liten skrift av föreliggande slag speglar allt och alla år låter sig naturligtvis inte göra. Därför har jag mer eller mindre slumpmässigt lyft ut olika årtal och så långt som möjligt prioriterat tidigare år. Man skall också veta att en hel del brister i befintliga underlag är för handen. De olika arkiven är långt ifrån kompletta.

Här följer ett antal rubriker (områden) som var och en på sitt sätt berättar om Oxsjöans flottled.

## VILKA UTNYTTJADE FLOTTLEDEN?

År 1900 flottades ca. 166.000 enkeltimmer. Dessa fördelades på 14 olika virkesägare. De låg också till grund för det antal röster var och en hade vid Flottningsföreningens möten.

1898	Anmält virke för flotten.	Röster
Skönviks AB	63.188	631
J A Enhörning Trävaru AB	17.470	174
Johannivik AB	14.000	140
Stackell & Björklund Trävaru AB	5.000	50
G P Braathen Hovid	2.177	22
Fagerviks Trävaru AB	330	3
J Anderssons sterbhus Järkvissie	624	6
J Dahlin Bölestrand	246	2

1922	Tillskjutit belopp	Röster
Skönviks AB	34.598:-	346
J A Enhörning Trävaru AB	3.062:-	31
Vifstavarf AB	388:-	4
Sunds Cellulosa AB	910:-	10
Johannedals Trävaru AB	26:-	1
Private	942:-	9
		410
G P Braathén Hovid	944	
Fred Sundberg Stockvik	673	
Ol. Lindberg Byn	57	
J Bolund Klärke	26	
D Nordinsson Glimå	20	

Flottningsföreningen hade två stämmor per år. Medlemarna tilldelades röstetäl i förhållande till anmält virke för flottning (stämmen innan flottningssäsongen) resp. inbetalat till föreningen (efter flottningen). Här kan vi se en röstlängd för vardera

Här ser vi röstetalen för höststämman. Att Skönviks AB helt kunde styra dessa stämmor fram går klart. Det var ju också Skönvik som byggt mörparten av anläggningar och ägde den helt domininerande bolagsskogen.

## RAPPORT TILL KUNGL. BEFALLNINGSHAVANDE

Oxsjööns flottningsförening skulle årligen rapportera till Kungl. Befallningshavande hur nedlagt kapital i flottedsutbyggnaden amorterades. Den första rapporten kom 1890 och avsåg flottning under 1889. Den återges härnedan.

*Jill Konungens Flottningsförening  
af Mälaren lands Förr  
Härmed mottoges från  
ordförande styrelsen. Olof Wallinberg i Täby-Lidens socken.*

Förlidandet i författningsrätten

År	Direktel.	Rättegång	Befullstånd	Direktel.	Rättegång	Befullstånd	Direktel.	Rättegång	Befullstånd
1889		1708.40							
1890		1530.30							
1891		1520.00							
1897									
1898	1 -	10.7	0.3	2	46.7	6.3	3	56.9	5.6
1899		20.3	29.2		15.2	0.3		43.9	3.5
1900									
1902									
1903									
1904									
1905									
1910									
1912									
1915									
1919									
1920									
1928									
1930									
1949									

## STÖRSTA MÅNGD FLOTTGODS I RESP. DISTRIKT

ÅR	1	2	3	4	5/6
1920	63.0	159.0			49.0
1930		242.0			347.0

## DISTRIKT NORAN

1911-11-11 kom utslag från Kungl. Befallningshavande att också Noran (Mellan Vallsjöarna) skulle utgöra allmän flottled och tillhöra Oxsjööns Flottningsförening. Ex. om flotttogs
1913 4.2
1914 16.2

*Ö. Nyg*

## FLOTTGODS I RESP. DISTRIKT (i tusental)

ÅR	1 -	2	3	4	5	6
1889	10.7	0.3				
1890	20.3	29.2				
1891	15.2	0.3				
1897						
1898						
1899						
1900						
1902						
1903						
1904						
1905						
1910						
1912						
1915						
1919						
1920						
1928						
1930						
1949						

Floppningens upphandlades via anbud. Så skulle komma att ske under en lång följd av år.

DIREKTA FLOTTNINGSKOSTNADER I RESP. DISTRIKT

Sävitt man kan utläsa av befintligt underlag betalade flottningsföreningen till en början dagpenning. De kostnader som redovisas nedan är uttryckta i öre/st och utifrån de normer som reglementet föreskrev

	ÅR	Början	Slut	Antal dagar	Flovtogs i 1.000-tal
	1	2	3	4	5/6
1900	10.71	2.50	2.22	2.30	3+20
1901	7.88	3.07	1.50	3.50	3.50
1905	8.0	4.0	3.0	4.5	ANBUD
1910	6.5	3.0	3.5	3.3	"
1912	6.7	3.0	3.5	4.3	"
1919	25.0	11.0	10.0	9.0	5.4
1929	20.0	7.0	8.0	5.0	5.7
Norän				5.0	"
1930				5.0	"
Norän				4.0	"
I övriga distrikt 1-3 resp 5/6 flottades mot fast timpenning					

I övriga distrikt 1-3 resp 5/6 flottades mot fast timpenning

Det kan vara intressant att se på början/slut ett visst år för varje distrikt av flottleden. Året är 1949

	Distrikt 1	Början	Slut
1938	3.5	"	16.5
Norän	3.0	"	31.5
I övriga distrikt fast timpenning			
1939	3.0	"	22.6
Norän	3.5	"	4.7
I övriga distrikt fast timpenning			

Anbuden gavs ännu fram i 1920 talet av entreprenörer som sedan samlade ett flottarlag. Entreprenören lämnade anbud utifrån antal flovtogs men betalade en timpenning till flottarna. Man kan se ovan att anbudsystemet levde kvar längre i Vallsjöarna.

Från distrikt 1 (Näcksjön-Näckåsundet) flottades 26.400 och från distrikt 2 (Skälsjön) 34.500 vilket innebar att totalt ca. 61.000 stockar passerade Skäldammet.

Den motordrivna varpbåten nyttjades 37 dagar (584 tim) i Skäl-sjön och 21 dagar (362 tim) i Oxsjön vilket ger ett snitt av ca. 16 timmar per dygn.

FLOTTNINGSARBETETS BURJAN OCH SLUT

Väder och vind avgjorde flottningstidens längd. Plus givetvis vattentillgången. Eller som den gamle flottaren Henning Persson, Skäldammet, uttryckte det " Det var Vår Herre som bestämde hur lång tid det tog! ".

## FLOTTNINGSKONTRAKT 1937

## OROLIGHETER I OXSJÖANS FLOTTLED

Det kan vara av intresse att se vad ett flottningskontrakt innehöll under 1930-talets senare del

- Det träffades mellan delegerade för flottningsarbetarna och flottningschefen

- Sävitt möjligt skulle flottningsmanskap tas ut efter inlämnade förteckningar. Arbetsgivaren dock full frihet att antaga och avskeda oavsett organiserad eller ej
- Arbetsstyrkan regleras per flottningsdistrikt varvid 4a + 4 (vallsjöarna) utgör ett distrikt
- I timpenning utgår 85 öre. Arbetstiden är 10 timmar och övertid betalas med 50 procents påslag
- Allt bommningsarbete är bortsatt
- Avlönning var 14:e dag
- Aligger arbetare att noga iaktta av förman lämnade anvisningar
- Ümsesidig rätt till sympatiaktioner

Förvaltningsberättelse 1923  
(förkortat)

Oxsjö lokala samorganisation  
Valfrid Ahlin  
Hilding Persson  
Lidens lokala samorganisation  
Gustaf Sehlberg  
K P Nordlund

Redan året efter (1938) återgår Lidens lokala Samorganisation till anbud.

I tidigare tabell (Flottningsarbetets början/slut i Oxsjöans flottled) angavs efter åren 1922 resp 1923 Oroligheter. Vi skall se vad som sägs i styrelse- och förvaltningsberättelser om detta.

Det finns anledning påminna om avsnittet Packliga organisationer inför detta. Om de organisationsbråk som flammade upp vid den här tiden mellan konkurrerande arbetsarorganisationer.

- Styrelseberättelse  
1922 (förkortat)
- Anbud flottningsentreprenörer antogs 17.3. Strax innan flottningen kom SSFP (Svenska skogs- och flottningsarbetarförbundet) med begäran att få överta arbetet. Styrelsen avböjde detta varvid arbetet förklarades vara i blockad.
- Efter detta trakasserades flottningsentrepreneurernas folk. Försök till nattligt uppdragande av Häljös dammluckor. Förstörda byggnader längs distrikt 3.
- Hemställan till Kungl. Befallningshavande om Ådalens och byggnadernas fridlysnin samt polisförförhandande för vissa personer till uppehållande av ordning och skydd för arbetand. KB ombeböjde skyndsamt detta.
- Förvaltningsberättelse 1923  
(förkortat)
- Under 1923 upprepades oroligheterna som tidigare kännbart inverkat på flottningens gång i Oxsjöans flottled. Medlemmar i SSFP till ett antal av omkring 70 företog med fanor och spel en demonstration mot de arbetande den 31 maj.
- Som ryktet om att demonstrationen skulle komma till stånd sipprat ut tillkallades distrikts Landsfiskal som mötte upp jämte Fjärdingsmannen och Flottningschefen och fick uppträdet därigenom ett lugnare

förlopp än annars blivit förhållanden. Emellertid lyckades demonstranterna genom sitt hot skrämma arbetarna att nedlägga arbetet varför hemställan omedelbart gjordes hos Länsstyrelsen om polisskydd, som genast beviljades.

Som på orten icke kunde upphäringas personer villiga att åtaga sig polisuppdraget erhölls av Länsstyrelsen på föreningen bekostnad vana personer från annan ort.

Flottningsarbetarna återgingo där efter till arbetet, som sedan förflöt lugnt och gynnades av lämpliga vindar och vattenstånd samt avslutades den 27 juli då hela virkessmassan utsläpptes i Indalsälven.

Vi skall se på ytterligare några handlingar åren närmast efter ovansstående. Det fanns nu inte mindre än tre organisationer i Liden som tävlade om arbetarnas gunst. Syndikalist med sina (LS) lokala samorganisationer, SSFP med sin avdelning 32 samt Arbetets Frihet. Samtliga beskrivna i avsnittet Fackliga organisationer.

Förvalningsberättelse 1924  
(förkortat)

Det gamla flottningslaget lämnade i behörig tid in anbud som antogs av styrelsen. Därutöver intogs organisat manskap i den utsträckning behöv betingade för undvikande av stridigheter mellan organiserade och organisrade.

Gick bra. Inga slitningar trots att de senare på allt sätt sökte få sina ideer gillade. Särskilt då frågan om vilka personer som skulle få delta i flottningen.

Förvalningsberättelse 1925  
(förkortat)

Styrelsen hade beslutat om sammanträde med

#### arbetarorganisationerna:

Sillre samorganisation	Konrad Viklund
Albert Eriksson	John Danielsson
Jonas Nyberg	Jonas Backlund
Axel Bykvist	

Arbetets Frihet  
(Egen ann.  
Kontraktsskrivare)

i och för uppfoerelse om årets flottning.  
Ett anbud hade inkommit. Kontrakt hade upp-  
rättats vilket legat tillgängligt för resp.  
organisation ovan. 32 man hade redan under-  
skrivit avtalet, 10 anmält sig utan att  
änna ha skrivit på.  
Nu erbjöds de båda försträmnda organisa-  
tionerna att fylla upp behövligt manskap till  
50.

Viklund som förde ordet anmärkte

- Arbetarna fordrade garanterad minimidag-  
penning om 7 kronor att utbetalas var 14:e  
dag och att vissa namngivna ortsbor, gamla  
arbetare i Ådalen, skulle uteslutas.

Styrelsen

- Accepterade ej detta. Aterkommer med upp-  
gift om vilka personer som -från de organa-  
iserades sida- skulle få delta i flottnin-  
gen. Ovanstående möte ägde rum den 4 maj.

SSFP:s avd 32 nöjde sig inte med detta. Man begärde hjälp från sitt förbund. Överlägg-  
ning ägde rum den 25 maj  
SSFP avd 32 E O Byström Förbundsstyrelsen  
John Danielsson

Jonas Nyberg  
Jonas Backlund  
Konrad Viklund

Kontrakten (20.4) genomgicks. Undertecknat  
av dels organiseraade dels organiserade in-  
alles 36 man. Organisationerna accepterade  
nu kontrakten och namngav ytterligare 14

## LÖNER

Det har varit svårt att få fram något heltäckande underlag om lön och löneutveckling för Oxsjöjans flottningsförening. Men här och var har jag hittat någon uppgift (bit) i det puzzle jag lagt och kommit fram till att:

Dagpenning var det vanliga när Oxsjöjans Flottled togs i bruk. Beroende på ålder och kunskap varierade lönen mellan 1,50-2,75 kronor per dag. Barn som rännvakter tjänade mindre. Något arbetsstidsmått fanns egentligen inte. De avtal som ändå reglerade anställningen löd ofta:

Flottningsarbetarna är skyldiga att arbeta på den tid av dyrnet då väderlek och vattenförhållanden möjliggör flottning, samt ställa sig arbetsledare till efterrättelse.

Vi sekelskiftet hade lönen stigit något. Följande underlag användes vid flertalet flottleder:

Fullgod flottare över 21 år = 35 öre arb.timma  
20 " för vintertid upp till 10 tim dagtid

Godkänd	"	18-20 år = 30 "	"	"	"	
Godkänd	" under 18 år	= 25 "	samt äldre och			
			mindre vana			
Minderäriga och rännvakter	= 18 "					

Anbud tillämpades första gången 1905 i Oxsjöän. Arbetsmarknaden var kär och kanske fanns föraningar redan nu om den kommande storstrejken (1909). Flera försök gjordes att organisera flottarna men tiden var inte mogen än. Flottningsföreningen hade också under mer än 10 år skaffat sig kunskap om tidatgång och kostnader.

Flottningsföreningen begärde anbud på varje flottningsdistrikt i flottleden. Man fick på så sätt flottningen billigare än om man drivit den med egna, anställda flottare. Den som lämnade in lägsta anbud fick jobbet.

Dessa flottningsentreprenörer samlade kring sig ett flottarlag som avlöndes med dagpenning (senare timpenning). Arbetstiden var i medeltal 12 timmar och, som vi sett i det tidigare, förzagd där den behövdes. Dagpenningen för fullgod flottare låg runt 4 kronor.

Att de årliga lönehöjningarna var blyggamma framgår av att två faktliga organisationer 1925 krävde 7 kronor i minimidagpenning vilket flottningsföreningen nekade (se "Oroligheter i Oxsjöjans flottled").

Timpenning blev ett mer vedertaget begrepp i början på 1930-talet. Det tycks ha varit syndikalisterna (SAC) som via sina lokala samorganisationer (LS) i Oxsjö och Liden lyckades genomdriva detta. 1930 fick man 75 öre i timmen. 1937 hade detta ökat till 85 öre.

Notabelt är att Vallsjöns flottare som till stor del kom från Bodacke och Klärke/Dacke efter uppgörelsen 1930 omedelbart återvände till anbudssystemet. Det tycks som konkurrensen om att få flottningen splittrade en enda arbetarfront. I mitten av 1930-talet hade flottningsföreningen inte mindre än 5 olika anbud att välja mellan för Vallsjöjarna

Anbud från		4a	4 (Stor-Vallsjö)
Albert Eriksson	Klärke	1,4	2,0
Oskar Karlsson	Liden	2,4	1,5
Lars Modin	Klärke	2,5	3,0
E H Nilsson	Klärke	3,6	3,3
Oskar Sellstedt	Sillre	2,5	2,5

Ur tillgänglig statistik (SSRF) redovisas följande dagsinkomster ur flottningsackord

År	Antal Platser med	under 7:-	7-9:-	över 9:-
1930	7	40	27	
1935	49	57	8	

Om vi jämför Oxsjöän med andra flottleder ser vi att lönerna höll sig i "mittläget" 1930 och sannolikt 1935 också.

## FACKLIGA ORGANISATIONER

Redan före storstrejken 1909 hade åtskilliga försök gjorts att organisera skogs- och flottningsarbetare. Även småbrukare av olika slag ingick i denna samverkan.

Den gemensamma frontlinjen gick vid skogsbolagens kontor. LO var ensam herre på täppan men jordmännen var inte den bästa. Skogs- och flottningsarbetarna var ännu inte mögna för någon organisation.

Storstrejken försvagade LO katastrofalt. Man tappade huvudparten av sina medlemmar. De kvarvarande var missnöja. Ur askan uppstod SAC (Sveriges arbetares centralorganisation) 1910. Deras teser om inga skriftliga kollektivavtal och direkta aktioner samt att alla arbetsmarknadsfrågor är lokala togs väl emot av många skogs- och flottningsarbetare. Det passade väl in i deras mönster som utmärktes av säsongsarbetet och lösa anställningsförhållanden.

SAC:s tyngdpunkt kom tidigt att bestå av gruv-, anläggnings- och skogsarbetare.

Lokalavdelningar - Lokala samorganisationer LS- bildades.

Bland annat Sillre lokala samorganisation ( senare Oxsjö- resp. Lidens lokala samorganisation) där tyvärr inga uppgifter om årtal har kunnat erhållas. Att sillre LS bildades under tiden 1915-20 är sannolikt.

1918 bildades Skogs- och Flottningsarbetarförbundet. Ett politiskt bilden förbund. Bakom stod det socialistiska västerpartiet som bildats genom en utbrytning ur socialdemokratin 1917. Det märkliga var att det handlade om en topporganisation. Några lokala fackföreningar fanns ännu icke. Förbundet -SSFF- kom till vid en något olämplig tidpunkt. Ett stegrat bränslebehov, Industriens växande behov av arbetskraft, Bränslekommission/Företag betalade höjda löner etc. gjorde att den fackliga propagandan hade svårt att nä fram.

Dessutom motarbetades SSFF överallt av SAC. Det fanns ju redan lokala (LS-) avdelningar!

## SSFF:s avdelning 32 i Indals-Liden bildades år 1920.

Konkurrensen om arbetsställfällda var hård mellan organiserade/organisera, mellan reformister/syndikalister och skogsgående bönder/skogsarbetare utan skog. De etablerade förbunden hade inga ekonomiska resurser. Att under sådana förhållanden kräva Solidaritet för sin sak var inte lätt. En mindre få fattiga mäniskor att ställa upp. Ett veritabelt krigstillstånd rådde mellan SSFF och SAC.

Detta bätttrade för ytterligare en konkurrent. Centralorganisationen för arbets frihet (1923). Arbetets frihet som den kom att kallas. Den hämtade sin näring ur splittringen Reformister SSFF/Syndikalister. Den vände sig mot Skogs- och flottningsarbetarförbundet och vad de ansåg dessa stå för. "Blockadraseri - Fackföreningsterror - Frihetsintrång". Sympatisörerna fanns bland dem som inte ville vara med i facket, bönder och skogsgäare som betraktade sig själva som tredje man i striderna arbetsgivare-fack och ansåg sig fria att bryta blockader.

Bildandet av RLF (Riksförbundet landsbygdens folk) 1928 tog mer eller mindre död på Arbetets frihet. Omkring 1924 bildades en avdelning Arbetets frihet i Liden. De oroligheter som drabbade Oxsjöåns flottningsförening 1922-1925 hade sin orsak i bland annat de tre organisationernas kamp om flottarnas sympater och stöd.

Det bör också påpekas att svensk arbetsmarknad fram till första världskriget (1914) kännetecknades av mer teoretiska motställningar mellan aktörer som:

Anarkister	Bönder
Socialister med demokrati och parlamentarism i sitt program	Torpare
Revolutionärer	Syndikalister
Proletariats diktatur	mfl.

Världskriget kom att levandegöra motsättningarna på ett helt annat sätt än förr. Sverige blev sig aldrig riktigt likt!

Att föret var trött i portgången  
för de fackliga organisationerna  
är välkänt.

Likaså att flottningsarbetarnas  
säsongarbete och lösa anställnings-  
förhållanden försvårade och möjlig-  
gjorde för konkurrerande organisa-  
tioner att slå sig in - och splittra.

Alla medel var tillåtna i kampen!

Teckningar illustrerande arbetarnas  
"ekorrhjul", niddikter och sånger  
liksom flammande appeller och tids-  
ningsartiklar.....

Herr du som från det lugna  
Sködar på min flottning ner  
Blonda med ett nädigt öga  
Om du något suffens ser.

Vardes mig i trona starka

Att jag andfaktsfull och fröu  
Må min näkas intimer märka  
Att det kommer i min hon.

Giv mig folk med låg betalning  
Män som knoga natt och dag  
Med bogsering och förhälning  
Timmerlag på timmerlag.

Om arbetaren fortjänar  
Vare det mot dina bud

Blott du där till mig förlänar  
Kraft och framgång store Gud.

Låt en annan jordens gröda  
Dra ga fram med i dög hand  
Låt mig blott all skog förläda  
I vart kära fosterland.

Jä illt det bliva ännu varc  
Bliva pest och missvästar  
Blott du kallar mig o Herr  
Förr än allt å faunders gät.

Och till sist när jag förminner  
Kallelse att gå till dig  
Giv en himmel full av timmer  
Det är salighet för mig.

(Flottaren okänd)

#### Med arbetarnas organisation

förvärk icke blott högre vekolön och kontante arbetsid. Bakom ligger  
annat och mycket mera: större krav på livet och dimmed större krav på  
en själv.

Den dåligt avlönade arbetaren, son tager emot vad han blir erbjuden,  
kan inte innehålla annat för hur han fyller sin plats i livet. Han gör vad han  
är nedsakad till, men inom därunder.

Den organiserade arbetaren, som medvetet gör just mäter: ekonomisk  
och andlig frigörelse, kämper motvar. Han verkar hänsyn till organisationen,  
kamraternas skam. Det är därför också en själskär sak, att de  
organiserade arbetarna är de dogtagaste och pålitligaste.

De större kraven på livet läter arbetaren aldrig slippa sig till m. Ständigt  
uppsöcker han nya fält för sitt verande. Det ligger alltid hemsyn om hjär-  
tat att stå på höjd med sin tid i händling och konsekvens.

Den organiserade arbetaren skall alltid ställa sådana krav på sig själv,  
att han kan uppfylla de krav, som andra ned statu kunnat ställa på  
hemom.

Genom att organisationen höjer den enskilde individen, hujer den  
också helha samhället i moral, undhet och kraft.

Ur Arbetet 1898

Ur Arbetet 1898

#### FLOTTARNA



Vardes mig i trona starka  
Att jag andfaktsfull och fröu  
Må min näkas intimer märka  
Att det kommer i min hon.

Giv mig folk med låg betalning  
Män som knoga natt och dag  
Med bogsering och förhälning  
Timmerlag på timmerlag.

Om arbetaren fortjänar  
Vare det mot dina bud

Blott du där till mig förlänar  
Kraft och framgång store Gud.

Låt en annan jordens gröda  
Dra ga fram med i dög hand

Låt mig blott all skog förläda  
I vart kära fosterland.

När man försöker spela flottarnas liv och verksamhet passerar  
många namn förbi. Namn från olika tidsperioder. Namn som kan-  
ske inte säger oss sentida åttlingar något. Namn som ändå för  
alltid skall förknippas med Oxsjöjäns allmänna flottled.

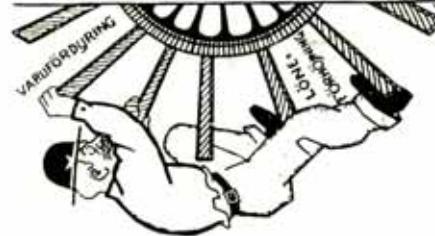
Jonas Nyberg, John Danielsson, Albert Eriksson, Konrad  
Viklund, Jonas Backlund, Axel Bykvist, Oskar Karlsson,  
Stor-Hansch Sjölander, Oskar Sellstedt, Axel Sall, Knut  
Sjölund, Erik-Herman Nilsson, Lars Modin, Jonke Asell,  
Erik Millberg, Lars Pahlén, Erik-Götrik Karlsson, Oskar  
Norman, Valdemar Backlund, Ahlander på Rigåsen, Adolf  
Sjöström, Algot Jonsson, Hilding Persson, Verner Jonsson,  
Nils Qvarnå, Henning Persson.....

De uppräknade utgör bara en liten del av alla dem som deltagit  
i Oxsjöjäns årliga flottningar. Tidvis agerande i olika organi-  
sationer. Tidvis, någon enstaka, uppfattrad som strejkbrytare.  
Tidvis, någon enstaka, uppträdande som flottningsentreprenör.



Vad skog och flottning betytt i arbets-  
tillfällen för en liten socken som Liden  
är nog svårt att föreställa sig för de  
som är födda i 1950-talet och senare.

Trampavaren.  
Teckning i Latiken 1919.



Som vi sett i 1886 års syneprotokoll uppförde Skönviks AB ett antal byggnader längs leden. Fyra flottningsskojor, tre båthus och ett magasin på följande platser:

Båthus vid Nacksjödammen.

Övre Brännskojan (mellan Näcksjön och Långtjärn)

Långtjärnskojan (nerom Långtjärn)

Algårdsskojan (ovan Näckåns utlopp i Skälsjön)

Båthus vid Skäl dammet

Vallsjökojan vid Vallsjödammen

Båthus vid Vallsjödammen

Magasin vid Ox sjödammen

I övrigt fanns möjligheter till övernattnings vid fjällhemmanna invid Skäl dammet och Norrnäs.  
Då flottning förekommit tidigare till Oxsjö såg fanns sannolikt ytterligare någon koja på sträckan Norrnäs-Hallsjön-Krokmyrbäcken.

På sina håll fanns också enkla vindskydd med tak och tre väggar belägna i direkt anslutning till poststället.

Granris som bådd direkt på marken. En öppen eld framför. Nog för sömn någon timma. Dessa vindskydd kallades "Gaphytta"



Mathällningen var enkel för att inte säga ensidig. Potatis, amerikanskt fläsk -fett och härdsaltat-, kaffe, bröd, en påse mjöl, lite salt och kanske några salta sillar. De första dagarna efter ett söndagsbesök på bygden lite mjölk. I bästa fall kunde man köpa till mjölk från någon av fjälltorpena.

Kolbulle var näst intill nationalrätt. I stekpannans flott hälldes degen av mjöl, vatten och salt. Den gräddades över öppen eld. Stekpannan skulle hållas lite snett så att värmen från elden kom åt att grädda översidan också. En del qubbar var skickliga att kastvända kolbullen.

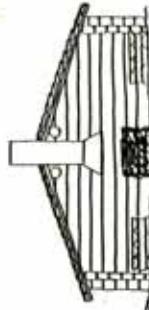
Några sängkläder förekom inte. Färskt granris dög gott. Hade man tur kunde man finna rester av starrhö längs Nackåns myrmarker. Det var tätt mellan myrslättarna nerät Funnelsjön och Storbäverslätten. För finnarna som byggde upp fjällställena från mitten av 1600-talet var dessa myrslättar av stor betydelse. Med sin lie tog de till vara vartenda strå.

Flottarkojorna var mycket enkla. En stor eldstad med öppen rökång mitt i kojan. Senare byggde man murstockar av sten utan bruk.

Långs väggarna tvåmansbrittar av grovt virke. Ovan britsen en längsgående hylla för matvaror. Där fanns inte mycket att välja mellan.



När det var "pärkok" fylldes den gamla trebensgrytan till brädden i ett gemensamhetskok. Det skedde av rent praktiska skäl. Det var tunnått med köksutrustning. Det fick gärna bli rejält med "kallpärer" över. De kunde man skiva ihop med det amerikanska fläsket vilket också båddade för kolbullen. Ibland gav näten välbörlig omväxling.



Att flotta var ett fritt och självständigt arbete. Det var ytterst sällan några höga chefer störde. Flottarna kände ansvar för sin uppgift och deras kunnande var stort. De var också stolta över sitt arbete. Det framgår tydligt när man hör någon gammal flottare berätta.

Jämifört med deras vardaq -som torpare, skogsarbetare eller dagkari- var flottningen ett lättasamt arbete. Därtill rymde det samvaro och kamratskap. Något som dessa enslingar inte var vana i sina vardagsuppgifter. Det var inte så underligt att mången längtade till flottningen. Förknippade vårens ankomst med ännu en flottning.

Att en och annan drog på sig "levärk'n" dvs. ont i lederna var ofrånkomligt. N-Stor-Hansch var ett exempel på detta. Inför en möjlig brötbildung dugde det inte att tveka. Att få ord om sig att vara en vekling! Vara rädd för litet isvatten!

Kläderna fick torka på kroppen.

Åtskilliga ur flottarlagens kunde också vara engagerade utöver själva flottningen. Många var skickliga i att timmra kojor, båthus, rännor osv. Vi ska kort beröra principerna för kojbyggandet

Virket skulle huggas på vintern. Barkas och läggas upp. Det skulle vara fullmogen furu eller gran med tät, kraftig kärna. Toppdiametern borde hålla cirka 20 cm. Stammen skulle givetvis vara rak.

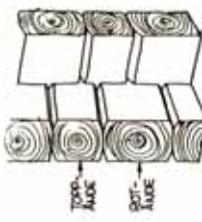
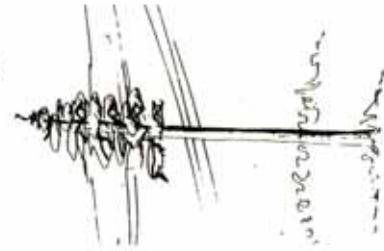
För huggare och körare av timmer gällde att bolaget höll plats för körare/häst. Huggarna fick själva bygga sin koja, intill eller i näheten av skiften, om det inte fanns någon att tillgå. Då byggde man av torr furu eller gran.

Grunden bestod av några "tomtstenar". I och för sig valda med omsorg så att det första stockvarvet, "tomtvaret", skulle vila stadigt. Man placerade kojan så att smältvattnet skulle rinna från.

på stockarnas översida högg man ur en skåra, "mossdrag", för tätningsmellan stockarna med just mossa. Man lade ut stockarna växlevis topp och rot så att det "byggde jämnt".

Hörnen knutades samman. Det var de som läste kojan, gjorde att den höll samman. Knuthingen avgjorde kojans kvalitet. En mer van timmerman utförde därför detta jobb.

Till den bastanta eldstaden, mitt i kojan, användes sten lagd utan bruk. Senare byggdes kojorna med enkel murstock.



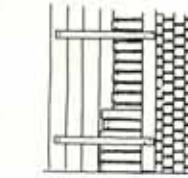
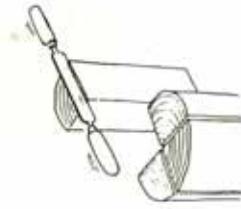
För att slippa det värsta golvdraget kunde man skotta upp jord mellan tomtstenarna.

Taket utfördes antingen som vedrak eller spåntak. Till vedtak användes näver som vattentätt skikt i upp till sex lager. För att hålla nävern på plats lade man sedan på takved. Ovanpå innertaket, "boltaket", fyllde man mossor för isolering.



Takspån blev efterhand det vanligaste takräckningsmaterialet. Det var lätt, billigt och fanns överallt. Det skulle vara råvuxen furu eller gran och kvistfri. Den kapades i 40 cm längder och delades i fyra delar. Varje spån skulle ha en bredd av 10-20 cm och vara ca 5 mm tjock.

Fanns ingen vattendriven spånhyvel fick det duga med en vanlig spätnkniv.



Det finns inte många flottare kvar som var med omkring 1920. Jag har därför kompletterat med några reportage från lokaltidning

I Sundsvalls Tidning fanns en intervju med Lars Pahlin i Brudsjön, Sillre. Elva år gammal (1916) deltog han första gången i flottningen. Tyvärr är mitt klipp odatarat men intervjun bör gissningsvis ha genomförts på 1970-talet. Lars Pahlin berättar:

Jag hade just fyllt elva år då jag började i flottningen. Det var vid Burtjärn där jag stod på en udde och höll undan virket så att inte brötar skulle bildas i rännan. Vid risk för brötbildning skulle man sätta upp en vit flagga som varningssignal för männen längre upp i flottleden. Arbetet betalandes med 3 kronor om dagen.

Det var åtskilliga män som arbetade i flottningen gammalt tillbaka. Mellan Näcksjön och Skälsjön arbetade vanligen folk från Ljustorp medan den fortsatta leden ned till älven betjänades av Lidensbor.

Mellan Oxsjön och Skälsjön arbetade vanligen 24 man nämligen tre vid Norrnäshöjja, två vid Burtjärn, lika många i Stödehöjja, tre i Bodahöjja, två i Kanalhöjja, två vid Hällsjödammet, tre vid Grötdudden, tre vid Skäl dammet.

Andra männa spelade timmerflottarna över Skälsjön, fyra man på varje flotte, och samma var förhållandet uppe på Näcksjön. Flottningen började så snart isen bröt upp på sjöarna och pågick till slättan.

Det första året tjänade jag sammanlagt 200 kronor som blev ett välvkommet tillskott hemma. Andra året blev det mindre ty jag måste ju också gå i skolan. Femton år gammal hade jag full dagsförtjänst eller 5 kronor.

En annan profil från flottningens dagar har också intervjuats av Sundsvalls Tidning. Även detta på 1970-talet. Det gäller Henning Persson på Skäldammet. Före detta pegelvakt vid dammen (pege är ett instrument för avläsning av vattenståndet). För sällan flottningen som Sillre kraftstation (togs i bruk 1933) var det viktigt att veta detta. Henning Persson berättar

Flottningen var något av en semester och det bästa arbetet, det säger alla, och man saknar det. I skogen slet man ont på vintrarna och fick dra varje klamp till avlägget eller kälken för hand. I flottleden gick virket liksom av sig själv.

Gammalt tillbaka gick man alltid i näverskor under flottningen. Dom var lätta och vattnet rann bara rakt igenom, då man klev upp ur vattnet. Slets sulan ut, skar man sig en ny på någon björk.

Vi låg i kojor hela veckan och gick hem bara till helgerna. Över sjöarna rodde vi.

På spelflottarna var livet litet annorlunda. Flottgodset spelades in med ställinor, som man rodde ut från flotten ett 400-tal meter. En dragg kastades och så började inspelningen av flotten med hjälp av gångspel. En läns kunde väl innehålla ca. 25.000 stockar.

Det gällde att passa på lämplig vind. Gick den på syd kunde man utan besvär gå genom både Djupsundet och Grundsundet i Skälsjön och då kunde man få arbeta både 14 och 15 timmar i sträck. Man var därför glad om det blev motvind ibland så att man fick ligga still. Då gick vi ofta och fiskade. På spelflotten hade vi en liten stuga, där vi bodde under veckan.

Mathällningen var väl inte den bästa under flottningen i skogarna. Nestadels amerikanskt fläsk, kolbullar och limpa. Ibland fiskade vi och utökade kosten. Mjölk tog vi med hemifrån, trots den köpte vi mer på något boställe. Mjölken kostade 20 öre liter. Våra flottarkojor var dragiga och kalla. Vi bättade med granris, ibland med starrgräs från någon gammal torkad stack.

Flottningen i ån (Näckån) pågick ca. en månad och var avslutad omkring 10-15 juni och omkring Sara-dagen var man nära i Oxsjön. Före 1920 gick flottningen samtidigt, det var mycket gallringssvirke och det kunde vara upp till nio bommar i Oxsjötjärnen. Ar 1920 flottades ca 90.000 bitar från Näcksjön till Skälsjön och 1932 enbart i Skälsjön 365.000.

Man var ingen karl om man inte kunde arbeta utan mat i 17 timmar sades det förr. Och nog fick man arbeta. Ar 1923, då det organiseras ett kooperativt flottarlag, var dagsförtjänsten 15,60 kronor för alla, men den lönefördelningen gick inte att tillämpa i längden. De som arbetade i "bakanändan" måste ju hela tiden mata på med stockar, och det ansågs orättvist.

I början på 1930-talet infördes timpenning, 60 öre per timme. Våren 1933 begärde vi 75 öre, men davarande skönviks bolag bjöd 5 öre mindre. Det blev strejk och bolaget tvangs använda arbetsvilliga från Jämtland, vilka måste jobba under polisbevakning. Det året var slutändan framme i älven först i oktober. Följande år blev det ingen avverkning eller körning. Flottleden renoverades i stället. Då arbetet togs upp igen 1935 anvisades skogsarbetarna till de sämsta platserna. Rigåsen och skogarna bortom Paljakka.

Flickor användes som flaggvakter mellan Näcksjön och Skälsjön, två kom från Nordansjö och en från Anderberget. På 3:ans avsnitt arbetade en flicka från vardera Skäldammet och Norrnäs tjärn samt dammen där bör också sparas och även på 5:an deltog en flicka.

Timmerrännen från Funnelsjön till Storbäverslätten en sträcka på 400-500 m borde kunna bevaras för framtiden. Kojan vid Xigtjärn samt dammen där bör också sparas

Dagens Nyheter hade 1987 en reportagserie om Europas flodomlopp där bland annat Volga, Donau, Rhen och Indalsälven fanns med.

Reportern (Ake Lidzell med rötter i Sillre) vill gärna ha med några berättelser om vitter, troll mm och intervjuar Henning Persson som berättar:

Jag har då aldrig sett nå oknytt, allt brukar få sin naturliga förklaring varefter Henning övergår till att tala om flotningsstrejken 1933. Landets enda.

Vi begärde 75 öre i timmen men Oxsjö flotningsförening bjöd bara 70, så det blev strejk hela sommaren, demonstrationståg mellan Bodacke och Liden, bråk med strejkbrytare från Jämtland och ståhej. Men inga handgemäng. Och året därpå gick kravet igenom.

Men strejksommaren var förlorad och det var bittert ty flotningen var åtråvärt arbete som gav kontanta pengar och fritt jobb som omväxling till det sega slitet i skogen om vintern och det magra jordbruket resten av året. Jakt och fiske hjälpte också till att hålla svälten från dörren.

När flotningen för sommaren var slut och "rumpan" gick då blev det fest men dess för innan var det hårt jobb med mycket nattvak och kolbullar och kaffe i varv på varv i flottarstugorna längs vattendragen.

Norän blev allmän flottled 1911. Norän förbindes Lill-Vallsjön med Stor-Vallsjön. Här uppfördes en vattensåg vid 1800-talets början vilken dock på 1840-talet köptes av den engelska firman Prescott & Co och omedelbart lades ned. Företaget ägde redan Oxsjö såg och kanske ville man på detta sätt begränsa konkurrensen.

I avsnitt Strömfloftning - Dammar finns under (Stor-)Vallsjö-dammen en beskrivning om damm i Norän med ränna. Sannolikt uppfördes dessa anläggningar i samband med vattensågen. Det berättas att disponent P Undandersson ägde anläggningarna i Norän innan den blev allmän flottled.

Olof Elfström berättar att han i sin ungdom (1918) var med om flottnings i Lill-Vallsjön:

Det låg mycket virke på sjön den våren. Nerkört öster ifrån. Längs Svartån gick en basväg upp till, och förbi, Svartåboden. Det låg nu utanför Sjödin's slätter'n. Redan på isen hade det kringlagts med en läns.

Det fanns spelflotte också i Lill-Vallsjön. Men om vindarna var de rätta flottade vi från land och båt. Vi högg fast flottan i hakarna i länsen och gick med flotten mot Hälludden. Vi styrde mest. Vinden gjorde jobbet. Men vid Hälludden gällde det att se upp. Att hålla mot. Att lägga fast länsen. Missade vi ingången till Norän fortsatte ekipaget till västeränden av sjön och då vart det jobb. Och Erik Herman (Nilsson) som var bas inte god att tas med. Val inne i Norän skötte strömmen om resten. Längs dubbla ledboommarr kunde vi övervaka det hela.

Vid ränna utlopp i Stor-Vallsjön fanns en läns uttagd som vi släppte i

Flottarlaget i Lill-Vallsjön 4-5 stycken hade inget samrøre med laget i Stor-Vallsjön. Förutom mig var bland annat Hjalmar Törnkvist med minns jag.

Under andra världskriget ålades såväl privata skogsgäpare som skogsbolag tidvis att leverera björkved för bostäder och industri. Bakom detta påbud stod statsmakten via Bränslekommissionen.

Omkring 1940 hade väldiga mängder björkved ("tremetersved") avverkats vid Skälsjön. Nerät Skälgården och Eldfiske. Under vintern hade veden körts ut på isarna. Kringlagts med sedvanliga fraktkommar och väntade nu på att flottas den vanliga leden ner till Indalsälven. Henning Persson berättar:

Indalsbor hade kört fram tremetersved under vintern. Nerom Skälgården och i Eldfiske låg stora länsar och väntade. Det var således två flottningar detta år. Först skulle vi flotta det vanliga virket vilket tog sin rundliga tid. Först i början på augusti var vi klara.

Därefter tog vi itu med björken. Det handlade kanske om 30 000 bitar på isarna. Men nu hade det legat i sjön under hela sommaren. Det var surt och tungt. Redan innan vi började hade mängder sjunkit!

Jag kan tänka mig att botten på Eldfiske är näst intill klätt med sjunktimmer!

När vi väl, med hjälp av motorvarpbåten, fått återstoden av björkveden fram till Skäldammen vidtog nästa elände. Det var näst intill omöjligt att flotta det. Bitarna var för korta. Dom flög som lärkvingar hit och dit med ideliga brötbildningar som följd!

Det var inte många pinnar som nådde storan!

Som framgått tidigare präglades 1920- och tidigt 1930-tal av oroligheter. Den framväxande fackföreningsrörelsen kämpade med syndikalister (SAC-Ls) och en tid Arbetets Frihet om flottarnas gunst.

Aven om rena handgripelheter sällan förekom hettade det till emellanåt. Om detta berättar en Lidenbo som föredrar att vara anonym:

"Ls'n" hade begärt högre timpenning. Flöttningsföreningen saade nej. Det blev strejk. Föreningen lyckades förmå några gubbar från vår by att bli strejkbrytare. Till-sammans med några utifrån. Dom hade polisskydd.

Uppe vid Vallsjödammen låg en grimma innehållande 10-15 000 stockar förtöjd. Vinden kom från västnordväst så man kunde inte släppa genom dammen. Det fanns risk att virket skulle driva ner mot Noran.

Grimman hade för övrigt kommit därifrån och fått driva med den sydostliga vind som då rådde. Ofta, när vinden var rätt, släppte man grimmans fritt. Genom sund och när färdräktning ändrades kopplade man "Bru'a" (Spelflotten) för grimmnan.

Min far, och en granne, tillhörde "Ls'n". Och förbannade på strejkbrytarna. Samma kväll som grimmman låg förtöjd vid dammen fick dom för sig att ge strejkbrytarna en riktig näsbränna. Smög sig iväg till Vallsjödammen och lyckades öppna grimmnan. När strejkbrytarna törnade ut på morgonen fanns inget virke att släppa. Det hade drivit längst ner i Vallsjön. Tillbaka till Norsundet!

Sågverksepoken var inte enbart av godo om man ser till de arbetstillfällen den erbjöd. Bönderna fick allt svårare att få tag i arbetskraft. Lönerna steg i höjden även om de var blyggamma med dagens mätt mätt. I en rapport från Lantmätaren i Lidén 1860 kan vi bland annat läsa:

Priset å dagsverken har på senare tid betydligt steg- rats, till följd av den myckna efterfrågan, som arbet- aren här har säkert att vänta.  
Flottningarna på älven samt arbetet vid här be- lägna Boda, Oxsjö, Sillre, Glimå och Backabäcks fin- bladiga sågverk kräva stora arbetskrafter och borttaga många dagsverken från jordbruken under den dyrbaraste tiden och verka dymedelst ganska illa för jordbruks- framtid och jordbruken ekonomi.

Ett betydligt kvantum bjälkar och sparrar samt sågtimmer avverkas här årligen. De två förstnämnda sorterna avsätt- as åt handlande i Sundsvall eller andra i näheten boende så kallade träpatroner. Sågtimret därmed har stark efter- frågan inom socknen vid härvarande sågverk.  
Om denna näring har socknen visserligen en betydlig årlig inkomst, med så besvärligt det än låter, visar dock er- farenheten att vid årets slut är denne summa och mera till gänget ur allmogens fickor

Jorden får på många sätt lida vanvård genom denna skogsmäni.

Några år senare -1867- kan man i ett sockenstämmaoprotokoll se att nödåren slog hårt i socknen:

Trävarupriserna var nedtryckta. Socknen kunde inte räkna med några förtjänster från skogsarbetet. Det var ringa tillgång till arbetsförtjänster över huvud taget. Flott- ningsbolagen hade för det mestta främmande manskap som Värmländingar, Ångermanlänningsar, Norrmän och Finnar.

Det kan tyckas märkligt att alla dessa "utböljningar" svarade för flottning men förklaringen är naturligtvis att, nödå till

trots, pågick omfattande arbeten i socknen. Arbeten som krävde, och drog till sig, mängder av arbetskraft. Sägverken har redan nämnts. Vid den här tiden pågick också utbyggnaden av Österströmsbanan där det första ångloket lämnade sitt timmer i Glimårännan 1870.

När vattensågarna ersatts av ångsågar vid kusten ökade behovet av råvara. Bolagen tvängades tidvis under 1870-talet ta till extra belöningar för att få virke framkört ur de väldiga Krono- och Bolagsskogar som omgav Oxsjöåns blivande flottled.

För varje 500 stockar om minst 7 alnars längd och 7 tums topp -allt annat lämnades kvar i skogen- som levererades på avtalad plats erhöll köraren 1 silversked. På Skäldammet fanns 3 sådana skedar.

Bolagens köp av skogshemman och avverkningsrätter skedde i huvudsak under andra halvan av 1800-talet. Det resulterade också i att bolagen fick en bofast arbetarstam som i långa stycken var helt beroende av Bolaget för sitt uppehälle. Det gjorde att, när anläggningar av typ Österströmsbanan och Oxsjöåns flottled byggs ut, församm den främmande arbets- kraften.

Flottningen togs över av ortsbor. Främlingarna församm neråt kusten eller till nya marknader.

Sannolikt passade detta bolagen bra. Det försenade fackliga agitationer och annat påfund som kunde åventyra deras penning- hunger. Man bet inte -alltför hårt i alla fall- den hand som gav bröd till glesa torparstugor.

När man talar om strömfloppning och flottare troar man i förstone att arbetet enbart består av ren floppning. Det vill säga inmatning vid damm, vakt under rännor (rännslut) och längs arbetsbommar.

Det finns uppgifter från senare delen av 1920- och tidigt 1930-tal som visar fördelning olika arbeten i procent av total tid. Uppgifterna gäller distrikt 1 (Näcksjön - Näckåsundet).

#### Sträckan Näcksjön - Långtjärn

- Vätning och rensning 47 %
- Tappning 40 "
- Reparationer 13 "

#### Sträckan Långtjärn - Näckåsundet

- Vätning och rensning 20 "
- Tappning 54 "
- Reparationer 26 "

1933 sägs också luckregleringen ha tagits bort vid utskoret för timmerränna och ersatts helt med sättar samtidigt som utskoret breddats. Resultatet blev att mer timmer kunde matas in i rännan samtidigt som systemet med sättar innebar att man sparade på det dyrbara vattnet ( Skissen på sid 49 visar det brede utskoret och en mindre lucka med ett par sättar i botten)

Från 1933 sägs också att arbetsstyrkan på distrikts 1 minskats från 30 till 15.

Som vi ser av arbetsfördelning ovan upptog reparationer en betydande del av arbetstiden. Oskar Karlsson från själva Byn i Liden var en av dem som mer eller mindre ständigt arbetade med reparationer.

Som framgått tidigare - i ett sockenstämmoprotokoll från 1867 kom många flottare utifrån. Bland annat Värmland. Det berättas:

Per Persson var från Gräsmark i Värmland. Han kom 1865 till Sillre såg och fick arbete av Inspektör Orstadus. Virket till sågen kom i huvudsak från Västanå och Korsåmon och togs in från älven.

Tydligen gjorde Per ett gott intryck ty 1867 skrev den kände Orstadus att han fick komma upp även denna sommar samt ta sin son, och dessutom två rediga karlar, för säsning vid Sillre såg.

Per och hans följeslagare gick från Gräsmark till Gävle. Därifrån skulle de åka båt till Sundsvall men det gick inte eftersom isarna låg. Annu den 24 maj!

Värmlänningarna köpte häst och släde med vilka de sjöledes tog sig till Sundsvall. Där sålde de ekipaget. Inhandlade skridskor och färdades med hjälp av dessa upp till Liden och Sillre såg.

Väl komma dit möttes de av beskedet att det inte blev någon säsning eftersom Kvarnen inte gav tillräckligt vatten. I stället vandrade de därifrån till Ångermanland där de fick arbete vid Rasåsågen tack vare de rekommendationer som Orstadus satt på pränt. Efter en kortare tid återvände de till Sillre såg då de hört att sägningen kommit igång. Den 24 oktober var det färdigsågat för säsongen. Männan återvände hem till Värmland.

Sonen, som var fyllda 20 år, möttes vid hemkomsten av att militären hört av sig om 14 dagars tjänstgöring. Han rymde. Hamnade så småningom i Sillre där han städslades som dräng hos Lidholms. Det sägs att han på grund av ett prästbyte och otydliga anteckningar blev obeförklarad. På ett bröllop på Nygården i Sillre träffade han Anna-Stina från Skäldammet som städslade honom från maj 1873. De gifte sig 1876.

Från den tidpunkten blev det "Persons på Skäldammä".

## ORDLISTA

Det känns naturligt att avrunda "Flöttnings i Oxsjöans flottled" med en ordlista. En liten sammanfattnings om man så vill.

Allmän flottled Vattendrag där vem som helst ägde rätt att lösfloffa virke.

Ar Dockan tillstånd av Länsstyrelse (1880)

Ytmått (100m<sup>2</sup>) som förekom i samband med inlösen mark för dammar mm.

Bet Tvärslag (ca. 3 m) under flöttningsrännans botton.

Betstolpar Rännans sidor vilade mot dessa. Lösas dvs. utan fastgöring. Detta för att rännan från den skulle kunna "följa med" i den rörelse som framrusande stockar och vatten orsakade.

Bruden Spelflottens dragspel hade olika namn som Bruden, Spelet och Dockan (Bru"a, Spel"ä å Dokk"ä)

Dacke tull mjölkvarn Belägen nerströms gamla landsvägsbron vid Brudsjön. Xgd av Wifsta varv och bönder från Dacke.

Damm/Flöttningsdamm Dess uppgift är att fånga upp och lagra vatten för att på sätt möjliggöra längre flöttningsssäsong i mindre år och vattendrag.

Dammlega Arlig hyra, arrende för rätt att anlägga damm på annans mark. Utgick ofta i form av salt. Visst många tunnor.

## Dammvakt

Person som hade ansvar för viss damm. Fram för allt att det dyrbara sparvattnet användes rätt och effektivt.

## Distrikt/Flöttningsdistr.

Flottleden var indelad i ett antal distrikt. Vart och ett av dessa bar sina egna kostnader (kapital-, underhålls- och flöttningskostnader) vilka slogs ut på det flottade virket. Xven flöttningsföreningens kostnader påfördes givetvis.

Ett gammalt uttryck för svår brötbildning.

## Djävulens plockepinn

Spelflottens fästpunkt/förankring i sjöbotten till vilken flotte med grimsma varpades via dragspelet. Dragg och dragspel var förbundna med en lina. Först tross och senare stålvarjer. Linans längd utgjorde ett dragslag. Med den tjockare trossen handlade det om ca. 200 meter medan den tunnare, smidigare vejern räckte ca. 400 m.

## Dubbel ledboom

Stark, lätt bom som samtidigt fungerade som gångbom dvs. arbetsbom. Använtes fram för allt i raka passager. Rännorna förankrades vanligen med sin nedre ände i en stenfyld trälista där rännväggarna timrades in. Kistan däckades in med smäckert, glest virke så att däcket inte skulle kunna lyfta, eller rubba, kistan vid högvatten.

Tillåten högsta vattenyta mot damm. Det var dammvaktens sak att se till att den inte överskredes.

Se Flöttningskostnader

## Enkeltimmer

## Entreprenör

Till en början ersattes flottarna med dagpenning. I seklets början började Flöttningsföreningen begära in anbud på flöttning för resp. distrikt. En eller flera flottare upprätte som entreprenörer. Den som fick anbuden samlade sedan ett flottarlag kring sig. Ett flottarlag som -trots anbud- fortfarande kunde avlönas med dagpenning. Men nu åv entreprenören.

Fackliga oroligheter med början på 1920-talet gjorde under tidigt 1930-tal slut på entreprenörssystemet. Utom i Vallsjön där det levde kvar längre.

Den första fastflöttningen ägde rum 1663 från Sillre såg. Det handlade om sågade trävaror som efter speciella (kvalitets-) regler surrades samman i stora flottar som följe älven till kust och lastagoplatsen. Två man med var sin lång styråra bemannade varje flotte. Dessa styrmän, "utågångare" kom att finnas på Indalsälven fram till 1920.

I och med ångsågarnas tillkomst i mitten på 1800-talet fastflöttnades osigat virke innan lösföttning med sorteringsverk blev ett faktum.

Sågtimmer, Sparrar och Bjälkar. Senare också Kolved, Massaved och Ved.

Sjöar, Åar och Alvar där flöttning regelbundet sker. Nästan undantagslöst är de också försedda med särskilda anordningar i en eller annan form för flöttning.

Flöttdosset indelades i olika enheter.

Enkelt uttryckt kan sägas att desto längre virke desto besvärligare att flotta. Alltså skulle bolag och privata skogsgångare betala efter virkeslängd.

## Följande begrepp användes:

Enkeltimmer	=	Sågtimmer u 27 fot
Dubbeltimmer	=	" 27-44 fot
Tre enkla timmer = Spiror	Ø	44 fot (Sparrar, Bjälkar)

Man satte ett pris på enkeltimmer och hade bara att multiplicera detta med 2 eller 3.

Båt med kraftigare bordläggning och tätaare spant. Mer härig. Med linspel för att ro ut spelflotterns tross/vajer.

Sammanslutning av de som nyttjar flottled. Skriftlig överenskommelse mellan flöttningsförening och anställda/organisation eller entreprenör

Se avsnitt Flöttningsrännor sid 57

Flöttningsförening genomförde årligen två stämror. På värstämmman grundades röstetalen på anmält virke till flöttning medan höststämman grundades på reell flöttning. Från flöttningens början i Näcksjön tillsista stocken nätt Sillre såg vid Indalsälven.

Xven Ringbom eller Grimsa lades dels ut på isarna kring det virke som lagts ut på sjöarna och dels där rännor/åar mynnade ut i sjö över vilken virket skulle varpas med spelflotte (Ex Näckåsundet, Vallsjön och Norrnäs)

(Kungl.) anger förutsättningar för flöttning (1880). Till förordningen hörde städgan som mer i detalj reglerade viltkoren för flöttning. Slutligen fastställde resp. Länsstyrelse Reglemente för Flöttningsförening. Här fram gick också kostnader för flöttning

När man lade ut bommar i ex. Näckån eftersträvade man så rak linje som möjligt. På så sätt minskade risken att virket skulle fastna. Man "kapade av" mindre uddar.

## Flöttningsbåt

Flöttningsförening  
Flöttningskontrakt  
där det levde kvar längre.

Flöttningsräenna  
Flöttningsstämma

Flöttningstid

Fraktbom

Förordning  
Förordning

Genomstick  
Genomstick

Grimma	Se fraktbom
Gäld	Avgift för ex hyra, arrende osv. Se också dammlega.
Inledningsbom	Bom som smalnar av in mot dammintaget och efterföljande flöttningsrännna. Vanlig gäng-/arbetsbom. Med bom avses i detta sammanhang parallella bommar.
Kanaliserad	A som rensats upp för att möjliggöra/underlätta flötning och där sten lagts upp som strandskoning.
Klavsmide	Se dubbelbom sid 72
Kolbulle	Nationalrätt för skogarnas män. Recept se sid 113.
Kuggspel	Motsvarighet till dragspel (brud, docka) på spelflotten i speleka.
Kungörelse	Skyldighet att innan ex. allmän flottled underrätta berörda (markägare mfl.) om vad som planeras. Ge berörda tillfälle att föra talan mot. Kungörelse skedde dels skriftligt (se sid. 20) och dels från predikstol.
Ledarm/ledvätt	För att styra/avvisa virke som flottas. Kan vara utförd av olika material beroende på dess funktion och krav <ul style="list-style-type: none"> <li>• Enhkel stenkista med enkel vägg av sten eller trä (fram för)</li> <li>• Timrad och knutad kista fylld med sten</li> <li>• Utförd av stockar 3-5 stockvarv hög</li> <li>• Utförd av plank/bräder</li> </ul>
Le "värken	Ont i leder. Något som ofta drabbade såväl gamla tider flottare som stenarbetare. Utsatta för värder, vind och vatten och i avsaknad av ombyten och torkrum.
Lugnå	Lugnt strömmande vatten. Även spakå.
Långreglar	Längsgående reglar under bet om dessa inte kunde läggas direkt på mark. Kallades även stränglag. Se sid 58 (skiss)
Moring	Nedlagda bottenstenar/bottensten med stag för fixering av bommar. Egentligen stagmorning (se sid 70)

Mossdrag	I samband med timring av hus. Skåra i stock för fyllning/tätning med mossa.
Parallellverk	Byggnadsverk i grunda strömmar ( ex vid Vallsjödammen ) för att pressa samman vatten göra avsnittet flottbart. En form av ledväggar. I Vallsjön 4 stockvarv hög, potatiskok. Av praktiska skäl genomfördes stora gemensamhetskok. Man kunde turas om.
Pärkok	Dammens flöttningsutsukov dvs. där rännan börjar
Rännintag	På vissa, strategiska platser längs flottleden fanns rännvakter utplacerade för att snabbt kunna varna för brötbildning. Ofta var det barn från någon fjällgård. En vit flagga hissades. Det betyddde att all inmatning av timmer ovan för liggande damm skulle upphöra tills brotten lösts upp. Från dammen kvistades upp små "gator" neröver än/rännan så att den vita flaggan kunde ses på långt håll.
Rännavakt	Se enkelbom sid 71
Klavsmide	De myrlättar som var riktigt förekommande längs distrikt 1 (Näcksjön-Näckåsundet)
Kolbulle	Föregångare till den grov (en-) bladiga vattensägen
Kuggspel	Flottare vid dammens rännintag som har till uppgift att mata in virket.
Kungörelse	Förrenklad flöttningsräcka som kom till användning över mer vattensjuk myrmark (ex. vid Funnelsjön). Se sid 64
Ledarm/ledvätt	Se lugnå
Kuggspel	Till skillnad från spelflotten som släpar timret efter sig görs spelekan fast och spelar timret till sig. När så skett flyttar man spelekan och gör fast den på nytt.
Kungörelse	Mindre spelflottar arbetade efter samma princip ex. den som användes i Näcksjön.
Kuggspel	Flotte med spel för varpning av timmer över sjöar. Se sid 85

Spåntak/takspån	Takbeklädnad. Se sid 116	Sågsump	Bassäng med vatten som leddes mot vatten-
Spänkoppel	Se enkelbom. Sid 71	Sättar	hjulet
Skvältskyarn	Sqwältergvarn. Enhel, vattendriven kvarn för malning av bland annat korn.		Till en början hade man luckor vid flottningsrännorna. Dessa ersattes så småningom med sättar. Ca. en meters korta stockar som byggde på varandra. Då sättarna avläggnades upp i från och ner, en i taget, var de vattenbesparande i förhållande till luckan som alltid var i helt uppsätt läge för att möjliggöra flötning.
Stagmorning	Timrad kista som fylldes med sten. Användes där påfrestningarna var stora.		Då dammarna utgjorde "spardammar" avseende det viktiga vattnet kan man förstå att sätarna fyllde en viktig funktion.
Stenkista	För att stimulera anlägganden av vatten-sägar erbjöd statsmakten ågarna rätt till ett visst antal träd från Krono- och Åven Skatteskog. Stockfågstprivilegium ( Kom ursprungligen från Järnbruken )	Tolft	Mätt. En vattensäg dimensionerades för visst många tolfter. Sillre såg (1756) var avsedd för 3000 tolfter plank och bräder. För att få en uppfattning vad det handlade om kan sägas för en tolft Åtgick ca 3,5 normala sägtimmer.
Stockfångst	Oxsjö såg fick vid sin etablering 300 träd i stockfångst (1789)		Grundsten för en byggnads första stockvarv Idag skulle vi säga plint/syll
Stränglag	Se längregläar		Första stockvarvet
Strömfloppning	Floppning i strömmande vatten		Ej lagad mat. Under den tid strömfloppning pågick var det inte att tänka på att gå i från och laga mat. Kanske en skvätt kaffetur den sotiga burken. Och limpia.
Strömränsning	Åtgärder för att göra ett vattendrag flottbart.		Floppningsrärrna där man ej använde vatten. Lutningen var så stark att det inte behövdes. Mest känd i Liden är Glimäränna men en enklare variant fanns i Sillre långt tidigare. Sågat virke flottades från Oxsjö såg till Brudsjön. Därför efter häst ner till Sillre by och vidare förbi Skogsskolan ner mot niporna där virket släpptes i. Vid älven buntades det och flottades ner mot kusten.
Styrkista	Se ledarm/ledvägg		Se fraktbom
Styrskärmars	Längsgående, smäckra spiror med små mellanrum, uppsatta på enkla stöd, för styrning av flottgodset.		Transportbom
Strömfloppning	Flotte av enklast tänkbara typ. Användes för att mota ut virke från vattensjuka lägland och/eller som provisorisk led bom.		
Strömränsning	Snabbindsle för att hålla samman suggan.		
Sugga	Se sid 74		
Syndikalist	Xven "LS-ar". Medlem i Sveriges Arbetares Centralorganisation (SAC)		
Sågram	Det enkla, handmidda sågbladet sattes i en sågram som via vattenhjulet gavs en upp- och nedgående rörelse. Tekniken utvecklades och från mitten av 1700-talet hade man tillgång till finbladiga, valsade och tunna sågblad. Sågramen kunde nu förses med flera sågblad och produktionen mängdubblades i en hast.		
	Principen med vattenhjul, vevstake osv. var dock detsamma tills ångmaskinen togs i bruk efter mitten av 1800-talet.		

Tross	Se dräggslag
Timmerlossning	Gammalt uttryck för flötting sedan före de direkta strömrensningarnas tid
Vajer	Se dräggslag
Varpnings	Arbetet med spelflotte. Virket varpades över ex. Skälsjön
Vedtak	Benämning på mycket gamla tak utförda av näver som tätskikt och takved ovanpå. För att hålla nävern på plats.
Välta/timmervärlta	På vintern kördes timmret fram till vatten-dragen för flötting. Längs älv och åar kunde vältnorna vara flera virkesdelar hög och rullades ut efter som uppifrån och ned.

Bilaga till avsnitt "ALLMN FNÖTTLED" (sid 17-18)

Kungliga befälningsskriftandé Oliver Wester Horlöns samt den i landet liggande länke urtag i anledning af en utstaf Disponenten Oliver Vilts Vart Danskotten O D Weinberg & Varts-Golagens vappar. Brakabjæren C A Aesel læst. Grosshandlaren P F Hæftner och J C Encke till konungens Furstehuskele befalningsbeförande angifven anskän att die viokända af en ordnad flötterutring uti Indahls-Elfven med dess bifloider, hvareas behöfwe i sednare ären tilltagit i samsa mån, som en mindre rys traverhantlande upprorat, ett af sekanderne upprattat förslag till sådan reglering skickte med stod af konig. Briefet den 8:e April 1811 och Konigl. Ramatessälliga Circulär den 7 Maj samma år vilma prohön och fastställande, och hafva sedjen genom allmäne kongreteleer, hvilka blifvit från predikekularna uti Läknes kyrkor upplikts, anseende vederstående hvilkas rätt kunde at frågas vara betonende, hvilket kallade och förelägde att vid i skänt afseende intorf Kungliga befälningsskriftandé utsatta sammankallen, sig åtvenna för att i äonet höras och deras rätt brevaka, vid åven-tyr det utbilda ärendet icke hindrade ärendes afgodande, vederbörande blifvit större anseningen hörde och bemäts tillfälle att i anledning deraf andras hvad de aktat nödigt, på satt har nedan formales och de vid sammantagenhållna protokoller närmare utvisas!

Givet & Landa Cancellierna i Hornsland och Gåtersund den 11 september 1859.

Indahls-Elfvs första flöttingsreglemente beslutades 1858. Beslutstexten från Länsstyrelserna i Västernorrland och Jämtland återges ovan. På följande sju sidor återges innehållet i detta första reglemente.

Det är en viktig handling i detta sammanhang. Det har inte lyckats att få fram ett regemente för entart Oxsjöjäns flöttingsförening trots kontakter med såväl Länsstyrelse, Landsarkiv som Merlo Arkiv. Redan i beslutstexten ovan ser vi dock att beslutet innefattar också Indalsälvens biflooder. Vi kan därfor på goda grunder anta att reglemente för Oxsjöjäns flottled innehöll i stort sett samma texter.

Om vi till detta regemente lägger Förrättningsmännens utlätande ( § 6 sid 41-45 ) har vi en god bild av det saknade reglementet för Oxsjöjan.

Förslag till reglemente för flottning av trävaror på Indahls Elven och deri fallande vattendrag.

trävaruhandlandena kunna finna nödigt direktionen meddela. Vid samma tillfälle väljes och tvenne revisorer, till granskning af löpande årets räkenskaper, hvilken granskning bör vara verkställd så tidigt att berättelsen derom kan vid påföljande årets ordinarie sammanträde föredragas. Räkenskaperna böra intom den 31 december hvarje år afslutas och till revisorerna aflemnas.

§ 4 Allmän ordinarie sammankomst, hvarvidträvaruhandlandena sjelfve eller genom ombud ega att sig infinna, skall årligen hållas under loppet af April månad i Sundsvall, å tid och ställe, som af direktionen bestämmes och genom dess försorg kungöres med annonse, hvilken senast 14 dagar före den utsatta tiden bör vara i provinsernas Jemtlands och Medelpads tidningar införd. Om under mellantiden frågor, som tillhöra trävaruhandlandenas afgörande förekomma och äro af den vigt, att direktionen finner deras behandling icke kunna till ordinarie sammankomst uppskjutas, eger direktionen att på enhanda sätt, som rörande allmänna årliga sammankomster här ofvan är bestämdt, kalla trävaruhandlandena till extra sammanträde. Beslut, som vid hvarje extra sammankomst blifvit fattat, skola gälla intill nästinfallande ordinarie sammanträde män böra då föredragas till vidare pröfning.

§ 5 Sedan vid hvarje sammankomst en ordförande blifvit vald och denne utsett en protokollförare, böra de angelägenheter, som röra trävaruflottingen föredagas till afgörande i den ordning ordföranden anser tjenligt. De, som vid dessa sammanträden icke tillståckomma, få åtnöjas med de beslut, som af de närvarande i behörig ordning fattas, och röstas i brist af sammägighet på det sättet att 25 bjelkar eller deremot enligt § 2 svarande annat virke berättiga till en röst och de flesta rösterna bestämma beslutet; Dock må ingen för egen del eller såsom ombud hafva rösträtt för mer än 200 röster. Beloppet af det virke en hvor under förflutna året lätit framflotta, tages till grund för beningsangälgenheter, i enlighet med de föreskrifter

§ 1 Alla, som låta master, spiror, sägstockar, bjelkar och hustimmer eller andra trävaror utan flottläggning framflyta på vattendraget, så att desamma blandas med andras virke, äro skyldiga att delta i all gemensam rensning och flottning, hvarmed förstas såväl det arbete, som under lossning och utbrytning användes, som ärfven de kostnader och anstalter, strandarrenden och bomavgifter, hvarigenom trävarornas obehindrade och skyndsamma framflytande förbi strömfall och sandbankar befordras och bergningen underlättas.

§ 2 Alla kostnader fördelas å virket efter följande grund, som närmast öfverensstämmmer med effekternas inbördes värde, samt den större eller mindre svårighet de vid flottningen förorsaka, nemligent:

En spira af 13 å 20 tums diam. i mitt räknas 4 bjelkar	
En d:o af 10 "	12 "
En d:o af 7 "	9 "
4 st sägtimmer	1 "
4 " hustimmer	1 "
1 tolft 3x9 tums 14 fots plankor	2 "

§ 3 Vid ordinarie sammankomster väljes en direktion, som under året har tillsyn över samt ordnar flottning och andra arbeten, antager nödiga flottchefer och biträden och i övrigt besörjer trävaruhandlarnas samfällda flottningsangälgenheter, i enlighet med de föreskrifter

-stämmandet af rösträttigheten, men de, som ej deltaga i förskötterne enligt § 9 till det löpande årets flottning, ega icke någon rösträttighet i afseende därå.

§ 6 En hvor trävaruhandlare, hvarmed förstäs de för hvilkas räkning skogseffekter på vattendragen framflyta, skall i alla gemensamma kostnader deltaga efter quantiteten af det honom tillhöriga virket, som blifvit flottat, samt i förhållande till den större eller mindre sträcka af biåarna eller huvudvattendraget hvareigenom virket flyter. Till följs häraf äligger det sådan handlande att årligen inom den 1 juli till flottningsdirektionen aflema uppgift å det virke, hvor och en under året lätit inmärka, jemte orten der det skett, hvilka uppgifter, när så påfordras, böra vid närmaste domstol med ed fästas, hvarjentemal virkesegarne vid allmänt ordinarie sammanträde böra öfverenskomma om Indahlsselfvena och, der så nödigt finna, biåars indelning i vissa districter, inom hvilka totalbeloppet af der använda kostnader fördelas på allt det virke, som inom districtet blifvit inmärt och flottadt.

Uraktläter någon att ofvanberörda uppgift inom föreskriven tid aflemla, eger direktionen att i samråd med tvenne tillkalladeträvaruhandlare och flottningschefer bestämma det belopp hvarmed den försunlige, i förhållande till sitt virke för året, bör i använda kostnader delta.

§ 7 Hvarje trävaruhandlare är förbunden att till direktionen uppgiva de märken han i sitt virke begagnar. Virke, som är omärt eller försedt med okänt eller icke uppgifvet märke, skall qvarhållas på egarens egen risk vid de beringsställen, der det anträffas, intill dess egaren sig anmäler eller varder känd.

För sådant virke erlägges 50 procent högre avgift än den vanliga å beringsställen der det qvarhållas och å hvad som icke blifvit betaldt och flottningskostnaderna för virket i den ordning detta reglemente stadgar, skall egaren vidkänna ränta, såsom för bristande tillskott till

dylik kostnad härförda bestämmes.

Då omärt eller med okänt märke försedt virke, blifvit på sitt förmälde är qvarhållit, begär direktionen hos Konungens Befallningshafvande att kungörelse derom i Länen utfärdas, med uppmaning till egaren deraf att inom tvenne månader efter kungörelsens dag hos Direktionen anmäla samt alla kostnader för detsamma erlägga, vid påföljd att tilltalelse i laga ordning sökes och åtgärd vidtagas till virkets försäkning å auction för utbekommande af derå löpande kostnader och afgifter.

§ 8 Emedan utrymmet ej medgiver att förvara större quantiteter vid anläggningsställen vid Elvens utlopp dit virket flottas ifrån berghningsställena, är hvarje trävaruhandlare skyldig att bevakå det hans till dessa ställen nedkommande virke i behörig ordning och tid blir afhemtadt, vid åventyr att de respective faktorerna på egarens risk och bekostnad, låta föra det till sådana ställen i närheten af omnämnde anläggningsställen, der det ej hindrar den allmänna rörelsen.

§ 9 Till bestridande af kostnaderna för såväl rensing som flottning mm. äro trävaruhandlandena skyldige att tillskjuta penningar i den män direktionen, i följd af uppgjorda calculer, desamma infordar, beräknade efter föregående årets uppköp; trädskar någon att tillskjutas sin anpart uti behöfliga medel, varder han förbunden att till dem, hvilkas medel blifvit använda, erlägga ränta efter den beräkning som vid allmänt sammanträde lagligen bestämmes på hvad honom ålöper; och må direktionen till säkerhet för dessa tillskott qvarhålla motsvarig del av den försumliges i vattendragen befintliga virke.

§10 Pråga om ändring af detta reglemente får icke utan vid ordinarie sammanträde väckas eller behandlas och kan ej heller afgöras vid den sammankomst då den framställs, derest någon yrkar att den till nästa allmänna sammankomst må blixtva hvilande.

Derförutan har vid sammanträdet inför Konungens Befallningshafvande i Östersund emot reglementet och den sökta fastställelsen andragits,  
att en hvor hemmångare borde ega rättighet att utan afgift från egna skogar i vattendragarna framforsla sina skogsprodukter.  
att flottningsbolaget borde förpliktas att inom provy-  
nisen Jemtland hafva ett ständigt ombud lagligen bemynthdigadt och såsom följd deraf förpliktigadt att å Directionens vägnar svara och föra talan i alla frågor, som kunde uppstå emellan jord- och strand-egare, å ena, samt Bolaget. å andra sidan; samt att ständandet om 50 procent förhöjning i afgiften för framflottadt virke vore olämpligt:  
I sammanhang hvarmed jämväl blifvit yrkadt dels att Bolaget borde förbjudas att obehörigen inkräkta vattendragar samt företaga uppstämmningar, damm- och bom- byggnader samt strömrénsningar utan jordegarnas be-givande samt förklaras skyldigt ertäts alla de skador, som kunde blixta en följd af flottningsät-gärdena, dels och att bifloderna aldrig finge stängas och flottning derut i fortgå längre än till den 1:sta Juni.

Öfver dessa invändningar hafva sökanden uti afgifna påminnelser dels tillkännaqifvit att bland Indals-Elvens biflooder fråga endast vore om 1:a Långån från Långåsjön till ånd utlopp, 2:o Gussån, 3:o Näfverån, 4:o Härkån från Sandviks sjö, 5:o Osän, 6:o Fjälån, 7:o Sennän från Ismundssjön, 8:o Ammer-ånen från Bergforshufvudet och 9:o Halän från Halsterängsforsen, alla belägna inom Provinzen Jemtland, dels och andragit att den yrkade befrielsen för hemmasegarna från flottnings- afgiften sannolikt skulle föranleda till underslef och i allt vore obillig, då just desse åtnjöte förmånen af de i vatten- dragen nedlagda kostrader; att förpliktaget för Bolaget att inom Jemtland hafva ett särskilt ombud för att i förekommande fall föra Bolagets talan och för detta svara, vore stridande mot en laga rättegångsordning, att förhöjningen i afgiften för omärkt timmer ej afsäge någon vinnning utan all- enast att befordra ordning och reda vid flottningen; att

hvad anginge strand- och vattenegarnas rätt, denna vore genom lag särskilt betryggad, samt dels att någon viss tid för flottningen så mycket mindre borde bestämmas som denna helt och hället vore beroende av vattentillgången vid olika tider af året.

Hvad sälunda och i öfrigt i frågan förevaret, har Konungens Befallningshafvande tagit i öfvervägande; och enär ifrågavarande förslag icke innehåller andra ständanden än sådana, som, utan förrörande af någons rätt, kunna anses bereda fördelarne af en mera ordnad flottning och någon minsksning i kostnadera dervid; alltså och med stöd af 20 Capitlet 3 § Byggnings Balken jemförd med Kungl. Briefvet den 8:e april 1811, prövar Konungens Befallningshafvande skäligt ofvanintagna reglemente till framtida efterättelse gilla och fastställa, dock att, som tillstånd till upprensning af en del af Indahls-Elvens biflooder och uppåbärande af afgifter för flottning derå redan förut blifvit enskild person beviljad, samt utredning saknas, huruvida alla de af sökanden uppgifna vattendrag äro af beskaffenhet att flottning derå, emot strandegarnes bestridande, lagligen må få ega rum, den nu meddelade fastställelsen endast afser flottning uti Indahls-Elven med biflooder, der Kungsådra från äldre tider funnits eller i laga ordning prövas böra finnas och der flottningsrättigheter icke redan är åt enskilde personer uppläten, hvarjemte Konungens Befallningshafvande pröfvar skäligt stadga, dels att i vattendrag med flottted, som icke på Bolagets bekostnad blifvit beredd ifrån flottnings- afgift äro befriade hemmasegare för virke, som från egen skogar flotttas för hemmanens behof, såvida de sjelfva flottningen ombesörlja med skyldighet likväll att, derest virket sammanblandas med Bolagets, ersätta deraf härflytande kostnader, dels att flottningsbolaget skall aligga att årligen hos Konungens Befallningshafvande anmåla, hvilka personer äro utsedde till ledamöter uti Bolagets Direction samt hvilk- en af desse uti förekommande tvister emellan Bolaget och en- skilde personer eger att för Bolaget tala och svara; dels att den uti 7 § reglementet bestämda tid, inom hvilken egare till omärkt virke, bör sin rätt dertill styrka, bestämmes till tre månader från den dag tillkännaqifvande om virkets tillvaratagning blifvit på sökandernas anmålan uti Konung-

-ens Befallningshafvandes allmänna kungörelser intaget, dels att annan rätt till vattendämning och flottning samt byggnadens uppförande i och invid vattendragen än som i hvarje serskildt fall kan pröfvas vara med lag öfverensstämmende, icke må anses härigenom vara Bolaget meddelad Kong. Maj:ts och Kronans samt jord-, strand-, vattenverks- och fiske egares rätt jemväl i öfvrigt oförkränkt, dels och slutligen att, i händelse skada och förfång å angränsande egor, verk och inrättningar under eller genom flottning försakas Bolaget skall för godtgörande deraf efter särskild öfverenskommelse eller Domstols pröfning vara ansvarigt.

Den härfmed missnöjd är, må, om han sig så befogad finner, sina besvärla uti Kongl. Maj:ts och Rikets Kammarkollegium andraga inom fyra månader från häraf erhållen bevislig del, hvarje månad till trettio dagar räknad.

Jac. Axel Dahlström

W Gynther

/ P G Rissler /C W Rydwall

Fran härstädens förvaradt konceptutslag rätteligen afskrivit betygar, Herrösand i landskantsllet den 23 januari 1891

Ex officio  
A Asker

Vidimeras  
A Nyström

#### KALLOR/LITTERATUR

- Bert Olls Flottaren Flottning förr och nu Flottningsteknik Kunglig förordning om allmän flottled 1880 Flottningsstadga 1880 Mina föräder LIDEN Protokoll Protokoll protokoll Skogsarbetare Skogsarbetarminnen Skogsarbetarrörelsen Flottningsarbetarförbundet Slutflottat i Ljungan och Indalsälven Sundsvallsdistriktet Sundsvalls historia Sverige, Medelpad, LIDEN- en historisk Återblick Sågar
- Sven Ake Henriksson O J Näslund Sv.Författningssamling " " " Ingemar Aslin Landsarkivet Länsstyrelsens arkiv Merlo arkiv Torvald Karlstrom Mats Rhenberg Svenska skogs- och Flottningsarbetarförbundet
- L G Candell, R Näslund Hjulström, Arpi, Lövgren Nils Ahnlund Ingemar Aslin O J Näslund Dagens Nyheter Sundsvalls Tidning

Egna minnen och intervjuer